

PLANINSKI VESTNIK 3

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

LETNIK LXXIII

1973

PLANINSKI VESTNIK
GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE
 IZHAJA OD LETA 1895

Dr. Miha Potočnik	O Svetinovi steni	105
Tine Orel	Ob osemdesetletnici slovenskega planinstva	106
Ing. Dušan Krapeš	Nevihite, strela in grom v gorskem svetu	107
Ivan Kenda	Odkritje notranjske Reke v Kačnji jami	111
Boris Mlekuž	Prvenstvena v Lopi	115
Ing. Marja Zorn	Fitocenološka pota po Šmarni gori	116
Franček Vogeljik	Fotografija — planinski konjiček	120
Mirko Fetih	Planinsko smučanje v Sloveniji	126
Franc Govekar	Onkraj Karavank	129
Tone Strojnik	O delu Centralne planinske knjižnice v Ljubljani	133
Minka Mali	Moje srečanje z dr. Kugyjem	135
Dr. Milko Hrašovec	O narodnem parku Logarska dolina — Okrešelj	136
	Ovrednotenje in uvrstitev športnih panog v Sloveniji	137
	Društvene novice	138
	Alpinistične novice	149
	Varstvo narave	150
	Iz planinske literature	152
	Razgled po svetu	154

Na naslovni strani:
 Bohinj v snegu
 Foto: J. Dolničar

Opremil arh. Vlasto Kopač

Poštnina plačana v gotovini

Lastnik: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana. — Glavni urednik: Prof. Tine Orel, naslov: 61111 Ljubljana — pošta 11, p. p. 38, odgovorni urednik: Stanko Hribar. — Uredniški odbor: Ing. Tomaž Banovec, prof. Marijan Krišelj, prof. Evgen Lovšin, dr. Miha Potočnik, Janez Pretnar, prof. Janko Ravnik, Franci Savenc, Tone Strojnik, dr. Tone Wraber. — Naslov uredništva in uprave: Planinska zveza Slovenije 61001 Ljubljana, Dvořakova 9, p. p. 214. — Tekoči račun pri NB 50101-678-47046, telefon 312-553. — Planinski Vestnik izhaja praviloma vsak mesec. Letna naročnina 60 din, plačljivo tudi v štirih obrokih, za inozemstvo 80 din (5 US \$). Oglase vodi Rado Lavrič. — Reklamacije se upoštevajo dva meseca po izidu številke. Spremembe naslova javljajte upravi glasila, navedite vedno tudi novi naslov s tiskanimi črkami. Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pismene odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. — Rokopisov ne vračamo. — Tiska in klišee izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani.

Po mnenju Republiškega sekretariata za prosveto in kulturo št. 421-1/73 z dne 18. 1. 1973 spada ta publikacija med proizvode iz 7. točke 1. odstavka 36. člena Zakona o obdavčenju proizvodov in storitev v prometu (Ur. list SFRJ 33-316/72).

LETO LXXIII | ŠT. 3 | LJUBLJANA | MAREC 1973

August Knor

Internationale
 Ledervertretungen

A 1020 WIEN/AUSTRIA
 GREDLERSTRASSE 3/10 a
 Telefon 24 69 312
 Telex 75171

Zahtevajte ponudbe za vse
 vrste usnja in skyvers podlog

TISKARNA JOŽE MOŠKRIČ Ljubljana Nazorjeva 6

TISKARNA

izdelava vseh vrst tiskovin,
 katalogov, časopisov, revij in knjig

KLIŠARNA

izdelava vseh vrst eno-
 in večbarvnih klišeev

KNJIGOVEZNICA

vezava preprostih in luksuzno
 opremljenih del

STAMPILJARNA

izdelava vseh vrst žigov, pečatov
 in knjigoveških črk

ETIKETE

v vseh barvah in barvnih folijah

PLANINSKI VESTNIK

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

73. LETNIK

3 1973

Dr. MIHA POTOČNIK O SVETINOVU »STENI«*

Z

godba ob triglavski severni steni kot alpinistično-plezalskem idealu opisuje gorski svet okrog nje in življenje slovenskih gornikov-plezalcev, ki se v tem svetu udejstvujejo, preizkušajo svoje športne sposobnosti, predvsem pa tudi svojo dušo, svoje srce in brusijo svoje značaje. Osrednja osebnost dogajanj je jeseniški tovarniški delavec – kovinar Joža Čop, ki je že od prvih let po prvi svetovni vojni (1921) pa vse do danes kot nedosegljiv plezalec, gorski reševalec in osebnost najvišjih človeških kvalitete pa tudi duhovit in naravno nad vse talentiran šaljivec vzornik mnogih naših planinskih gornških in plezalskih generacij. Zares je postal že legenda in simbol.

Pisec »Ukane«, Tone Svetina, je bil nad vse poklican, da se loti zelo zahtevne snovi, ki pa jo je mojstrsko zmogel. Svetina je bil sam alpinist, plezalec, planinec, alpski lovec, gozdar, partizan in povojni graničar v Julijskih Alpah. Tako je iz prve roke ter iz osebnih doživetij in dolgoletnega poznavanja gora in ljudi pod njimi lahko na podlagi obširnih razgovorov s še živečimi akterji v knjigi opisanih dogajanj ter potem, ko je prebral obsežno planinsko literaturo (Planinski Vestnik, Jugove spise, moje prispevke v Planinskem Vestniku in knjigi »Srečanja z gorami« itd.) žlahtno obdelal v leposlovnju književnosti zaradi težavnosti sicer zelo redko snov.

Ker sem sam kot član »zlate naveze« (Čop, dr. Tominšek in jaz) sodeloval skoraj pri vseh v knjigi opisanih dogodkih, seveda težko objektivno in neprizadeto govorim o »Steni«. Lahko samo rečem, da mi je izredno všeč. Zgodba plastično, zanimivo in prijazno prikazuje ljudem sicer precej tuje in odmaknjeno početje gornika-plezalca ter mnoge življenjske vzmeti, ki ga k temu ženejo. Po mojem mnenju – prebral pa sem zelo veliko domače in tuje gorniške literature – je Svetinova »Stena« doslej, tudi v mednarodnem merilu, najboljša in najbolj pristna, posrečena ter tudi za neplezalca in neplaninca zanimivo napisana zgodba o gorah in gornikih. Gorniki v teh opisih niso nobeni »nadjudje«, niso nič posebej izločenega ali povzdignjenega, temveč prav tako »navadni« ljudje, kot so vsi drugi z vsemi vrtilinami, pa tudi človeškimi slabostmi, zablodami in težavami. Zato bodo to knjigo z zanimanjem brali najširši krogi naših bralcev prav zaradi tega, ker se bodo z »junaki« te zgodbe lahko identificirali, z njimi čustvovali in simpatizirali.

Ni lahko gorske reči pripovedovati in približati negornikom. Literarni opisi, ki se spretno prepletajo s čisto plezalskimi (npr. Čopova mati, njegove ljubezni itd.) so toliko privlačni in splošno človeški, da so vabljivi tudi za neplezalca.

Za konec lahko kot predsednik Planinske zveze Slovenije napišem še to, da je slovenska planinska organizacija tik pred praznovanjem 80-letnice ustanovitve (27. februarja 1893) Slovenskega planinskega društva (SPD) pa ob 80. rojstnem dnevu Čopovega Joža (27. marca 1973) tega dela nad vse vesela in si lepšega vezila ni mogla želeči. To bo po 40 letih, ko je bil 12. decembra 1932 prvič predvajan Jalnov, Badjurov in Tominškov celovečerni igrani film »Triglavske strmine«, v katerem je kot glavni plezalec nastopil tudi Joža Čop, res velik kulturni dogodek za našo številno slovensko planinsko srenjo.

* Roman »Stena« je izhajal l. 1972 v »Ljubljanskem dnevniku«. Cankarjeva založba ga je postavila v svoj založniški program 1973, saj je pisatelj Tone Svetina roman posvetil ne samo Čopu, ki praznuje te dni 80. rojstni dan, temveč tudi 80. obletnici ustanovitve Slovenskega planinskega društva.

OB OSEMDESETLETNICI SLOVENSKEGA PLANINSTVA

K

onec februarja smo se slovenski planinci že osemdeseto leto spomnili ustanovnega občnega zbora Slovenskega planinskega društva. Slovenci smo s to organizacijo postavili na noge nekaj, kar so drugi alpski narodi imeli že nekaj let pred nami. Tudi bratski hrvatski narod je pred nami ustanovil svoje planinsko društvo in bo prihodnje leto slavil njegovo stoletnico. Pomen planinskega društva za slovenski narodni prostor ni bil samo v dohitevanju sosedov, marveč predvsem v tem, kako se je društvo vključilo v slovensko narodno gibanje, kako je krepilo našo narodno zavest s tem, da je branilo našo narodno posest in množilo slovensko duhovno imovino. To slovensko planinstvo se seve ni začelo šele 27. februarja 1893. Delo njegovih predhodnikov, ki sega v drugo polovico 18. stoletja, je takšne narave in vsebine, da smo nanj res lahko ponosni in da ga moramo šteti med »vogelne kamne narodnega življenja«. Prvi vzpon slovenskih kmetov in delavcev, bohinjskih rudarjev in fužinarjev, na vrh Triglava – kmalu se bomo spominjali 200 letnice – je plod razsvetljenega in razsvetljenskega duha. Z njim smo hodili vštric z Evropo in tudi z njim pokazali, da hoče živeti svoje življenje na svoji zemlji, pokazali na tak način, kakršen je bil tedaj možen. Sto let je bil jasno izražen, l. 1893 pa je dobil svojo družbeno obliko. In takoj je društvo začelo delati v narodnoobrambnem smislu, kakor si ga je po vzorih predhodnikov zamislila piparska družčina.

V društvenih pravilih je bilo jasno povedano, da ne gre samo za krepitev zdravja, marveč za prebujanje ljubezni do domačih gora in za pospeševanje »slovenskega znanstva«, to je slovenske kulture, tistega vsebinskega deleža v planinski organizaciji, ki ji neprenehoma daje širšo razsežnost, saj omogoča s telesnim obnavljanjem in vedrenjem človeka tudi njegovo duhovno sprostitev, tvornost in bogatitev.

Planinska zveza Slovenije si bo v tem letu še posebej prizadevala, da svoje delo okrepi in poglobi. V zadnjih petih letih je dosegla na športnem, kulturnem in organizacijskem področju tolikšne uspehe, da brez strahu gleda v bodočnost. Proslavimo ta naš jubilej z delom, z novimi dosežki in uspehi, spomnimo pa se ga tudi s prireditvami, na občnih zborih, v planinskih šolah pri delu z mladino.

Tine Orel

PLANINCI OB DNEVU ŽENA

Človekova dejavnost je pisana, kot je pisan svet, v katerem živimo. Za vsakogar najdemo nekaj, kar mu ugaja, kar ga veseli, v čemer ustvarja, predstavlja samostojno osebnost. Niti teža naloge niti zahteva po žrtvi, pogumu, tveganju in požrtvovalnosti ne more preprečiti, da bi se v vrstah planincev tako ali drugače ne pokazale, izkazale in uveljavile tudi žene.

Ne vem zanesljivo, če se je naše glasilo že kdaj spomnilo žena ob njihovem prazniku, njihove vloge in deleža, ki ga doprinašajo rasti in razvoju organizacije, njenim uspehom in dosežkom. Ženske same ob taki priložnosti nerade primejo za pero, da bi se hvalile ali tarnale. Moški pa, kaj bi govorili! Ko nas prevzame delo, žená in njihovih željá v svoji vnemi pogosto niti ne opazimo.

S tem svojim zapisom tvegam, da odkrijem svojo nevednost o zgodovini naše organizacije, o vsem tistem, kar so v njej ustvarile planinke. Pred davnimi leti, včeraj in danes. Res, v planinskih vrstah so dejanja sposobnih žena pokazala, da je važna kvaliteta, ne spol. Naj omenim samo nekaj alpinistk.

M. M. Debelkova je plezala najtežje stene, se proslavila v Špiku, pisala knjige, vzgajala, polemizirala. Bila je med prvimi Slovenci, ki so odrinili v tuje gore.

Spominjam se P. Jesihove, predrzne naskakovalke sten, ki se je nštetokrat prebila skozi svet, kjer dotlej še ni hodila človeška noga.

Alpinistke po zadnji vojni niso uspevale le doma. Tu je N. Fajdigova kot prva ženska

NEVIHTE, STRELA IN GROM V GORSKEM SVETU

ING. DUŠAN KRAPES

D

ragi prijatelj! Ali si že kdaj v hribih doživel nevihto? Jaz sem jo. To je veliko doživetje. S prijateljem – prvič je šel z menoj na daljšo turo – sva že kar utrujena prisopihala na sedlo čez Konjsko planino tam nekje, kjer imaš izbirati bodisi proti Planiki, bodisi proti Vodnikovi koči – takrat se je začelo.

Silovit navzgorjni piš je naznanjal bližajočo se nevihto. S podvojeno močjo in ihto sva se pagnala proti Planiki, hotoč še pred nevihto doseči kočo. Redke kaplje so začele igro. Kaplje čedalje debelejše, gostejše in hladnejše so se sprevrgle v debelo točo, vmes so bili izstrelki tudi za oreh debeli. Bela in mrzla zrna so naju bičala naravnost v obraz, kajti prejšnji navzgorjni piš se je sprevrgel v strahovit jugozahodnik tja prek Zelenice, mimo Triglava vprav nama naproti. Sklonjena naprej sva le s težavo vijugala po zadnjih serpentinah proti Planiki. Gotovo ni bilo več centimetra kože, ki ne bi bil premočen. Vetrni sunki – sunek za sunkom – silovitemu je sledil še silovitejši. Omahaovala sva. Le še po štirih sva se plazila. Že je udarilo! Nekje levo od Triglava. Ni minilo pet ali šest sekund, že sva zaslišala oglušujoč grom. Kvečjemu dva kilometra od naju je treščilo. Zelenice so poslale zvočno sporočilo Vernarju, Draškemu vrhu in Toscu. Ti novice niso mogli zadržati zase, poslali so jo hitro – kar se da – Šmarjetni glavi. Ta tudi ni mogla ostati tiho, novico je mimo Triglava poslala Kredarici. Kredarica jo je zavihтела proti Peskom in preden je utegnil zagodrnjati še Kanjavec, je udarilo znova. Pošastna igra narave ni dopustila posemeznemu udaru, da samostojno izzveni. Odmev je sledil odmevu v tem strašnem kotlu. To je bil pogovor gigantov. Ob njih vzrožju pa sta se plazila dva nebogljena – dva nepomembna črva.

Zavpil sem prijatelju na uho: »Tone, vrzi stran vse, kar imaš kovinskega pri sebi!« In še: »Hodila bova posamič – 50 do 100 metrov narazen!« In zgodilo se je tako. Loveč sapo, mežavo tipaje stezo, otrplih obrazov zaradi mraza in zabuhlih zaradi toče sva se plazila drug za drugim in pričakovala najhujše. Nobenega zavetja nikjer – dva ničeta, plazeča se ob vznožju razjarjenih gigantov sta jo to pot le odnesla. Najbrž se mi ni posrečilo prikazati vsaj drobec tega, kar sva midva v resnici presta-

v severni steni Matterhorna, B. Lipovškova na razih Tych-Tau in Share, na Bezen-gijski steni v Kavkazu, na Pik Lenina v Pamiru, v skoro pogubni Piz Badile v Švicar-skih Alpah, naša pogumna Primožičeva s četverico enako pogumnih in podjetnih na prvi ženski odpravi vrh Demavenda.

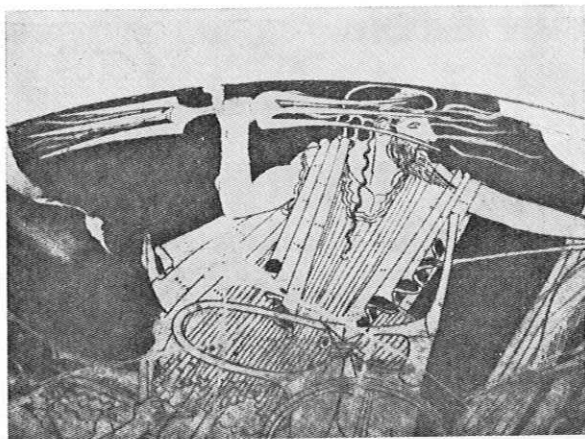
Pa pokojna F. Copeland! Prešarila, preplezala je več vrhov in poti po slovenskih gorah kot marsikak domač planinec. Napisala je prekrasno knjigo o Sloveniji »The beautiful mountains« vez med planinci dveh narodov.

Pomislimo na R. Zabretovo, zvesto planinsko delavko, ki jo je na vajah GRS pod Vršičem zadela in težko poškodovala skala, na mentorice, vzgojiteljice, mladinske vodnice! Ne upam si omenjati imen. Napišem jih deset, sto jih še vedno ostane neomenjenih.

Odkar aktivno delam v planinski organizaciji, sem o teh vprašanih razmišljal sila pogosto. A ne samo takrat. Že v rani mladosti, ko sem odhajal po svojih preprostih poteh in me je na izlet pospremil plah, moledujoč mamin pogled. »Vrni se mi zdrav«, so govorile njene oči, čeprav so usta molčala. In prav tako je danes.

Kolikokrat se ta želja ni izpolnila, kolikokrat je ženi, materi ostal samo še spomin. Neuresničena želja, da objame svojega otroka, ki je še pravkar zdrav in trden bil ves njen ponos, njena radost, up in veselje.

Mislím, da je v vsaki teh žena bila in je velika moč. Končno imajo matere, kot žene, kot dekleta vendarle nekaj pravice; pravice, da se bore za tisto, kar imajo rade. Da sinu, hčerki, možu, zaročencu rečejo ne. Ostani doma, ne hodi! Si mar nisva drug

Sl. 1. Zevs Gromovnik
s strelami v roki

jala tisto uro. Ne čudim se, če so naši predniki v sivi davnini nevihto, strele in grom pripisovali bogovom. Cik-cakasti simbol strele so prevzemali – kot dandanašnji dan štafetno palico – bogovi in boginje vseh narodov takorekoč iz rok v roke.

Le pogledite ta najstarejši zgodovinski dokaz na sl. 1 iz sumerijske pravadnine takole okrog 2500 let pred našim štetjem. Neznani umetnik je upodobil boginjo Carpanit s svežnjem strel v rokah. Vzravnano stoji na krilatemu levu, ki tudi bruha strele. In njeno pošastno spremstvo, ki ponazarja veter. Umetnik je simboliziral nevihto, strele in grom kot »družinski prepir«. Njej nasproti stoji namreč nič manj razjarjeni božji soprog Bel-Merodah. Z božjim bičem v roki bo zagotovo ukrotil tudi tokrat »prej ali slej« svojo razjarjeno soprogo. O emancipaciji žena takrat bogovi še niso govorili. Ali veliki Zevs na atiški kupi na sl. 2 (okrog 500 let pred n. š.) počne kaj drugega kot poprej omenjena boginja? Grozeče vihti in usmerja ognjene strele na nepoboljšljive grešnike, ki se stiskajo in ječe okrog Olimpa.

Vzemite v roke biblijo »stare zaveze«! V drugi Mojzesovi knjigi (str. 191 in dalje) beremo čudovite reči. Postavimo tisto okrog »skrinje zaveze«, ki ni bila po naših današnjih pojmovanjih nič drugega kot – električni kondenzator. Kako pa je atmosferska elektrika povezana z božanstvom, izvemo iz citatov:

drugemu dovolj midva sama? Sama z brati in sestrami, z otroki? Mora biti med nama še senca gore, te večne tekmece?

Večinoma nas pospremijo na pot s pogledom, ki pravi: »Pojdi, saj vem, kako je, če vlečejo gore. A misli tudi name, na nas. Bodi pameten, ne tvegaj po nepotrebnem.« Zategadelj njihova človeška vrednost gotovo ni manjša.

Žene, katerih življenjski tovariši mesece in mesece naskakujejo ledene strmine nekje v Himalaji, Pamiru, Hindukušu, Andih ali kjerkoli, prispevajo k uspehu na gori kot člani odprave. Imeti v mislih ob sebi zvesto bitje, ki ti zaupa, ki veruje v tvoje znanje in pamet, v preudarnost tvojih odločitev – to je več, kot kaže prvi pogled.

Nič drugače ni z nami, večnimi organizatorji na sestankih, tečajih, seminarjih. Vsi vemo, kako je to. Najprej priprave, potem sklepi, zadolžitve, izvajanje. Vmes še kaka tura za sprostitev in razvedrilo. Priznajmo, da to terjajo skoraj nadčloveško vero, neizmerno razumevanje, popolno zaupanje naših življenjskih sopotnic. Pogosto sem se zalotil v mislih, da bi odličija za planinske zasluge morale pravzaprav dobiti žene in matere naših planinskih delavcev.

Če kdo, potem so naše žene, tihe, molčeče in nesebične, tista prva opora, ki nam omogoča resno, trezno in zanesljivo delo. Vsaj povejmo to, priznajmo.

Prav pa je tudi, da naše žene še bolj pritegnemo k aktivnemu delu v naše planinske vrste. Da skupaj odhajamo in se vračamo, da skupaj varujemo in vzgajamo svoj zarod. Ali ne bi bilo to našim tovarišicam najlepše voščilo in ob dnevu žena?

Ing. Pavle Šegula

»Oblak je tedaj pokril shodni šotor (svetišče!) in veličanstvo Gospodovo je napolnilo prebivališče, Mojzes ni mogel iti v shodni šotor, kajti oblak se je razprostiral na njem in veličanstvo Gospodovo je napolnjevalo prebivališče.«

Gotovo veste, da je veliki izraelski državnik Mojzes vodil svoje rojake iz egiptovskega suženjstva polnih 40 let po ovinkastih poteh v prvotno domovino. In beremo dalje:

»Kadarkoli se je na vsem potovanju vzdignil oblak iznad prebivališča, so odrinili Izraelovi sinovi, če pa se oblak ni vzdignil, niso odrinili do dne, ko se je vzdignil, kajti oblak Gospodov je bil podnevi na prebivališču, ponoči pa je bil ogenj v njem (v oblaku!) pred očmi vse Izraelove hiše, dokler so bili na potovanju.«

Katerokoli ljudstvo na širnem svetu bi obiskali, povsod bi naleteli na podobne mite, le imena bogov in božanstev bi bila druga, legenda pa preprostejša ali pa inteligentnejša.

Šele veliki ameriški učenjak, fizik in diplomat Benjamin Franklin je sredi osemnajstega stoletja »iztrgal« nevihto-strele in grom iz rok božanstev. S slovitim poskusom je dokazal, da je to električni pojav. Po njegovih napotkih so postavljali po svetu na vse izpostavljene objekte strelovode. Seveda velja še dandanes zlato pravilo, da je slabo vzdrževan strelovod še mnogo bolj nevaren, kot če bi ga sploh ne bilo. Pred francosko revolucijo so ob prvem navdušenju strelovodi prodrli celo v modo. Kreatorji visoke mode so ponujali bogatim svetovljankam »strelovodne klobuke« – »da bi obvarovali dražestne damske glavice pred ognjem z neba« (chapeau-paratonnerre des dames pour défendre du feu du ciel les précieuses têtes de jolies femmes). Na razkošnih klobukih svetovljanskih dam so bili med gostim perjem eksotičnih ptic skriti strelovodni lovilci, raz klobuka so zadaj segale pramenaste kovinske žice do tal. Pariški gizdalini pa so nosili »strelovodne dežnike«. To so bili torej nekaki vzori avtoci sternam, ki dandanes vlečejo za seboj kovinske žice, da bi se zaščitile pred statično elektriko.

Šele v začetku sedanjega stoletja opazimo nove znanstvene prijeme okrog atmosferske elektrike in njenih dogajanj.

Atmosferska elektrika je vedno in vsepovsod navzoča. Ni pa nam vedno nadležna. V poletnih sončnih dneh prehaja elektrika iz vsakega lista, lističa in bilke v atmosfero in obratno. Vsaka padavinska kapljica v kakršnikoli obliki prenaša delček elektrine in veter raznaša z zračnimi delci vred tudi elektrino kamorkoli že. Po grobi energetski bilanci, ki jo je skušal strokovnjak sestaviti, je nekako 8% vse atmosferske električne energije, ki se sprošča na brutalen način v obliki strele in groma.

Številne teorije še niso povsem pojasnile v podrobnostih nastanka nevihte in njenega mehanizma, kot pravimo. Vemo že zelo mnogo. Ne pa še vsega.

Nevihta je ogromen električni generator, kjer je pogonski vir sonce, delovna substanca pa so padavine.

Vsak trenutek je nekje na svetu nevihta. Cenijo, da jih je na leto prek 16 milijonov. Pogoji za vsako pa so vlažne zračne gmote in navzgorjni vetrovi. Brez njih ni ne-

Sl. 2. Sumerijska boginja strele Carpanit (okrog 2500 let pred našim štetjem)

vihte. Zato so nevihte najpogostejše v tropskih krajih, v puščavah in polarnih krajih pa neviht skoraj ne poznajo. Najčeseje so tako imenovane »termične« nevihte.

Tehnični podatki strele so zanimivi: električna napetost: do več milijonov voltov, električni tok: do dvestotisoč amperov, trajanje: kake 3 stotisočinke sekunde, temperatura v kanalu strele: do $+20\,000^{\circ}\text{C}$.

Iz razmeroma krepkega udara strele ne bi mogli teoretično pridobiti več električne energije, kot jo preoblikujejo v toplotno navadna sobna električna peč 2 kW moči v približno osmih urah. Taka oblika, kot jo predstavljajo strele, zaenkrat še ni za rabo primerna: previsoke so napetosti, premočni so tokovi in prekratko je trajanje. Včasih so razlikovali »vroče in hladne« strele – toda držimo se pravopisa – ognjene in vodene strele. Fizikalna razlika je le v trajanju. Dalj trajajoča je lahko ognjena. Dostikrat se čudimo razdejanju, ki ga povzroči strela, denimo v hipu razcefra debelo drevo. V čem je skrivnost? Skrivnost je v hitrem sproščanju energije. Postavimo: v 1 kg črnega premoga tiči trikrat več energije kot v 1 kg dinamita. Vendar se pri premagu sprošča energija ure in ure, pri dinamitu pa v nekaj tisočinkah sekunde. V tem je vsa skrivnost. Pri strelji pa je podobno.

Na vse načine se trudimo, ugotavljati za posamezne dežele in kraje stopnjo ogroženosti po teh ujmah. Klasična metoda je bila »slična«. V meteoroloških opazovalnicah so preprosto šteli nevihtne dneve v letu. Meteorologi so se zedinili po vsem svetu, da je nevihtni dan tisti, kadar vsaj enkrat v 24 urah zaslišimo grmenje. Ta metoda ni najboljša. Preveč je subjektivna in zato nezanesljiva. Po tej metodi so bile tudi pri nas publicirane izokeravnične karte Slovenije. Izokeravnične črte povezujejo namreč na geografski karti vse kraje z enakim ali približno enakim številom nevihtnih dni v letu. Pri nas je popreček za vso Slovenijo okrog 37 nevihtnih dni v letu. Na Krasu in na Primorskem ter Goriškem je število večje. Rekord ima Sv. Gora nad Gorico s 65 nevihtnimi dnevi v poprečju. Pred nekaj leti so na njej zabeležili celo 89 nevihtnih dni v letu. Za primerjavo naj povemo: v tropskih prajih naštejejo 200 do 300 nevihtnih dni v letu, v polarnih krajih pa le 1 do 2.

V zadnjem času se ne zadovoljujemo več s štetjem nevihtnih dni v letu. Začeli smo šteti z elektronskimi in v najbližjem času s transistorskimi števci udare strele. Tako bomo še bolj dovršeno ugotavljali ogroženost krajev in pokrajin po te vrste ujmah.

Človeštvo bo imelo mnogo koristi od tega. Projektanti velikih in važnih objektov se bodo lahko včasih ognili ogroženim krajem, če pa ne bo šlo drugače, bodo vsaj okre-pili zaščito pred treski.

Na Japonskem skušajo s števci napovedati celo bližajočo se nevihto. Merilo je število udarov v 10 minutah. Petnajst ali več udarov pomeni: nevihta je zelo blizu. Manj kot štiri pomeni: nevihta je še daleč. Z več kot 90% natančnostjo so napovedali nevihto in se za njo ustrezno pripravili. Časa za to pa so imeli 10 do 60 minut. Škodo so zmanjšali ali celo preprečili.

Za prve poskuse smo pri nas montirali štiri take števce: v Mariboru, Murski Soboti, Ljubljani in na Sv. Gori.

H koncu ne bo škodilo še nekaj napotkov. Vem, da jih niste slišali prvič. Toda bolje večkrat kot nobenkrat:

- nevihta je že nevarno blizu, če preteče med bliskom in gromom manj kot 10 sekund,
- izogibaj se visokih in izpostavljenih točk, kot so vrhovi, grebeni, ostri robovi, samotno stoječi objekti (samotno drevo, kapelica, kočica, stebri žičnic), nevarna je tudi bližina slapov, robovi gozdov itd.,
- nevarno je dotikati se žičnic, jeklenih vrvi, kovinskih mrež: cepin, nahrbtnik s kovinskim ogrodjem in kovinske smuči odloži nekaj metrov vstran,
- zanesljiv zaklon nam daje: kočica z zanesljivo urejenim strelovodom, zaprta kovinska kabina žičnice, zobate železnice ali avtomobila ali da ima le kovinsko ogrodje,

- zasilno zaščito dajejo: jame, kotanje, korita, grape, pod navzven štrlečo skalo (tudi v steni!) in v sredini enakomerno visokega gozda (približno ista višina dreves),
- če so planinci v skupini, naj poišče vsak svoje zavetje, gruča so nevarne,
- če ni nobenega zavetja niti zasilnega ne, denimo na ravnini, melišču, goli brežini, snežišču ali ledeniku počepnemo tesno k tlom, z nogo ob nogi. S tem zmanjšamo takomenovano »napetost koraka«, ki je lahko včasih zelo nevarna,
- ob nesreči zaradi strele: če je ponesrečenec omedlel in ne diha, je treba takoj začeti z umetnim dihanjem – najbolje z metodo »usta na usta« – to opravljamo vse dotlej, dokler ne zaduha ponesrečenec sam, oziroma dokler zdravnik ne ugotovi smrti. Naše pozicije do neviht in strel so še vedno defenzivne. Če bodo kdaj postale tudi ofenzivne, lahko zdaj le še ugibamo.

ODKRITJE, NOTRANJSKE REKE V KAČNI JAMI

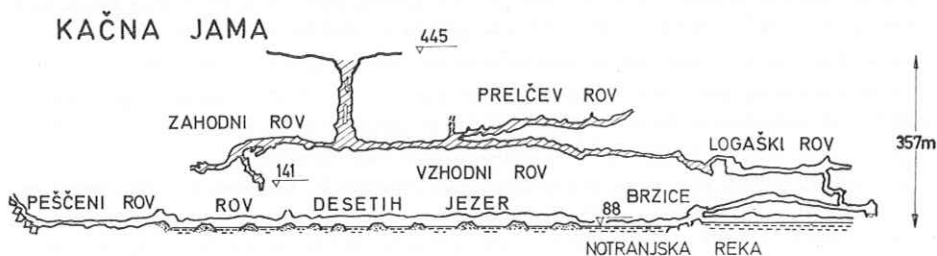
IVAN KENDA

K Osemdeset let iskanja podzemeljske Reke

ačna jama že od nekdanj zvaljba nemirne jamarske duše v svojo temno vertikalo in dalje v obsežne prostore. Vsa prizadevanja in raziskovanja so bila usmerjena v eno točko – priti do podzemeljskega toka Notranjske Reke, ki se tako skrivnostno konča z Mrtvim jezerom v Škocjanskih jamah. Že v prejšnjem stoletju je bila Kačja jama znana med domačini. Vzbujala jim je strah in spoštovanje. Tudi med tujimi jamarji je bila znana, saj je bila zvezni člen v podzemeljskem toku Reke med Škocjanskimi jamami in izviri Timava pri Devinu. Vse to področje sta takrat raziskovali dve društvi in sicer Jamski odsek pri sekciji Küstenland društva Deutscher und Österreichischer Alpenverein ter tržaško planinsko društvo Societa Alpina delle Giulie, kjer se je ustanovila posebna jamska komisija. Trst se je razvijal in potreboval večje količine pitne vode. Prav zato so začeli aktivno raziskovati njegovo kraško zaledje in s tem tudi Kačno jamo.

A. Hanke se je začel pripravljati za spust v vhodno brezno leta 1888. Pri tem so mu pomagali domačini. Prodril je 60 metrov globoko, kjer naj bi postavil vitel za spust do dna. Prenehal je z delom, ker je odšel na dopust. Domačini so se odločili, da bodo sami postavili vitel in se spustili na dno brezna. Prvi poizkus leta 1889 jim ni uspel, Gregor Žiberna se je prvi spustil v brezno, vendar ga je zaradi drala vrvi začelo vrteti in so ga dvignili nazaj. V brezno so spustili vrv z vrečo kamnov in jo napeli. Ob njej se je spet spustil Žiberna, za njim pa še Rešaver in Rebec. Tako so trije Slovenci prvi dosegli dno 180 metrov globokega vhodnega brezna v Kačno jamo. A. Hanke se je 28. junija 1890 leta še sam spustil v jamo in raziskal Vzhodni rov ter dal prve podatke o Kačni jami. Bil je že bolan, vendar je vseeno tvegala ta spust. 3. decembra istega leta je potem umrl. Pokopan je v Škocjanu nad njegovo ljubljeno jamo.

Domačini so v naslednjih petih letih zgradili lesene lestve prav do dna vhodnega brezna. Les je strohnul, lestve so padle v brezno, njihovo delo pa je lahko občudovanja vredno. J. Marinič se je po teh lestvah mnogokrat podal v jamo in prvi tudi zapisoval

razne podatke o njej in risal skice. Potem se je zanimanje za Kačno jamo poleglo. Italijani so jo spet začeli raziskovati in napravili študijo o podzemeljskem toku Reke od njenega vstapo v Škocjanske jame pa tja do izvirov Timava pri Devinu. Toda do toka Reke jim ni uspelo prodreti. Po zadnji vojni so se naši jamarji lotili dela in preiskali vse špranje, vendar vse brez uspeha.

Sreča se je nasmehnila logaškim jamarjem

S številnimi akcijami in vztrajnim delom so logaški jamarji našli nadaljevanje Kačne jame. Prvič so se podali vanjo 27. februarja 1972. Takrat so se le urili v plezanju v vhodnem breznu. Drugič so bili v njej 9. junija. Ogledali so si večino Vzhodnega rova. Še isti mesec (21., 22., 23. julija) so bili spet v njej. Na koncu do takrat znanega Vzhodnega rova so začutili močnejši prepih. Pod steno so našli ozko špranjo, ki je bila preozka za prehod. V dneh 4., 5. in 6. avgusta so se lotili širiti špranjo. Ker niso mogli vsi v razpoko, je medtem Borči Marušič (član jamarskega kluba Logatec) preplezal čelno steno rova, ki je zapirala nadaljnje prodiranje. Na vrhu, skoraj 20 metrov visoko, je našel ozek, od vode izlizen rov, kakih 30 metrov dolg in prišel do brezna. Naslednji dan so preplezali brezno in našli nadaljevanje. Vrnili so se, ker so jih na površju čakali tovariši. Od 17. do 20. avgusta so se lotili merjenja in nadaljnega raziskovanja na novo odkritih rovo. Našli so brezno, vendar jim je zmanjkalo lestvic in so se morali vrniti polni pričakovanja in optimizma. Komaj so čakali naslednjo akcijo. Pripravili so jo v sodelovanju z Inštitutom za raziskovanje krasa v Postojni.

Odkritje Reke

Akcija je trajala od 12. do 15. septembra 1972. Samo štirje smo se odpravili v jamo: Janko in Niko Petkovšek iz Logatca ter Andrej Kranjc in Ivan Kenda iz Inštituta v Postojni. Kot po navadi smo prvi dan porabili za prenos opreme in ureditev bivaka. Naslednji dan pa smo se spustili v brezno, kjer je logaškimi jamarjem zmanjkalo lestvic. Globoko je 43 metrov, vendar v dveh stopnjah. Na dnu smo našli v rovu polno predmetov, ki jih je naplavila voda. Bili smo prepričani, da smo na pravi poti. Napredovali smo brez težav, saj je bil rov širok in prostoren. Že kmalu smo zaslišali šumenje vode, ki se je spremenilo v oglušujoče bučanje, čim bliže smo prihajali. Rov se je znižal, da smo morali hoditi sključeni, nakar se je pred nami odprl prepad in ogromen prostor. Na dnu se je valila Reka preko velikih podornih blokov. Ni bilo dvoma, da je to Reka, saj so po njej plavale pene in voda je bila zamazana, ilirskobistriška industrija nam je tokrat naredila medvedjo uslugo za identifikacijo Reke. Ni bilo misliti, da bi pri tako visoki vodi prodirali naprej. Ta del podzemeljskega toka Reke smo imenovali Brzice in se vrnili polni pričakovanja, kaj bo pokazala naslednja akcija ob nižji vodi.

Na 6. speleološkem kongresu v Lipici je bil govor o tem dosežku in so bila izražena priznanja logaškim jamarjem. To jih je vzpodbudilo k nadaljnjemu delu. Organizirali smo novo raziskovalno akcijo, ki je trajala od 18. do 21. oktobra. Želeli smo prodreti čimdalje po podzemeljskem toku Reke navzdol oziroma navzgor.

Spust v temo

V ponedeljek, 16. oktobra, so se pričele mrzlične priprave za spust: Potapljaške obleke, čolni, merilne priprave, oprema za bivanje, hrana in še marsikaj. Napolnimo 16 nahrbtnikov in transportnih vreč, nas, ki bomo to nosili, pa je le šest. Nad breznom postavimo vitel in kmalu je ves material in mi na dnu 180 metrov globokega brezna. Ne kaže drugega, kot da optamo vsak po dva nahrbtnika, zadaj in spredaj in še po eno vrečo preko ramen. Obloženi počasi napredujemo in ves prvi dan porabimo za 1500 metrov dolgo pot do bivaka. Postavimo ga bliže Reki kot po navadi. Prespana noč in izdaten zajtrk nas okrepita, da se z optimizmom odpravimo na delo. Oblečemo potapljaške obleke, vzamemo merilni pribor in čolne. Potapljaških oblek je le pet, nas pa je šest, zato mora nekdo ostati na bregu Reke in čakati. Ta usoda doleti Klančarjevega Staneta. Janko in Niko Petkovšek iz Logatca, Jože Bajc iz Idrije, Alojz Vadnjal in Ivan Kenda iz Inštituta za raziskovanje krasa v Postojni gremo naprej.

Prvi zavesljaji po Reki navzdol

Takrat je mnogo manj vode in lahko prebrodimo Brzice. Voda nam je komaj do kolen. Tok se umiri in preide v jezero. V čolnih negotovo zaveslamo po Reki navzdol. Sproti merimo poligon in rišemo skice. Prvi čoln prodira naprej in vleče metrski trak, v drugem določujemo smeri in jih zapisujemo. Hitro napredujemo, saj je rov širok in voda mirna. Po njej plavajo kopice, ki se srebrno blešče v svetlobi naših luči. Zamazana voda in pene so posledica odplak iz tovarne TOK in Lesonita v Ilirski Bistrici. Ta del jame imenujemo Penasto jezero. Nepričakovano se konča s sifonom, Slepčič imenujemo. Odpravimo se v stranski rov, ki se odpira z desne strani. Tla so pokrita s prodniki do treh centimetrov premera. Rov je širok in prostoren, izdelan v živi skali in brez sige. Kmalu pridemo do jezera in spet je treba v čolne. Voda je tu bolj čista, vendar se dna ne vidi.

Prvo jezero je dolgo 60 metrov in onkraj njega pristanemo na pradu. Prenesemo čolne čez prodnat greben in že smo pri naslednjem jezeru. Tako napredujemo in se prevažamo čez jezera po rovu, ki ga krstimo za Rov desetih jezer. Ima več stranskih rogov, med katerimi je najbolj markanten rov na levi strani, nekako na sredi rova, kjer slišimo teči vodo. Ta rov gre v smeri proti Slepčiču in se mu po 150 metrih približa na 50 metrov. Tu je možno prodirati naprej, mi pa smo se zaradi pomanjkanja časa vrnili.

Rov desetih jezer preide v ožji in nižji rov, kjer je mnogo mivke, med katero je pomešano dračje in večji čoki lesa. Imenujemo ga Peščeni rov. Značaj jame se tu občutno spremeni. Ni več prodnikov in videti je, da ga dosežejo samo visoke poplavne vode, ki mirno pridejo in mirno odtečejo. Divje, visoke vode, ki razsajajo v Rovu desetih jezer, dobijo svoj oddušek v stranskem kanalu na začetku Peščenega rova. Opazna je agresivna dejavnost vode. Stene so dobesedno ostružene. Prevladujejo kotlice, nekatere že velikosti tolmunov. Med njimi pa so kot noži ostri grebeni. Peščeni rov se kar na lepem konča z Lojzovim podorom, kjer so ogromni skalni bloki nanizani drug vrh drugega. Vzpnejo se 50 metrov višje. Brez ustrezne opreme je nadaljnji vzpon tvegan. Sredi podora je brezno, iz katerega se počasi dviga meglica in topel zrak, kar nakazuje zvezo z Reko.

Po Reki navzgor

Ker nas zanima, kako je ob Reki navzgor, se vrnemo do Brzic in se podamo v Škocjanski kanal. To je enoličen rov z mirno vodo. Brez prestopanja se peljemo 300 metrov daleč. Po več kot dvajseturnem delu se vrnemo v bivak k počitku. Stane nas še vedno potrpežljivo čaka. Z vseh nahrbtnikov je zbral cunje, jih položil na skalno polico in se zavil vanje. Čeprav je tu temperatura 13° C, kar je za jame nad poprečjem, človeku mraz pri 100 % vlagi po tolikem času vseno prileze do kosti. Veseli, ker smo namerili čez 2000 metrov novih rogov, se utrujeni spravimo spat v jamskem bivaku ob treh ponoči. Spimo do enajstih dopoldan.

Vrnitev

Čaka nas naporen dan. Spet se obložimo z nahrbtniki in vrečami, ki se nam zdijo še težje kot pri spustu, čeprav je v njih manj hrane in karbida. To je znamenje, da nas je jama zdelala. Zvečer dospemo pod vhodno vertikalno, kjer razpemo mreže in kmalu visimo v njih kot netopirji. V rovu zavladala tišina, karbidovke počasi umirajo, le kapljice vztrajno padajo s stropa in dolbejo jamice v mivko.

Naslednje jutro nas čaka 180 metrov lestvic, 16 kosov opreme je treba potegniti iz brezna. No, tudi to je kmalu za nami in veselimo se dneva, čeprav je pust in deževen. Opravili smo uspešno delo. Prodrli smo do Reke in odkrivali njen podzemeljski tok, kar se ni posrečilo jamarjem v osemdesetih letih. Namerili smo 2033 metrov novih rogov. Že prej so logaški jamarji odkrili in izmerili 1033 metrov rogov, stari del jame (na skici šrafiran) pa je dolg 1920 metrov. Skupaj meri sedaj Kačna jama že 4986 metrov, neraziskanih pa je še precej stranskih rogov. Z novimi odkritji se uvršča med naše največje jame. Možnosti so, da jih po dolžini celo preseže, a tudi po globini ne zaostaja mnogo. Vhod je na 445 metrov nadmorske višine, najnižja točka v jami pa je le 88 metrov nad morjem. Višinska razlika je 357 metrov, če so vse prejšnje meritve točne. Zanimivo je, da smo na zadnji akciji poglobili jamo le za 21 metrov, čeprav smo izmerili preko 2 kilometrov rogov. Tudi ni pričakovati skokovitih padcev, ker je do izvirov Timava 40 kilometrov in le 88 metrov višinske razlike. Poprečni strmec je potemtakem približno 0,18 %. V takih pogojih lahko pričakujemo sifonska grla, ki bodo otežkočala nadaljnje prodiranje po reki navzdol.

Načrti za nove raziskave

Ko se plazimo in mučimo po podzemlju, večkrat sklenemo, da smo to pot zadnjikrat v jami. Čez par dni pa gredo ti sklepi v pozabo in spet načrtujemo nove akcije. Podobno je bilo tudi tokrat. Komaj smo se v prvi okrepevalnici usedli za mizo, že smo govorili, kdaj gremo spet v »Kačno«. Ugotavljali smo, kako bi morali akcijo organizirati, da bi bili rezultati še uspešnejši. Pri načrtovanju raziskav pa se je treba ravnati po vremenu, saj visoke vode onemogočajo raziskovanja.

Skratka, ugotovili smo, da je v Kačni jami še dovolj dela in še dovolj neodkritih prostorov, ki nas potrpežljivo čakajo.

Literatura:

1. Poročila: Acta Carsologica . . . Ljubljana, 1955, Roman Savnik: Razvoj domače speleologije in nekatere njene aktualne naloge (str. 14).
2. Chronik der Section Küstenland des Deutschen und Österreichischen Alpenvereins (1873–1892) . . . Triest, 1893, Im Jahre 1889 (str. 296).
3. Mitteilungen des Deutschen und Österreichischen Alpenvereins Wien, 1889, Friedrich Müller: Die Kačna jama (str. 258–259).
4. Zeitschrift des Deutschen und Österreichischen Alpenvereins München, 1900, Friedrich Müller: Die Kačna jama im Karst bei Divača (str. 97–109).
5. Stari del jame je povzet po načrtu iz knjige: Il Timavo, Studio sull'idrografia carsica subaerea e sotterranea, Eugenio Boegan, Trieste, 1938 – XVI.

PRVENSTVENA V LOPI

BORIS MLEKUŽ

N

o, pa sva spet doma,« pravi Miran, ko odrine vrata v kočo Petra Skalarja na Kaninu. Da, skoraj doma, si mislim, saj sva že tretji sobotni večer edina gosta kočice, ki bolj ali manj vseskozi sameva. Tretjič? Če se narediva vraževerna, bo jutri gotovo lepo vreme. Rečeno, storjeno.

Zjutraj? Čudovito jutro. Hladno, jasno, jesensko jutro. Nisva bila zastoj vraževerna. Usta se nama raztezajo v nasmeh, ko drviva mimo Velikega in Malega Skednja in čez značilni visokogorski kras na Prestreljenik. Po dolinah in vrtačah, ki jih je tod okoli vse polno, je še precej snega, ki je zapadel prejšnji teden. Neprijeten spomin je ta sneg, ki naju je oropal doživetij v nedeljo. Danes je bolje, mnogo bolje. Upam, da ne tvorim vrvi in druge krame zastoj.

Na vrhu Prestreljenika srečava – začuda – skupinico hrvaških planincev iz Zagreba. Z italijanske smeri so prispeli na vrh. Prijazno nama pomagajo pri vzidavanju skrinjice na vrhu. Prinesla sva tudi vpisno knjigo in žig. Delo je hitro opravljeno. Zahvaliva se za pomoč in že hitiva navzdol proti Prevali. Vabi naju južna stena Lope. V nedeljo je bila zasnežena, bila je samo najina želja. Želja je ostala. Ves teden so mi misli romale k njej znova in znova. V petek sem vesel, da je prišel konec tedna, zapuščal tovarno. Vreme se je bilo naredilo. Upal sem. Oba sva upala. Zdaj sva tu, da to upanje uresničiva.

Oprema roma iz nahrbtnika. Tiho se pripravljava. Tišino moti le žvenket klinov in kakšna grda beseda, ko se Prusikova vrvica tu pa tam kaj zaplete ali ko nečesa ne moreva najti v nahrbtniku. Vrv polzi skozi roke. Najina pogleda se srečata. Zaupava drug v drugega. Od sedaj pa do vrha sva eden.

Plezam prve metre v krušljivi steni. Nekoliko tesno mi je pri srcu. Zazdi se mi, da sem slabič, da se hočem umakniti. Ne! Želja po osvajanju je močnejša. Pot drži samo navzgor, čez steno na vrh, bliže k zvezdam.

Previdno iščem oprimke, napredujem počasi. Konec prvega raztežaja. Naprej navzgor se zdi nedolžna. Plezam naprej, Miran varuje. Še vedno je krušljivo. Previden moram biti. Ustavim se pod počjo, ki drži rahlo levo. Od spodaj je bila videti nedolžna. Toda lice se ji tu spremeni. Previsna je in gnila. Mogoče bi šlo čez, če bi se nekajkrat oprijel za zrak. Poskusim bolj levo. Tu bo šlo. Skala je nenadoma trda in oprimki so dobri. Po nekaj metrih prijetnega plezanja prestopim v poč. Tu je tudi v počki že bolje. Položi se in tudi krušljiva ni več. Nad mano je prijetna varna polica, a ne dosežem je še. Od nje me loči gladka plošča. Oprimki so majhni, čevlji tudi ne grabijo v gladki plošči, podplati so že preveč zlizani. Odločim se. Nekaj tveganih prijemov in gibov in sem na polici. Zavarujem se in Miran pleza za mano. Kar nekam prijetno mi je, ko tako zviška opazujem tovariša, ki se muči tam spodaj. Nesramen sem. Miran izgine pod previsom. Vrv se le počasi nabira ob meni. Enakomerno mi drsi skozi roke in okoli pasu. Dolgo ga ni čez. Postanem pevsko navdahnjen. Nekaj si »zakrulum« za kratek čas. Končno se spodaj v opoldanskem soncu posveti čelada. Zagonetno se mu smehljam, ko tudi on nekam dolgo čara v počki in više gori v plošči. Končno le stoji na polici poleg mene. Obraz se mi skremži, kajti zopet sem na vrsti jaz. Plezanje postaja pravi užitek. Iščem prehode med blodnjakom polic, ki te ne pripeljejo nikamor. Kot se nenadoma pojavijo, tako nenadoma tudi izginejo. Prilezem v iztek žleba, ki pelje od tukaj naravnost na vršni greben, kot se je videlo pod steno. Upam, da bo tako. Vrv mi avtomatsko drsi skozi roke. Zrem tja doli čez Prevalo in v hladni senci Kanina, končno le najdem Riffugio Gilberti. Danes ne bo časa, da bi tam doli proslavljala. Miran je zopet pri meni. Plezam v spolzek kamin, ki pa ni tako težak, kot se mi je prvi hip zazdelo. Na vrhu tega kamina še eden, a ta je manjši.

Spodaj pod steno sva mislila, da bo tu veliko težje. Povsem se predajava steni. Čutiva, da naju je sprejela. Vsrkava naju vase, ko se kot pajka obešava po njej. Spet varujem in uživam. To so užitki, ne pa kava Mercator na televiziji pred TV dnevnikom. Sam sebi se smejem, ko se spomnim prav na to. Čim dlje od družbe, bodiva sama z gorami.

Še nekaj raztežajev in že sva na grebenu, ki naju pripelje na vrh. Srečni nasmeh na obrazu. Brez besed, globoko občutiva srečo dneva.

Spodaj, že globoko pod steno, se še enkrat ozreva v steno, kjer teče najina smer. Steno sva pustila neranjeno, brez klinov. Tako je prav. Naj ostane takšna, kot je bila.

FITOCENOLOŠKA POT PO ŠMARNI GORI

ING. MARJA ZORN

»Kdor odrašen gre iz sveta
Kranjcev, da ni tukaj bil...«

Ž

e za časa doktorja Franceta Prešerna je bila na Šmarno goro speljana romarska pot za vernike, ki so si hoteli olajšati svojo dušo pri obredih v Marijini cerkvi. Popotniki pa so hodili tja tudi iz posvetnih nagnjenj; tu so z vinom zalivali najrazličnejše dogodke v zgornjih gostilnah, tudi zvonjenje za ženina pri svetem Antonu in ne nazadnje imeniten razgled, ki ga ponuja s svojih zgornjih leg naš osamelec sredi Ljubljanske kotline, so bili razlogi, ki so dolince vabili na goro.

Še dandanes privabljajo številne obiskovalce. Mikavna pa je gora tudi zaradi nadvse pestrega rastlinstva. Iz njegove zelene odeje gledajo le svetle dolomitne pečine. Tako naj bi se danes tudi mi napotili tja, bolj počasi kot sicer, ko imamo v mislih priti le na vrh in si spotoma ogledovati, kako rastlinstvo porašča ta Holm, kar je staro ime za Šmarno goro.

Že od daleč, od Save, čez médenski most gredé, vzbuja našo pozornost južna stran, ki je v zgornjem delu bolj strma, ponekod celo prepadna, skalovita in poraščena z grmiščno vegetacijo. V spodnjem delu pa z manjšo strmino in skoraj brez skal na površju preide v visok strnjen gozd. To se posebno lepo vidi na pomlad, ko se listnato drevje v gozdu obarva svetlozeleno, iglavci ostanejo temne barve, grmičje, ki se pozneje ozaljša z listjem, pa ima še vedno rjavkaste odtenke. Zdi se nam, kot da se čez sredino Grmade vleče izrazita mejna črta.

Pozoren popotnik bo lahko opazil, da se rastlinske vrste ne pojavljajo kar tako, vsevprek pomešane in brez pravega reda, temveč da se na določenem prostoru (rastišču) pojavljajo in družijo le določene vrste. Takšne skupnosti imenujemo rastlinske združbe ali fitocenoze.

Ravno Šmarna gora z Grmado je v poraščenosti z rastlinskimi združbami zelo zanimiva. K temu doprinašajo osamelska lega, ki je odprta za vremenske vplive Alp, Jadrana in Panonske nižine, zelo raznolika kamninska podlaga (dolomit, glinasti skrilavci, kremenovi peščenjaki, naplavine najrazličnejšega izvora), tla nastala na teh kameninah, goropisne razmere (nadmorska višina, lega, nagib) in seveda človek s svojo navzočnostjo.

Za danes smo si izbrali pot na Grmado po njeni južni strani od Kovačeve gostilne na Vikrčah, po bolj položni poti čez Zatrep nato po Poti svobode, po Mazijski do Westrove poti in po njej na vrh.

Rastlinska združba na poti od podnožja do zaravnice, kjer se priključimo Poti svobode se imenuje nižinski gozd hrasta, grada in belega gabra (*Quercus-Carpi*

netum). To je visok gospodarski gozd, ki uspeva sicer povsod v nižinah na globokih, rjavih tleh in ob umnem gospodarjenju z lesom zelo donosen. V našem primeru pa združba ni razvita do svoje popolnosti in tudi gozd ni kaj prida negovan. Sestavljajo ga številne drevesne vrste, med katerimi so za združbo najbolj značilne: hrast graden (*Quercus sessiliflora*), beli gaber (*Carpinus betulus*), češnja (*Prunus avium*), lipovec (*Tilia cordata*), maklen (*Acer campestre*) in iglavci, ki so tu zelo številni zaradi umetnega vnašanja. Sloj grmovja je pester in ponekod dobrodu zasenčuje tla. V njem opazimo kovačnik (*Lonicera caprifolium*), ki nam spomladi kaže svoje krepeljce, tintovje (*Ligustrum vulgare*), ki je dobro znano vrtičkarjem kot živa meja, lesko (*Corylus avellana*), ki s svojimi plodovi na jesen privlačuje veverice in ljudi, glog (*Crataegus* sp.), ki mu pravimo tudi medvedove hruške in so zelo primerne za žvečenje med hojo, za fistega, ki je k temu nagnjen, brogovito (*Viburnum opulus*), ki je prababica vrtnih kepic, in druge. V sloju želišč ne srečamo nobenih znamenitih rož, vse so bolj majhne, na prvi pogled neznatne. Še najbolj opazne so: višnjevi črnilec (*Melampyrum nemorosum*), ki ima zgornje stebelne liste obarvane vijolično, na koncu teh pa se rumenijo cvetki, zimzelen (*Vinca minor*), ki tvori mestoma goste preproge, spomladanski žafran (*Crocus vernus*), ki obarva spomladi pritalje z vijoličnimi odtenki, jeseni pa ga zamenjajo dehteči cvetovi ciklam (*Cyclamen europaeum*), lepljiva kadulja (*Salvia glutinosa*), ki spada že med večja zelišča in so ji posebno všeč svetla mesta.

Tam kjer preide steza iz pobočja v široko zaravnico, opazimo, da so listavci skoraj popolnoma izginili iz drevesnega sloja in da je zavladala smreka (*Picea excelsa*). Pridružile so se ji tudi posamezne jelke (*Abies alba*). Grmovne vrste so se razredčile, zaraslo se je robidovje in malinovje (*Rubus* sp.). med zelišči pa so izstopile visoke praproti: navadna podborka (*Athyrium filix femina*), bodičasta glistovnica (*Dryopteris spinulosum*), prava glistavnica (*Dryopteris filix mas*), orlova praprot (*Pteridium aquilinum*), rebrenjača (*Blechnum spicant*). Vmes opazimo tudi drobnata zelišča: zajčjo deteljico (*Oxalis acetosella*), gozdni črnilec (*Melampyrum silvaticum*), okroglostno lakoto (*Galium rotundifolium*) in dlakavo bekico (*Luzula pilosa*). Tak gozd se imenuje združba jelke s praprotmi (*Dryopterido-Abietetum*) in je znan po tem, da naseljuje rastišča, kjer so tla globoka in večinoma nanesena, zračna vlažnost pa je visoka zaradi zavetrne lege (doline, vrtače, zaravnice). Predstavlja odličen gospodarski gozd, vendar tu porašča le majhno površino. Ni se mogel kaj prida razviti.

Pot svobode se prične kmalu vzpenjati proti severozahodu in odpre se nam docela nov svet grmiščne vegetacije – združba puhastega hrasta in gabrovca *Quercus-Ostryetum*). Na naš osamelec se je združba zatekla iz bolj južnih krajev (s Hrvaškega) in dosega na njem svojo najbolj severno lego. Od vseh rastlinskih združb na Šmarni gori, ki jih je podrobno petnajst, porašča ta največjo strnjeno površino in najbolj ekstremna dolomitna, skalovita južna pobočja. Tla so zaradi strmine plitva, ker jih voda nenehno odnaša; vodo samo slabo zadržujejo, zato na njih lahko uspevajo le rastlinske vrste, ki so zmožne preživeti obdobje suše ob pičli preskrbi, ob obilici toplote in svetlobe. Drevesne vrste, ki se tu pojavljajo, slabo uspevajo, dosegaajo višino treh do štirih metrov in tako ostaja vse skupaj na stopnji grmišča. Od drevesnih vrst srečamo: puhasti hrast (*Quercus pubescens*), ki nas spominja na južne kraje, mali jesen (*Fraxinus ornus*), gabrovec (*Ostrya carpinifolia*), brek (*Sorbus torminalis*), mokovec (*Sorbus aria*), hrast graden (*Quercus sessiliflora*) in bolj poredko tu in tam rdeči bor (*Pinus silvestris*). Grmovne vrste dosegaajo svojo normalno višino in tvorijo tako le nekaj nižji sloj kot drevje. Najbolj značilne so: rumeni dren (*Cornus mas*) z užitnimi drnuljami, svib (*Cornus sanguinea*), ki rdeče žari v jesenskem soncu, šmarna hrušica (*Amelanchier ovalis*) s svojimi puhastimi listi in plodiči, skalna krhlika (*Rhamnus saxatilis*), primerna za slovensko ikebano, kozja češnja (*Rhamnus cathartica*), domače zdravilo za pljuča, drobnica (*Pirus piraster*)

z zahrbtnimi bodicami, bradavičasta trdoleska (*Evonymus verrucosa*), nepogrešljiva v jesenski vazi, dobrovita (*Viburnum lantana*) za prevezovanje košev, togi srobot (*Clematis recta*), pritalni brat plezajočega srobotota. Sloj zelišč je zelo pester in vsebuje nekaj cvetnih posebnosti, povečini z močno barvnimi cvetovi: jesenček (*Dictamnus albus*), krvavordečo krvomočnico (*Geranium sanguineum*), trirobo košeno (*Genista januensis*), meedniko (*Melittis mellissophyllum*), dolomitsko nebino (*Aster amellus*), pisano šmarno deteljico *Coronilla varia*), žanjevec (*Chamaebuxus alpestris*). Potem je tu še cela vrsta velikih in malih kobulnic – jelenski silj (*Peucedanum cervaria*), ognjenec (*Peucedanum oreoselinum*), ozkolistni jelenovec (*Laserpitium siler*), pa rastline z majhnimi cvetki – okroglostni golšec (*Mercurialis ovata*), cipre sasti mleček (*Euphorbia cyparissias*), navadni salomonov pečat (*Polygonatum officinale*), kokoševac (*Cynanchum vincetoxicum*), navadni vrednik (*Teucrium chamaedrys*), kosmuljek (*Anthericum ramosum*), malocvetna španska detelja (*Dorycnium germanica*) in lahko bi še dolgo naštevati.

Združba puhastega hrasta in gabrovca ima strogo varovalen značaj, ker varuje na strmih pobočjih tla pred spiranjem in odnašanjem, s tem pa tudi niže ležeče gozdove, njive, polja in travnike. Spremlja nas ves čas hoje po Poti svobode, od njenega začetka do priključka na Westrovo pot. Tako smo prispeli na zahodni greben Grmade. Ko se vzpenjamo po njem in pokukamo na severno stran, se nam prikaže bukov gozd, ki nas spremlja na oni strani grebena prav na vrh Grmade (676 m). Tu si malo oddahnemo in ozremo kot nekoč čuvarji grmade po širni kranjski deželi. Tedaj so še na južni strani v daljavi poiskali Ljubljano, danes pa tega že ni treba več, saj sega mesto prav do podnožja Šmarne gore.

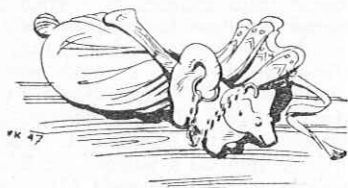
Nadaljnja grebenska pot drži zdaj navzdol, še vedno pa tvori ostro mejo med grmiščno vegetacijo na južnem in bukovem gozdom na severnem pobočju. Na severni strani je malo toplote, dolomitna matična kamenina le počasi razpada, tla pa se težko ustalijo zaradi velike strmine, zato so plitva in pomešana s skalnatimi drobcami. Vse to in pa dokajšnja vlaga ustvarjajo posebne pogoje, v katerih se je razvila gozdna združba bukev s kresničevjem (*Arunco-Fagetum*). V drevesnem sloju seveda vlada bukev (*Fagus sylvatica*), ki je pogosto panjaste rasti in krivenčastih oblik. Primešani so ji posamični gabrovci, ki na severni strani lepo uspevajo, čisto drugače kot na južnem pobočju. Zraven pa najdemo še kak gorski javor (*Acer pseudoplatanus*), z značilnim luskastim lubjem. Grmovnih vrst je v tej združbi bore malo. Tu in tam se pojavlja zanimiv polgrmič širokolistna lobodika (*Ruscus hypoglossum*), ki ima stranske stebelne poganjke spremenjene v liste, ki jim strokovno pravimo filokladiji, pravi listki pa tiče na sredini takšnega nepravne lista, pod njimi pa so beli cvetki, oziroma rdeči plodiči. Ker je rastlina vednozeleno, služi štrinogim gozdnim gozdnim prebivalcem kot dobra zimska hrana, zato je tako redka. Zeliščni sloj je bolj opazen: kresničevje (*Arunco silvestris*), po kaerem ima združba ime in ki daje poseben čar kresnim nočem, trpežni golšec (*Mercurialis perennis*), ponižen in skromen v tej skupnosti, deveterolistna mlaja *Dentaria enneaphyllos*, ki cveti zelo zgodaj spomladi v rumenkasto blede barvi, hostni teloh (*Hellebous dumetorum*), zelene barve, in črni teloh (*Helleborus niger*), bele barve, ki ga vsakdo pozna, črnoga (*Actaea spicata*), tropernata špajka (*Valeriana tripteris*), kranjska selivka (*Hladnikia golaka*), širokolistni jelenovec (*Laserpitium latifolium*), praprot krpata podlesnica (*Polystichum lobatum*) in trilistna vetrnica (*Anemone trifolia*), ki je sicer bolj množična domačinka v alpskem svetu. V tem gozdu smemo zaradi velike strmine sekati le omejeno, njegova naloga je bolj v varovanju pobočij pred odnašanjem prsti kot pa dohodka od lesa. Pomembnejši so le najboljši gabrovci, z umnim gojitvenim gospodarjenjem lahko pospešujemo njih lepo rast in vrednost. Tik pred sedlom zapustimo greben in zavijemo v zdaj že manj strmo pobočje. Tla postajajo globlja, bukke pa lepše rasti. Ali smo prišli že v novo združbo? Res je to pred-

gorski bukov gozd (*Haquetio-Fagetum*), a se pojavlja tu le kot majhna oaza, zato ga ne bomo podrobneje opisali. Naj le omenimo, da je zelo razširjen po vsej osrednji Sloveniji, kjer porašča na dolomitni in drugačni apneni podlagi najboljša rastišča v nadmorskih višinah nad 500 in 800 metrov.

Gozd bi seveda segal tudi na sedlo, a so ga ljudje že v davnini izkrčili in spremenili v njive in travnike. Mimo znane gostilne drži tod pot tudi na vrh Šmarne gore. Mi pa zavijmo tokrat raje na severno stran mimo Gorjančeve hiše in stare kapelice, pa smo spet v gozdu. Ta je že naš stari znanec – bukov gozd s kresničevjem – ki je tukaj bolj dostopen za ogled in raziskovanje kot pa z grebenske poti, od koder sega prav do nas in nas spremlja po vedno širši poti (škoda, da bodo po njej kmalu vozili avtomobili!) do starega znamenja in partizanskega groba. Tu se naša pot strmo povesi. Prišli smo na Peske.

Ime ni brez osnove. Prst je skorajda popolnoma izginila, na površju pa se kaže krušljiv dolomitni drobir (pesek), ki je vanj zarezana pot. Smo na južni strani stranskega hrbta Šmarne gore, kjer sonce močno pripeka. Obdaja nas redok gozdič rdečega bora (*Pinus silvestris*), ki ga imenujemo bazofilni borov gozd ali združba rdečega bora in triroba košeničice (*Pino-Genistetum*). Ta združba se je pri nas ohranila kot relikv iz ledene dobe, zato se v predelih, ki so jih nekoč prekrivali ledeniki, ne pojavljajo. Po profesorju Tomažiču, našem pionirju - fitocenologu, naj bi segali takšni gozdovi le do črte Nova Oselica – Škofja Loka – Zasavsko hribovje. Združba porašča kar najbolj sušna in zelo plitva tla na dolomitu, ki zelo slabo ohranjajo vodo in ne nudijo pogojev za uspevanje zahtevnejšim drevesnim vrstam. Tako je tudi rdeči bor, kot naša najbolj skromna drevesna vrsta, vladar brez konkurence. Vendar tudi s takšnim pooblastilom ne dosega niti posebnih višin niti debelin, pa tudi vzrast ni kaj prida. Ker pa je pionir, ki počasi pripravlja tla za sprejem drugih, malce bolj zahtevnih vrst, se mu te sčasoma le pridružijo. Združba je sestavljena takole: drevesni sloj tvori skoraj izključno rdeči bor, le tu in tam se pojavljajo vmes toploto ljubeči termofilni listavci, ki smo jih srečavali že na južnem pobočju Grmade, seveda tukaj še bolj skromni in zakrneli, tako da že ne vemo, ali naj bi jih ne šteli kar med grmovje. Vmes najdemo še kako zakrnelo smreko in bolj poredko bukev. Tudi grmovni sloj je podoben onemu na južnem pobočju Grmade, le da je grmovje še redkejše in skromnejše. Značilen pa je sloj zelišč. Pomladanska resa (*Erica carnea*) prekriva plitva tla v velikih preprogah in daje posebno zgodaj spomladi vsemu pritalju kaj prijeten videz. Vmes se rumenijo, rdečijo ali belijo cvetki drugih rož: triroba košeničica (*Genista januensis*), relikv, ki daje združbi še ime, rdeča relikva (*Cytisus purpureus*) s purpurnimi cvetki in srhkodlakava relikva (*Cytisus hirsutus*) z rumenimi cvetki, mesnobarvni dimek (*Crepis incarnata*), predstavnik številne družine košaric, rjavordeča močvirnica (*Epipactis atropopurpurea*), ki bi po njenem imenu sklepali, da v ta suhi svet ne spada, naš znanec črni teloh (*Helleborus niger*), travnolistna perunika (*Iris graminea*), redka modra lepotica, španica (*Biscutella laevigata*), z značilnimi stisnjenimi ovalnimi plodiči pa seveda še številne druge vrste. V tej izrazito varovalni združbi strmih pobočij se ustavimo. Pot nas je privedla prav v podnožje gore. Tu se v zelenilo iz dneva v dan bolj vsiljivo vrivajo že novonastajajoče stanovanjske hiše in vikendi. Zavijmo mimo njih in zašpilimo našo klobaso v gostilni pri Kovaču.

FOTOGRAFIJA – PLANINSKI KONJIČEK

FRANČEK VOGELNIK

(4. nadaljevanje)

A

II. Pomenek o diapozitivih

li so drobčkani diapozitivi res pomembnejši od tradicionalnih povečav? Kakšno udobje: lahko naredimo poljubno veliko sliko, majčkeno, ki jo nosimo leto in dan s seboj kot talisman, ali pa se odločimo za velikansko povečavo posnetka, na katerem smo ovekovenečeni po kakšnem pomembnem gorniškem dejanju, jo uokvirimo in obesimo na vidno mesto, da ne more noben obiskovalec molče mimo nje. Z diapozitivi pa ne moreš nič, vedno ostanejo enako majhni, samo sitnosti povzročajo, niti pošteno prijeti jih ne moreš in ne smeš, ko so tako občutljivi.

Osnovna velika prednost diapozitiva – najsi bo črno-belega ali barvnega – je, da ima prozorno podlago, tako da ga naravna ali umetna svetloba lahko preseva in moremo opazovati vse emulzije; povečava na papirju se od njega bistveno razlikuje: podlaga vsrkava večino svetlobe in je našega občudovanja pravzaprav deležen samo odsev. Razliko je moč podati tudi matematično natančno, v obliki (zaokroženih) števil: pri dobrem negativu (ali ustreznem črno-belem diapozitivu) moremo razlikovati tudi 1000 prehodnih tonov med prozorno belino in gosto črnino; če bi gledali pod mikroskopom, bi se morali izraziti malo drugače: razlikujemo 1000 stopenj gostote srebrovih zrn. Od vsega bogastva prehodov ostane na povečavi na fotopapirju prav malo: slaba desetina, celo dvajsetina! Povečava na fotopapirju je torej le nezaten »izvleček« zakladnice, ki je skrita v skrbno posnetem in razvitem negativu. Fotopapirja, ki bi zmožel, recimo kakih 200–300 prehodnih tonov, žal še nimamo in ga tudi ni

NORMAN G. DYHRENFURTH O IHE

Vodja mednarodne ekspedicije v Himalajo 1971 N. G. Dyhrenfurth je svoje poročilo objavil v glasilu »Les Alpes« za prvo četrtletje 1972. Verjetno je izbral švicarsko revijo kot najbolj objektivno, morda tudi iz pietete do očeta G. O. Dyhrenfurtha, ki se ga že desetletja drži vzdevek »himalajski papež« in ki že dolga leta živi v Švici. Tja se je preselil, ker ni prenašal nacističnega režima.) Začenja se s čestitkami predsednika Johna F. Kennedyja, nepalskega kralja Mahendre, prvega ministra Indije Nehruja, ki jih je sprejel za AMEE 63 (American Mount Everest Expedition 1963). Tedaj so štiri možje prišli na vrh Everesta po »normalni« poti, dva pa po težkem zahodnem grebenu. »Jaz sem tisto ekspedicijo organiziral in vodil. 45-letnik sem prišel do višine 8600 m in filmal prvo navezo, ki je dosegla vrh. To je bil nenamerni svetovni rekord za vodjo ekspedicije in za filmarja.«

Kako vse drugačen je bil odmev ekspedicije 1971 v svetovnem tisku: »Mrtev Indijec in veliko obtožb.« – »Dyhrenfurth neusmiljen in nečloveški.« – »Nedemokratičen umik iz južne smeri.« – »Udeleženci se obmetavajo s kamenjem.« – »Francija in Italija krvavo užaljeni.«

V glavnem sta tisk in RTV obtoževala vodstvo ekspedicije. Ko se je ugotovilo, da IHE ne bo uspela, je bilo jasno, da je treba najti grešnega kozla. Vse, kar je rodilo mednarodno ekspedicijo, UIAA, tovarištvo med alpinisti raznih narodov in jezikov, svetovno navezo, o kateri so nekateri časnikarji več let pisali, vse to so zdaj »prezrli«, ker ni bilo uspeha, in razočarani tolkli, vse jim je prišlo prav. Kako je prišlo do tega? Norman Dyhrenfurth odgovarja:

»Področje Everesta mi je dobro znano. L. 1952 sem se udeležil druge švicarske ekspedicije na Everest. L. 1955 sem bil vodja mednarodne himalajske ekspedicije. Na Lhočseju (8511 m) smo zaradi jesenskih viharjev prišli le 8000 m visoko. Ing. E. Schneider je tedaj fotogrametrično posnel karto Comolugma-Everest 1 : 25 000, dosežek zgodovinskega pomena. L. 1958 sem na JV strani Everesta – Makaluja iskal jetija, l. 1960 sem bil s Švicarji na Dhaulagiriju. Sledila je AMEE 63, glede katere bi zame veljale duhovite besede Oscarja Wilda: »Na tem svetu sta le dve tragediji. Ena je,

pričakovati. Kaj ni potem imeniten domislek, ako se poskušamo izogniti fotopapirju in pričaramo pozitiv na prozorni osnovi – diapozitiv? Lahko ga naredimo »po ovinku«, in sicer tako, da prekopiramo negativ, izdelati pa ga je moč tudi direktno – z obračalnim postopkom, vendar se je treba, če se hočemo izogniti vmesnim negativom, ki omogočajo še marsikateri rešilni ukrep in trik, kar se da izpopolniti v snemalni tehniki, sicer bo ves trud zaman. Diapozitivi morajo biti namreč enakomerno svetli, in to je tisto, kar je težko doseči.

Druga odlika diapozitiva je praktično skoraj neomejena velikost projekcije. Diapozitiv omogoča najpreprostejšo in tudi relativno najcenejšo povečavo v obliki projiciranja na zaslon. Kateri planinec bi si neki mogel privoščiti serijo brezhibnih črno-belih ali celo barvnih povečav, recimo takole 2 × 3 m, da bi z njimi pred polnim avditorijem ob pomoči asistentov dokumentiral svoja dejanja in doživetja? Pri diapozitivu pa je to komaj poprečna velikost projekcije, ki jo, se razume, prilagodimo velikosti prostora in številu občinstva, imeti pa moramo ustrezen projektor in projekcijsko platno, da bo vse, kakor je treba; in po predvajanju lepo spet spravimo vse diapozitive v lično majhno kaseto ter sadove večletnega truda odnesemo pod pazduho domov. Pri ustreznem številu velepovečav bi morali v ta namen najeti srednje velik tovornjak. Vendar je velikost projekcije samo ena izmed odlik in prednosti diapozitiva: poudariti je treba tudi kakovost, vse bogastvo prehodov, vmesnih tonov, barvnih odtenkov. Nič čudnega, ako nas ob izvrstnih diapozitivih spreletavajo podobni občutki kakor sredi narave, kjer jih je posnela mojstrova roka. K temu pripomore tudi okoliščina, da projiciramo v popolni temi in velja vsa pozornost občinstva samo projekciji in komentarju, vse trenutne, nepomembne okoliščine, v katerih so bili narejeni posnetki, so izginile. Če je predavatelj nadarjen fotograf, ki zna okrog sebe odkrivati lepoto, more naravne lepote celo »prekositi«: v eni minuti smo priče najlepšemu sončnemu vzhodu in zatonu, v nekaj minutah nas osupljivo nazorno popelje čez težave in

če cilja ne dosežeš. Druga je, če cilj dosežeš. Ta slednja je res prava tragedija. Bolestni resignaciji pa se ne smem prepustiti ... torej:

IHE 71 je bil poskus prijateljskega sodelovanja 13 narodov. Prvotno sem računal z manjšim številom. Z devetimi člani B. Broadcasting Corporation (BBC) in avstralskim časnikarjem za 'Sunday Times' nas ni bilo 20, temveč 30. Dve leti sem se mučil s financiranjem, moštvo, opremo, preskrbo, organizacijo, tedensko po 70 ur, ne da bi zato dobil prebita paro. Vsem časopisnim racam navkljub naj pribijem, da sem sam investiral čez 100 000 fr., čeprav mi ni bilo usojeno, da bi bil petičen. Drugi udeleženci so dali samo po 20 000 fr, nekateri pa nič in prav ti so kasneje najbolj protestirali. Skupni proračun ekspedicije je znašal 984 212 fr.

V Kathmanduju živeči angleški polkovnik Jones O. M. Roberts, transportni oficir angleške ekspedicije l. 1953 in AMEE 63, je pristal na skupno vodstvo ekspedicije z menoj. Sam je že mislil na to, da postavi na noge IHE. Zedinila sva se za škarje: vzpon po jugozahodni steni – to naj bi bila himalajska 'direttissima' in istočasno direktni vzpon po zahodnem grebenu nad 7400 m. Ta škarjasti 'napad' je pomenil dva nova težka vzpona.

Vsi udeleženci so 'krak' lahko sami izbrali. Za direttissimo so se odločili Amerikanci Colliver, Evans, dr. Peterson; Angleža Haston, Whillans; Japonec Ito Uemura; Nemec Hiebeler; Avstrijec Schlömmmer. Za greben Avstrijec Axt, Zenevčana Vaucherova, Norvežana Eliassen in Teigland, Amerikanec Isles, Indijec major Bahuguna. Mauri in Mazeaud sta nekaj časa cincala, nazadnje sta izbrala greben. Skupni trening na Jungfraujochu ni prišel v poštev, ker preprosto ni bilo denarja zanj. Časnikarji so poročali, da bosta ekspedicijo plačala NASA in Združeni narodi. Fantazija! Večina udeležencev se je prvič videla na letališču v Frankfurtu 13. aprila 1971. 36 ton prateža je šlo po morju v Bombay, od tu pa s tovornjaki v Nepal. 16. februarja smo bili v Kathmanduju.

V začetku je šlo dobro. Imeli smo 830 nosačev, ki so delali v treh etapah. Pomagalo je tudi letalo 'Islander' do Lukle, kjer je Sir E. Hillary dal narediti majhno letališče. 28. februarja smo startali sahibi. Najprej z landroverji po kitajski cesti Kathmandu–

nevarno steno ali pa nam predoči slikovito pokrajino, po kateri smo že velikokrat hodili, pa je nismo videli, kot bi mignil, se zvrste pred našimi očmi vsi letni časi, rastline z vidno naglico brstijo, cvetijo in plodijo ter odmirajo, z bliskovito naglico popotujemo po gorah – zdaj smo pri Bohinjskem jezeru, trenutek nato pa že na Komni ali pod Krnom. Človeška beseda je vse prepočasna, preokorna, da bi mogla od predavatelja terjati, naj nam z besedo prav tako naglo naslika vse tisto, kar more igrati pričarati fotografija. Igrate na videz, kajti za vso tisto lahkotnostjo se skoraj vedno skrivajo dolgoletne izkušnje, veliko znanje, mnoga razočaranja in – v planinski fotografiji – pravi potoki znoja. Dolge ure pretečejo v iskanju motiva ali ugodnega stojišča ali v pričakovanju ugodne svetlobe, preden napoči tista razburljiva stotinka, dvestotinka ali petstotinka sekunde – nato pa brž k novemu motivu!

Vendar je od posameznih posnetkov brez notranje povezave do gladko tekočega predavanja ob spremljavi diapozitivov prav tako dolga pot kakor od prvega boječega srečanja s kamero do neoporečne snemalne tehnike: en sam dober diapozitiv je toliko kakor nič. Doseči je treba **serijo** posnetkov, ki motiv izčrpajo ali pa vsaj nakažejo njegov obseg – ob tem šele začutimo veličino fotografije. Nič si ne smemo domišljati, da bomo v »velikem trenutku« v navdihu spoznali, kje in kako se je treba lotiti motiva, koliko posnetkov bo treba narediti in koliko časa bo za vse to zado-stovalo. Dobra fotoreportaža lahko nastane samo načrtno, na pomemben fotografski dogodek se je treba najprej pripraviti, narediti je treba seznam vseh tistih posnetkov, ki jih moramo brezpogojno narediti, ki so za celoto nepogrešljivi, skicirati si moramo pravo snemalno knjigo, potem bomo »na terenu« vedeli, kaj hočemo. Še tako se prerado zgodi, da nam nepredvidljive okoliščine skazijo marsikak posnetek, da ne bo preveč ugajal – dokumentarni posnetki si smejo lastiti posebne pravice – in bo treba še kdaj priti naokrog. Zlasti planinski fotografi morajo biti potrpežljivi in vajeni tega, da jim najlepši načrti dobesedno splavajo po deževnici ali utonejo

Lhasa do Lamsanguja, nato se je začel tritedenski marš od šestih zjutraj do štirih popoldne. Razen aklimatizacijskih težav ni bilo nič posebnega. Jaz sem še trpel za vnetjem ščitne žleze, ki sem ga dobil pred odhodom.

Peti dan marša smo doživeli prvo razočaranje. Vodja nosačev, nameščeneec Himalayan Society, je poneveril mezdo svojih mož. Izgubil je pri kartah in izginil. Nosači so štrajkali in morali smo opustiti precej tovorov. Šele mnogo kasneje so jih za nami spravili šerpe z novimi nosači.

Pri samostanu Tengpoče (3900 m) smo doživeli prvi snežni vihar. Tabor 1 in tabor 2 (6550 m) – nič posebnega, le zelo veliko naporenega dela na ledeniku Khumbu. Tabor 2 je bil ‚gornja baza‘, tu sta se ‚kraka škarij‘ ločila.

9. aprila so Japonci in Angleži postavili tabor 3 (7000 m). 12. aprila sta Axt in Vaucher izsilila dostop na zahodni greben. Ledeni slap na Khumbu je bil vsak dan drugačen, pot je bilo treba redno popravljati. Šepal je transport od 1 na 2, v gornji bazi je marsikaj manjkalo. To je bil že vzrok za nejevoljo, čeprav zgodovina himalajzma pozna primere, da so nosili tudi ‚sahibi‘.

15. aprila se je javil pri meni splošno priljubljeni indijski oficir Harsh Bahungna. Bil je prvi med tistimi, ki so opremili prehod čez ledeni slap na ledeniku Khumbu, z Japoncem Ito sta postavila tabor 1. Zdaj je predlagal, da z Axtom postavi tabor 3 in gre na ogled za taborom 4. Bil je videti truden, zato sem mu svetoval počitek v bazi. Indijec pa je izrazil željo, da bi rad bil pionir pri grebenški smeri. Počivati misli šele, ko bo postavil tabor 4. Žal sem se vdal.

Toni Hiebeler je imel hude težave z aklimatizacijo: ni spal, glava ga je bolela, ni imel apetita, obhajala ga je splošna slabost in imel je težave s prebavo. Hotel je prinesiti kisikove bombe do vznožja jugozahodne stene, bil je požrtvovalen, pa ni zmogel. Moral je v bazo na dopust. Tudi Schlömmer, Haston in Teigland so se prijavili za boljše življenje v bazi.

16. aprila sta Axt in Bahuguna postavila tabor 3 (6900 m), drugi so za njima nosili opremo, hrano in zavarovali pot. Axt in Bahuguna sta naslednji dan prodrla do višine 7500 m, do tja, kjer je AMEE 63 imela svoj tabor 4 – West. Ugotovila sta, da

v megli; nekoč, morda čez leto ali dve ali čez deset let, pa se jim bo nasmehnila velika sreča prav pri tistem motivu, ki so si ga zasnovali v drznih sanjah. Medtem pa seve niso bili tako trmasto zaverovani vanj, da ne bi bili oberoč pograbili kopice drugih motivov, nemalokdaj enakovrednih, če ne še lepših. Trditev, da se mora fotograf na »terensko delo« vestno pripraviti, res ni pretirana. Recimo, da bi bilo treba s 100 posnetki »obdelati« dolino Triglavskih jezer, naš Triglavski narodni park. Ali se nam bo to posrečilo, ako se odpravimo tja nepripravljeni, brez načrta? Ali bo odveč razmisliti o poteh, ki jih bo treba prehoditi, narediti seznam najlepših razgledišč? Gotovo bo treba vedeti, kod potekajo meje našega narodnega parka, kako je nastala dolina in kdaj, katere kamenine prevladujejo, kakšno je površje, rastlinski in živalski svet, kraško pojavi, najvidnejši raziskovalci, lepote letnih časov... Očitno bo nastalo svaј trikrat več posnetkov, saj bi bila številka 100 premajhna, če bi jo hoteli prikazati v zimskem času kot smučarski paradiz ali pa poleti, ko na vsakem koraku naletimo na kakšno naravno znamenitost. In ko bo naposled treba kritično prebirati in izločati, takrat že ne bomo več z večino posnetkov zadovoljni in bomo tiho mrmrali predse: »Tale posnetek moram vsekakor ponoviti ob takih in takih okoliščinah!«

Tako zorijo z leti posamezne serije posnetkov (diapozitivov) in nazadnje moremo z zadoščanjem ugotoviti, da je celotna tematika za naše trenutne potrebe kar zadovoljivo obdelana. Dokončno seveda nikoli... Medtem ko smo nekaj let ali tudi desetletij z večjim ali manjšim uspehom hodili za svojimi najljubšimi motivi, se je v nas nabralo mnogo zanimivih izkušenj in doživetij; trud nikakor ni bil zaman, tudi takrat ne, kadar nas je sreča pustila popolnoma na cedilu in nismo mogli narediti nobenega posnetka: fotografija človeku ostri opazovalni dar in ga notranje bogati.

Čemu tako dolga uvodna razlaga? Medtem ko v našem spominskem albumu zadošča posamezna bolj ali manj posrečena črno-bela fotografija, da ob pogledu nanjo

je tabor 3 preizek in sta poiskala na 7050 m idealno mesto zanj. Naslednji dan sta hotela v zgornjo bazo. Tu so se prav tedaj Mazeaud, Mauri in Vaucherova spet pritoževali, da ne funkcionira preskrba. Predlagal sem, da bi sahibi sami šli po tovore v tabor 1, vendar sem naletel na gluha ušesa. Zadel sem svoje oprte in sam odšel v tabor 1. Z dvema bombama kisika, eno za direktissimo eno za greben, da bi bil obema pravičen – sem se takoj vrnil, med potjo pa me je ujel snežni metež. V vznožju severne stene Nutpseja sem začutil zračni pritisk plaz, uiti nisem več mogel. S hrbtom sem se uprl v steno in se zasidral z derezami in smučskimi palicami. Novi pršič je zašumel čezme, obdržal sem se in nato spet sledil rdeče zastavice. Nasproti mi je prišel Ang Lakpa in mi prevzel breme. Nato je šlo hitreje. Našla sva odloženi tovor, verjetno je obnemogel kak šerpa. Spet sem prevzel svoje bombe, Ang Lakpa pa najdeni tovor. Zdajsci sva zaslišala klice na pomoč od grebena smeri. Odgovarjala sva, čeprav oba močno zadržta.

Ob 17. uri je prišel v tabor 2 Axt, izčrpan do konca, s trdimi rokami in nogami: »Hars ne pride! V viharju so zdrveli na pomoč Eliassen, Vaucher, Willans, Mazeaud, Mauri, Steele in Ang Phurba od 6500 m na 6800 m. Mračilo se je. Bahuguno je prvi našel Eliassen, za njim je prišel Vaucher: „...njegovo stanje je obupno, zgubil je rokavico, obraz mu pokriva ledena skorja. Z vponko je pripet na pritrjeno vrvi, še nekaj korakov je imel do lažjega sveta, pa je bil tako izčrpan, da si ni mogel iz nahrbtnika vzeti tople obleke. Na mesto je prišel Whillans. Spravili smo Bahuguno s horizontalne vrvi, vihar je bil vedno hujši, nastopila je noč. Trije ga ne moremo nositi po prečnici. Spustili smo ga navzdol za raztežaj. Več ljudi bi bilo treba, da bi ga nosili...“ Whillans je prečil strmo steno, da bi Bahuguno spravil v zavetje poč, reševalci so tvegali vse, vendar so bili prisiljeni odnehati in umirajočega Indijca prepustiti usodi. Napol zmrznjeni in popolnoma izčrpani so si izbojevali umik.

Mazeaud je hotel Axta takoj obtožiti umora, jaz pa sem njega in druge posvaril, naj ne obsojajo prehitro. Axt je po zdravnikovem nasvetu vzel uspavalni prašek, za nesrečo še ni vedel. – Naslednji dan sem vodil preiskavo v več jezikih in snemal na trak: »Zakaj sta sestopila nenavezana?« – »Vedela sva, da so na vseh težjih mestih napete vrvi. Stalni pas in vponke sem pustil v taboru 3 – West. Sprva je šel Harsh

oživijo premnogi pokopani vtisi in dogodki, je pri diapozitivih reč precej drugačna. Diapozitivov najbrž ne bomo projicirali samemu sebi, tudi v ozkem krogu prijateljev redkokdaj; namenjeni so predvsem številnejšemu občinstvu s podobnimi, sorodnimi interesi. Fotografija je v tem primeru skupno doživetje, glede katerega želimo, da bi bilo čimbolj ubrano, tega pa nikakor ne moremo doseči z nekaj diapozitivi brez notranje povezave, temveč samo z vrsto posnetkov, ki so nastali v isti uri, v podobnih okoliščinah ali pa v nekaj letih in najrazličnejših okoliščinah, vendar z neko skupno osnovo (motivom). En sam neprimeren, tuj posnetek v seriji utegne pokvariti vse! Kdor se torej hoče posvetiti diapozitivom, da bi jih javno predvajal in komentiral, ali bolje, da bi z njimi ilustriral svoja strokovna izvajanja, mora biti veliko več kot samo izveden v snemalni tehniki (v javnosti moramo biti sprijaznjeni z neprizanesljivo kritiko), biti mora zlasti doma v svoji stroki, povrhu pa še sam svoj režiser, snemalec in kritik. Vedeti mora, katere diapozitive je treba uvrstiti v zbirko in katere brezpopojno izločiti, vedeti mora, kako jih je treba urediti, koliko časa projicirati, da predavanje teče brez zatikanja, itn. Predavanja, dopolnjena z diapozitivi, imajo potemtakem veliko več skupnega z dokumentarnim filmom, kot si na prvi pogled mislimo. Reči smemo celo, da ga marsikdaj prekašajo: medtem ko nas film, ki ga je posnel bolj ali manj tuj snemalec po režiserjevih napotkih, že v prvem metru pograbi za ovrtnik in postanemo ujetniki njegovega tempa, ki se mu moramo prilagoditi (nepri-siljen ritem sodi že v umetnost), si pri predavanjih lahko privoščimo skoraj vse: zbirko diapozitivov lahko poljubno dopolnimo, okrnemo, razlago lahko posplošimo, poglobimo, prilagodimo občinstvu glede na to, ali imamo opraviti z mladino ali odraslimi, predvajanje diapozitivov moremo pospešiti ali upočasniti, ali bolje – **moramo**, če hočemo doseči pravi ritem, ki je nasprotje monotonije. Tudi predavatelj se mora učiti od svojega občinstva: učna doba sme trajati kvečjemu desetinko sekunde. Stik s poslušalci mora biti vzpostavljen ob prvi besedi in prvem diapozitivu.

prvi. Ob 14. uri je vstal vihar, snežni metež. Pri horizontalni vrvi sem stopil jaz naprej. Na koncu sem čakal Harsha pol ure, ki se je počasi pomikal. Sporazumeti se nisva mogla. Potem sem ga zagledal, kako se je pripel, vse je bilo videti v redu. Ker so mi zmrzovale roke in noge, sem sestopal dalje, malo pred prihodom v tabor pa sem zaslíšal njegove klice na pomoč. Alarmiral sem tovariše. Sam sem bil na koncu z močmi.' – 'Zakaj nisi ostal pri Harshu?' – 'Nisem slutil, da je tako hudo. Brez vrvi in vponke tudi ne bi mogel pomagati. Da bi si pomagal z njegovimi, nisem bil več kos...'

Mazeaud pravi v svoji knjigi 'Montagne pour un homme nu':

'Naslednji dan nas je Dyhrenfurth vprašal – bili smo začudeni in razoroženi – vpričo tonskega inženirja BBC –, kaj čutimo ob tej tragediji. V Axtovi samoobrambi da čuti, kot bi bil nekdo od nas kanil zvaliti odgovornost na našega tovariša.' (Prim. Mazeaudov očitek, da je Axt kriv umora!) – Ne morem dopustiti, nadaljuje Mazeaud, 'da bi Don Whillans mislil, češ, Harsh je sam odgovoren za svojo smrt, ker ni vedel, kako je treba varčevati s svojimi močmi. Končno je tu vodja ekspedicije, njegova dolžnost je, da razporeja može!' (Torej po Mazeaudu – je v celoti kriv Norman G. Dyhrenfurt!)

Bahugunova smrt je bila prelomnica za nadaljnje dogajanje. Hiebeler mi je pisal poslovilno pismo: '... duševno sem na tleh. Nobenemu koraku na tej gori nisem kos, oprosti. Prepričan sem, da bom v Münchnu Tebi in IHE več koristil kot tu...'

Svetovni tisk je pisal, da mi je Hiebeler – pokazal hrbet.

Snežni vihar je divjal več dni. Šele 24. aprila smo lahko šli po pokojnega in ga začeli spravljati z gore z največjo težavo. Ledeni slap je bil vsak dan problem, več mostov smo morali prelagati in popravljati. Plazovi so nam pretli, oskrbo smo morali donášati v visokem novem snegu. Šele 26. aprila so pogumni šerpe prinesli mrliča v bazo. Dva dni nato so ga po želji družine vpepelili v Gorakšepu, nekaj ur pod bazo. Pepel je bil kasneje shranjen v domačem kraju Bahugune v Debra Dunu.

Grebensko moštvo je bilo demoralizirano. Samo Axt in Isles sta predlagala vzpon po normalni smeri po pobočju Lhotseju preko Južnega sedla (Col Sud). Jaz sem bil

Na barvno fotografijo smo se že tako navadili (razvadil nas je barvni film, zadnje čase pa še barvna televizija), da na črno-belo fotografijo še ne pomislimo več brez amalovaževanja. Tudi črno-beli diapozitivi so odrinjeni v pozabo. Nezasluženo: pri današnji popolnosti črno-belega filma in dovršeni projekciji bi bilo mogoče tudi pri maloslikovnem formatu doseči pravi prerod črno-bele fotografije, vendar bi se tega lahko lotili samo mojstri. Medtem ko je slika na televizijskem zaslonu le simultana vizualna informacija, sestavljena iz nekaj sto točk, lahko pri črno-belem diapozitivu občudujemo stoterne prehode in odtenske, slikovnih »molekul« pa bi mogli naštetih vsaj nekaj sto tisoč.

Barve! Kaj so barve? Odkod vrtnici žlahtni temni škrlat, kako to, da je marjetica bela, zakaj so nekatere cvetlice tako pisane, trava pa zelena? Zadeva je silno »preprosta«: na površje padajo sončni žarki, rastlina jih vsrkava, saj so njena življenjska energija, za nekatere valovne dolžine pa nekako ne mara in jih zavrača – v naše zavzeto oko. Oko, ki je do vzetno samo za delček elektromagnetskih valovanj. Spekulativno vprašanje: kakšen bi bil vidni svet okrog nas, ako bi se ta vidni pasek dvakrat, trikrat, desetkrat povečal? Za fotografijo, tudi in predvsem za barvno, bi bila to katastrofa. Lahko smo kar srečni, da se vse vidne barve in vsi nešteti odtenci porajajo, zlivajo iz treh osnovnih barv: rdeče, modre in rumene. Komaj so ljudje iznašli črno-belo fotografijo, že so bili hudo nezadovoljni in nesrečni. Začeli so vneto razmišljati o tem, kako bi se polastili vabljivega sveta barv. Tipali so na slepo in eksperimentirali. Zanimivo je, da so prve dobre barvne fotografije stare že dobrih sto let, vendar visokorodni gospe kemiji tisti postopki niso bili preveč všeč. Preprost in učinkovit barvni postopek so iznašli mnogo pozneje, šele leta 1935. Barvni fotografiji se je odprla pot; ker je bila razmeroma cenena, dostopna vsakomur, je zavoljo svoje privlačnosti kar hitro postala množična.

(Nadaljevanje bo sledilo)

načelno proti – po normalni poti na Everest sem doživel že pet vzponov, 23 moških narodov je po tej poti že prišlo na vrh Čomolungme. Velikanski aparat IHE pri današnjem stanju himalaizma mora pokazati nekaj več. Prosil sem vse, da podpirajo moštvo v steni, vendar je bila večina »grebencev« proti, glasovala je za južno sedlo. Bilo je vedno jasneje: Mazeaud in Mauri nista bila za glavni cilj ekspedicije – za jugozahodno steno – niti za uspeh moštva. Očividno sta hotela priti na vrh po najlažji poti, da bi bila doma junaka. V omenjeni knjigi piše Mazeaud: »Noben Francoz doslej ni dosegel teh veličastnih 8848 m. Bom jaz prvi? ... Carlo in jaz sva večji del v šotoru. Govoriva malo, edini predmet razgovora pa je vrh.

Tudi Vaucherova dva sta za vrh, predvsem Yvette bi bila vesela, če bi propadla težja pot, mikal jo je ženski višinski rekord.

Po glasovanju sem s težkim srcem pristal, da bom pomagal pri normalni poti, ki sem jo do 8600 m dobro poznal. Tabor 3 – Sud je stal na pobočju Lhotseja v višini 6930 m, ne 7150 m, kot so kasneje trdili Mazeaud, Mauri in Vaucher. Od tu so doslej vse ekspedicije rabile tri tedne do tabora 6 – Sud, odkoder so naskakovale vrh. Vljudno rečeno, naravnost čudna je trditev disidentov IHE 71, da so imeli od tabora 3 – jug (6930 m) samo štiri dni do vrha. Resnica: V taboru 3 – jug je šlo vse po vodi. Axt je imel gripo, Vaucher težave z žilami, sum na trombozo – oba sta morala v bazo v spremstvu Yvette in dr. Steela. Cleare in Colliver se tudi nista dobro počutila in sta odšla za njimi. Isles po pljučnici še ni bil v formi, Teigland ni bil za normalno pot – oba sta čakala v bazi. In tako sta se v taboru 2 znašla Mazeaud in Mauri, oba pri 42 letih, sama, in hotela priti s šerpami na vrh. Jimmy Roberts je poslal sporočilo, naj forsiram jugozahodno steno. Ker sem »Romanom« obljubil, da jih bom podprl na normalni poti, sem bil med dvema mlinskima kamnoma. Rešili so 28. aprila šerpe, ki so imeli svoje lastno glasovanje. Izrekli so se zoper normalno pot, češ da je že prepozno. L. 1963 je bila prva naveza 1. maja že na vrhu! Šerpe so bili za glavni cilj, z njimi so potegnili vsi sahibi, razen Mazeauda in Maurija. Z Axtom in Vaucherovima dva dni niso imeli zvez, odpovedali so aparati. Med tem so Haston, Whillans, Uemura, Ito, Evans, dr. Peterson, Schlömmner in najboljši šerpe že delali v direttissimi.

PLANINSKO SMUČANJE V SLOVENIJI

MIRKO FETIH

»Lahke smuči te neso daleč ven iz mestnega ozračja, čez prostrane planjave, čista bela brda in oble gorice, skozi gozdove do sinjih višav, kjer ni ne megle ne skrbi. Zarko svetlo sonce ti boža lica in te vodi, ko se mehko ziblješ, kriliš in ploveš po valovitih, iskrecih se planjavah. Carujem! vzhičen vzklikneš od rajске lepote nepozabnega ti doslej novega sveta, zimskega.«

(Citat iz »Zimskega vodnika po Sloveniji«, Rudolf Badjura, 1934.)

Prav poznamo smuči v Sloveniji že več kot 300 let, se je smučanje kot šport in rekreacija pričelo uveljavljati šele konec XIX. in v začetku XX. stoletja. Prvi je pri nas pisal o smučeh zgodovinar Valvazor v svoji »Slavi vojvodine Kranjske« (leta 1689). Podrobno je opisal uporabo smuči na Blokah. Danes pozna to bloško smučanje vsa svetovna literatura o zgodovini smučarstva.

Za športno smučanje se je prvi navdušil učitelj Edmund Čibej, doma iz okolice Gorice, ko je leta 1888 bral o odpravi polarnega raziskovalca Fridjofa Nansena na Grönlandijo. Lahko trdimo, da je bil učitelj Čibej prvi športni smučar na Slovenskem. Prvi gorski smučarji pa so bili nedvomno lovci in gozdarji, ki so si s smučmi utirali pot v zasnežene gozdove in gore. Smučanje kot šport pa se je le počasi razvijalo. Prva svetovna vojna je ta razvoj še bolj zavrla, saj so tedaj smuči uporabljali le vojaki na frontah. Po koncu vojne se je ta športna panoga naglo razširila v vseh smereh. Ustanavljati so se začeli smučarski in planinsko-smučarski klubi, planinci so zamenjali krplice s smučmi in tako smo pozimi in spomladi po vseh naših dolinah in gorah naleteli na navdušene oboževalce zimske narave in bele opojnosti. V tedanjih razmerah, ko industrijske produkcije smuči in smučarske opreme sploh še ni bilo, so smuči izdelovali samo obrtniki (kolarji) ali samouki; vsak si je pomagal z opremo, kot je vedel

29. aprila sem šel z Eliassenom, ki se ni dobro počutil, v bazo. Pred mano sta bila Mazeaud in Mauri, prepričana, da smo se 'zarotili' proti njima, ker smo ponovno glasovali: V bazi sem ugotovil, da sta me Vaucherova slabo razumela – njuna angleščina je skromna – in tako je prišlo do 'anglosaške zarote zoper Romane!' Disidenti, skupina za Col Sud, je izbruhnila z očitki, češ da smo bojazljivci, diktatorji, da žalimo Francijo in Italijo, da smo slabi organizatorji, slabo vodimo ekspedicijo itd. Yvette je celo s kamenjem obmetavala moj šotor. BBC so očitali, da je ponaredila radijska sporočila. Samo Angleži naj bi smeli priti na vrh, tak naj bi bil skrivni sklep!

Roberts, Evans, ki sta zaradi bolezni prišla v bazo, in jaz smo ponovno pregovarjali vse štiri disidente, da se odločijo za direttissimo. Zastonj. 2. maja so zapustili ekspedicijo. Svetovni tisk je razširjal naslednji dan telegram: 'Pričakujejo, da bom jaz, Pierre Mazeaud, član nacionalnega parlamenta, 42 let star, kot šerpa rabotal Angležem in Japoncem. Nikdar! Niso mene žalili, ampak Francijo!'

Mi smo imeli druge skrbi. Angleži in Japonci so v JZ steni postavili tabor 4 (7500 m), 2. maja sta Whillans in Haston pritrčila vrvi do tabora 5 (8050 m), kljub viharju in mrazu. En šotor – k sreči prazen – na taboru 4 je odpihnil plaz. 5. maja je bil urejen tabor 5 tam, do kamor so 1969 in 1970 prodrli Japonci.

V tem času je 7 članov zbolelo za vnetjem žil. 7. maja sem za svoj 53. rojstni dan hotel na tabor 5, da bi vodil končni naskok. Pa tudi jaz sem bil bolan... Dr. Steele je ugotovil, da se v bazi ne bomo popravili, vse nas je poslal domov. 8. maja sem zapustil ekspedicijo – peš, ne s helikopterjem, kakor so pisali časnikarji. Naša bolezen ni bila masovna hipohondrija, na kliniki so ugotovili adeno-virus, dr. Steele je imel prav.

Vodstvo na gori je prevzel Don Whillans, sicer me je nadomeščal J. O. Roberts. Odločili so se zoper direttissimo in so obrnili od tabora 5 proti grebenu ter zašli v težave, podobne onim v severni steni Matterhorna. V višini 8200 m sta Haston in Whillans postavila tabor 6, pomagala sta Japonca, nosila kisikove bombe, ne da bi jih sama uporabljala. 17 šerp je preneslo 55 tovorov na tabor 5 (8050 m). Šest

in znal. Kljub primitivni opremi pa je bilo sorazmerno manj smučarskih nesreč kot danes.

Razvoj smučanja po prvi svetovni vojni je v začetku šel mnogo bolj v turno in izletniško smučanje kakor pa v tekmovalno smer. Smučarji so bili predvsem planinci, ki so si s smučmi omogočili planinsko udejstvovanje skoro vse leto. V spomladanskih mesecih so bile tedaj odprte vse v poštev prihajajoče planinske kočice; gradile so se nove (Komna, Skalaški dom na Voglu, Senjorjev dom na Pohorju in drugo). Pod vodstvom izkušenih gorskih smučarjev so organizirali skupinske izlete po gorskem svetu, v planinskih kočah visoko v gorah (Staničeva koča) so delovale celo smučarske šole. Turno in gorsko smučanje je vse bolj postajalo množično.

Ta polet je zaustavila druga svetovna vojna. Domala vse planinske postojanke so bile uničene, moderni čas pa je prinesel popolnoma drugačno gledanje na smučanje in njegove oblike. Z gradnjo žičnic, vlečnic in drugih tehničnih naprav, ki omogočajo vzpon brez kakršnegakoli navora, se je na tisoče in tisoče ljubiteljev zimskega športa predalo samo tej zvrsti sicer izredno koristne gimnastike, ki pa ji manjka pravo doživljanje gorske narave. Klasično, visokogorsko turno smučanje je pričelo zamirati. V zimskih in spomladanskih mesecih se je število smučarjev planincev vedno bolj krčilo. V planinskih kočah so se srečavali vedno eni in isti ljudje. In tudi teh je bilo vedno manj, ker so zaradi premajhnega obiska začeli zapirati kočice. Vsi so se prepustili le žičnicam in svojevrstnim užitkom na spustih po vedno lepše teptanih in urejenih progah. Toda na naših smučiščih v nižinskih centrih kopni sneg že marca, v srednjegorskih pa aprila. Tam zgoraj v višavah, na visokogorskih prodeh in planotah pa se še vse blešči. In ko ni več možnosti smučanja ob žičnicah in po pistah, nas vleče v višave.

Nekako pred desetimi leti smo se na Planinski zvezi Slovenije odločili, da kljub novim oblikam smučarskega udejstvovanja oz. vzporedno z njim ponovno poživimo turno, zlasti pa visokogorsko turno smučanje. Prizadevanja niso bila zaman. Danes lahko z zadovoljstvom ugotavljamo, da tovrstno smučanje zopet postaja del planinskega udejstvovanja. Število privržencev turnega smučanja vsako leto bolj raste. Ljudje si želijo globljih gorskih doživetij, tesnejšega stika s prvobitno naravo, mir in ne nazadnje tudi vzpone na zasnežene vrhove v potu svojega obraza in s tem zadovoljstvo, ki ga daje le trdo prigran uspeh. Občutek dosežka in zavest uspeha je užitek, ki ga nihče ne pozabi, če ga je enkrat okusil. In po tem uspehu – spust po širokih, nezoranih belih snežnih poljanah proti dolini – iz snega v prebujajočo se pomlad.

šerp je 4-krat naredilo to pot. Do tabora 6 so nosili bremena brez kisika! Vaucher pa je pisal, da so se stene branili!

Axt je pospravil tabor 3 – zahod in 3 – jug, Evans, Petersen in Schlömmer pa so podpirali naskočno skupino do tabora 4 (7500 m). Ko je hotel Schlömmer na tabor 6, je prosil Whillansa, naj pošlje šerpo v tabor 2 po Schlömmerjevo osebno opremo. Whillans je to odbil. Schlömmerja je to razsrdilo in oba Avstrijca sta sestopila v bazo. Schlömmer mi je 17. junija pisal: „...spet naj bi samo nosila, pomagala postaviti tabor 6 in obema – Whillansu in Hastonu priti na vrh. Zato sva bila predobra, zato sva šla raje dol. Če bi plezala na čelu, bi bila stvar drugačna...“

Slabo vreme, mraz, neredno donajanje hrane je drobilo naskočno skupino. Don Whillans je odkril, da ne bi bilo težko v tej višini prestopiti na normalno pot. Naj bi to storil? Ne, to glede na izbrani cilj IHE 71 ni imelo pomena, to bi bil neuspeh, vrh „za vsako ceno“ ni bil njen namen. Whillans in Haston sta prodrli do višine 8350 m – in pot opremila. Sestopila sta v tabor 6, kjer je tudi njima odbila ura. Kisika je bilo dovolj, ni pa bilo goriva za gorilnik in skoraj nič hrane. Več kot tri tedne sta bila nad 7500 m – dokaz njune sposobnosti, svetovni rekord – obenem pa spričevalo za naše kisikove aparate.

21. maja sta se morala umakniti.

Ali je res to tako slabo, če se moraš 500 m pod vrhom vdati in opustiti najtežjo in najnevarnejšo pot na vrh najvišje gore na svetu?

32 let se je 12 ekspedicij dajalo, da je prišlo na Everest po najlažji poti. Sanjska želja, da bi uveljavili „severno navezo“, se ni uresničila. Še ne! Ali je potem prav, če idealista, ki je to poskušal, zmerjajo in zaničujejo?

Morebiti pride čas, ko se uspeh ekspedicije ne bo sodil samo po tem, če doseže vrh. Tako Norman Dyhrenfurth. Ker smo zabeležili več odmevov IHE 71, je prav, da bralcem posredujemo poročilo, ki je, upajmo, najavtentičnejše. Seveda brez ognja in dima! Odhod obeh Avstrijcev je podprl, hočeš nočeš, disidenco »Romanov«. – Povzetek je bil napisan avgusta 1972.

Komisija za gorsko smučanje pri Planinski zvezi Slovenije je pričela pod vodstvom starejših, iz preteklih let prekaljenih in izkušenih gorskih smučarjev organizirati zimske in spomladanske izlete v gore. Komisija se trudi, da bi se ta zvrst planinskega udejstvovanja čimbolj razširila zlasti med mladino. Prizadevanja so rodila uspeh, vsaj kar se tiče zanimanja. Posameznih eno, dvo ali več dnevnih izletov se udeležuje po 30–40 oseb v spremstvu gorskih vodnikov in gorskih reševalcev. Za najpriljubljenejši spomladanski smučarski pohod (Bohinj–Triglavsko jezero–Hribarice–Staničeva koča–Krma–Mojstrana) pa se jih je leta 1971 zbralo kar 137. To so bili mladi fantje in dekleta, možje in žene in tudi starejši so bili med njimi. Niso pa to edini obiskovalci zasneženih gora in ljubitelji visokogorskega smučanja. Precej je tudi drugih, ki v manjših skupinah zahajajo s smučmi v gore; pa še tisti, ki del letnega dopusta prežive spomladi v gorah. Ob večdnevnih, zlasti prvomajskih praznikih je v Triglavskem pogorju pravo »preseljevanje narodov«, množica smučarjev.

Ko ocenjujemo današnje navdušenje za visokogorsko smučanje kot pozitivno, ne smemo prezreti tudi negativnih smeri. Pri tem mislimo v prvi vrsti na planinske postojanke in smučarsko opremo.

Razen redkih in občasnih izjem so naše visokogorske planinske postojanke zaprte in neoskrbovane vso zimo vse tja do poletne sezone. To je nedvomno ovira za razvoj visokogorskega smučanja. Brez nočišč z vsaj zasilno oskrbo v kočah ne moremo in celo ne smemo preveč pospeševati množičnosti visokogorskega smučanja, zlasti pri večdnevnih pohodih. Ta ovira, ki ni nepremostljiva, lahko močno zavre turno smučanje na visokogorskih smučarskih poljanah. Zaprte kočice imajo lahko ob vremenskih nenadnih nepravilnostih tudi katastrofalne posledice.

Druga negativna plat visokogorskega smučanja pri nas pa je nepravilna oprema, predvsem smučarske vezi in čevlji. Večina uporablja iste oziroma enake vrste čevljev in vezi pri smučanju na steptanih progah kakor pri turnem smučanju. Ko smo se lansko leto na povabilo koroških planincev udeležili čudovitega izleta v okolici Bad Kleinkirchheim–St. Oswald–Radenthein, smo žal ugotovili, da je bilo od 46 slovenskih udeležencev pravilno smučarsko opremljenih le 8. Med koroškimi planinci pa ni bilo nikogar, ki bi ne bil za turo ustrezno opremljen. Nepravilna obutev je pri hoji navzgor zelo utrudljiva, pri spustih ob različnih vrstah snega ter pri drugačni tehniki vijuganja pa so takšni čevlji tudi sila nevarni. Res je, da sta dva para različnih smučarskih čevljev draga stvar, toda če hočemo uživati radosti smučanja v dveh oblikah, moramo biti za vsako zvrst smučanja, sebi in drugim v korist ustrezno opremljeni. Sicer so že na trgu tudi specialni čevlji, ki več ali manj ustrezajo obema namenoma. Isto velja tudi za vezi. Vrsta tovarn zunaj naše domovine izdeluje posebne vezi, ki so primerne tako za smučanje po progah in za ture v gorah. To so vezi, ki dopuščajo tudi dviganje in spuščanje pete med hojo navzgor in po ravnem.

In končno še ena ovira, ki jo poskuša Planinska zveza Slovenije sama odpraviti. To je primerna literatura za turno smučanje in zemljevid. Prva knjiga z opisi zimskih izletov v Sloveniji je izšla leta 1934. Za tedanje razmere kar zadovoljivi napotki za zimske smučarske izlete, ki so še danes uporabni, manj pa za visokogorske. Zato je Planinska zveza Slovenije leta 1971 izdala turno smučarski vodnik. Napisal ga je Ciril Praček s planinskimi sodelavci (»Turni smuki – Julijske Alpe«). V tej knjigi je opisanih 55 smučarskih tur, ki zajemajo izbrane visokogorske smučarske ture na območju Vogla, Komne, doline Triglavskih jezer, Velega polja, Pokljuke in Uskovnice, Triglava (Kredarica, za Cmirom, skozi Kot, Triglavski smuk) in smučarski svet gornjesavske doline (Vrata, Luknja, Kriški podi, Martuljek, Krnica, Vršič, Planica) in Kanin. Ta knjiga bo gotovo pripomogla k nadaljnjemu razmahu visokogorskega smučanja in uživanja zasneženih lepot gorskega sveta. Vstopnica za te lepote narave je le malo dobre volje in pa tako, kakor je zapisal France Zupan v Planinskem Vestniku (1964):

»Dober smučar, dobra oprema, pa gore – ki so tudi dobre – to je turno smučanje.«

Ta številka je izšla z zamudo, ker je papirnica začela s proizvodnjo nove vrste papirja. Št. 4 bo spet izšla o pravem času.

ONKRAJ KARAVANK

FRANC GOVEKAR

P

otem ko smo proslavili 30-letnico službovanja mojega brata na Jesenicah, sva se z bratovim motorjem odpeljala proti Tržiču. Ker je bil sedež za sopotnika zelo pripraven, sem brezskrbno ogledoval prelepo gorenjsko krajino.

Nova pot iz Tržiča v Dolino se začne ob Tržiški Bistrici vzpenjati po vijugah ob skalnih pobočjih vedno bolj navzgor, odkoder je prelep pogled na visoko štrleče skalnate piramide. Prof. Jos. Wester (1874–1960) piše v svoji knjigi »Iz domovine in tujine« 1944: »Kdor se mudi v Tržiču in mu preostaja vsaj nekaj ur prostega časa, naj jih izrabi za izlet do tako imenovanega Puterhofa in vrnil se bo zadovoljen, da je videl fantastične prirodne tvorbe, omiljene z drznimi, a solidnimi napravami človeške podjetnosti.« Pisatelj Jože Gregorič piše v svojem spisu »Moja tržiška pota«, Moh. dr. kole-dar 1955: »Soteska od kratkega predora, ki je bil l. 1895 izsekana v živo skalo, pa do vrha rid ali serpentin nam nudi najbolj divjo in romantično pokrajino ob Tržiški Bistrici. Na levi in desni strani soteske se kakor zvesti stražarji ponosno dvigajo mogočne navpične pečine, ob katerih se nehote spomniš Vodnikovih verzov iz njegove planinske ode na ‚Vršacu‘:

„Sklad na skladu se vzdiguje
golih vrhov kamni zid,
večni mojster zaukazuje:
Prid', zidar se les učit'«

Po tej romantični poti sva se kmalu približala gradu v Puterhofu, ki je bil prej last barona dr. Karla Borna (umrl 1957 na Dunaju). Grad Jelendol, kakor se sedaj imenuje, je bil v minuli vojni deloma uničen. Sedaj je lepo prenovljen, kar je ovekovečeno na prelepem, visokem, novem stolpu na južni strani gradu: »Obnovljeno 1966. Gozdna uprava.« Na vzhodni strani gradu na zidovju še viden stari nemški napis: »Dieses Haus wurde gebaut i. Jahre 1893–95.« Stavba je enonadstropna, v njej stanujejo veči-noma družine gozdnih delavcev.

Povzpeli smo se tudi na strmi hrib poleg gradu, kjer je grobnica barona Julija Borna, ki je zidal prvotni grad; pepel njegovih telesnih ostankov so v žari pokopali v grobnici l. 1900. Očetova posestva sta si razdelila sinova: dr. Karl Born, (r. 1876 v Berlinu, drugič poročen 1918 v Celovcu z M. Renato grofinjo Londron Laterano) je prevzel Puterhof, brat Friderik Born (r. 1873 v Berlinu) pa je prevzel posestva pri Sv. Ani nad Tržičem, sedaj Podljubelj.

Od gradu dalje je peljala električna železnica od Medvod za prevoz lesa do Jelen-dala. Med potjo so bile krmilnice za jelene, srne in drugo divjad v lovskem revirju. Srce so mi prevzeli spomini na lepe dneve, ki sem jih preživel na lepi Dolgi njivi. Vabilo mi je nekoč poslal dr. Born: »Za prihodnji teden Vas vabim na Dolgo njivo.« Ob določeni uri pridrvi avto, da me po prekrasni planinski poti popelje v grad. Lovec, določen za mojega spremljevalca, že čaka pred gradom in takoj se odpeljeva z električno do Medvod. Tam pelje na levo gorska pot na Dolgo njivo.

Že se začne mračiti, ko zagledava pred seboj kočo na Dolgi njivi. Lovske kočice, ki so jih imeli Karl Born, njegovi lovci in prijatelji za prenočišče, so bile štiri: dve na Košuti, na planini Šija 1474 m, pod slovitimi Kofcami 1505 m, na Dolgi njivi 1362 m in na Stegovniku 1691 m. Lovsko kočico Struh na Košuti je odnesel snežni plaz.

Izpred kočice na Dolgi njivi se odpre veličasten pogled; na eni strani divje skalovje, čeri in pečine Košute in vmes globoki prepadi, na drugi strani nepregledni gozdovi... Košuta se mi pač na tem kraju zdi najlepša.

Drugo jutro se je bleščala in žarela Košuta v soncu kakor zlato. Zato lovec predlaga, da se povzpneva na Košutnikov turn 2134 m.

Pot je bila v začetku zložna. Toda čim bolj sva se bližala vrhu, tem bolj je postajala strma; začelo mi je drseti, posebno zato, ker nisem imel primernih gorskih čevljev. Treba je bilo zelo paziti, da ne zdrčim v globino. Nekoliko strahu mi je še ostalo od prejšnjega leta, ko sem lezel po strmem snežnem plazu na severni strani Storžiča. Ko sem prišel na vrh plazu, mi je spodrsnilo in nič ni pomagala gorska palica, ki sem se nanjo z vso močjo opiral; zdrknil sem... Če bi le nekoliko krenil na stran, bi bil pokopan globoko v prepadu...

Na vrhu se je pokazala Koroška. Celo Vrbsko jezero se je videlo in Celovec. Spodaj globoko pod Košuto sva gledala skrito vas Sele. Veličasten je bil pogled na bližnje vrhove, na Grintovec, Kočno in Storžič. — A nisva ostala dolgo na vrhu. Bil je malo

prostora, da sva komaj oba sedela. Skrbelo me je tudi, kako bom hodil navzdol po krušljivi strmini. Močno sem se opiral na gorsko palico, da nisem zdrknil po gladki alpski travi.

Po viharni noči je nastal prekrasen dan. Zato sva se z lovcem odločila, da jo mahneva v najbližjo sosednjo vas v Korte na Koroškem. Lovec, ki je že več let služil v Kortah, pravi: »V enem dnevu ne prideva nazaj, treba bo ostati tam čez noč.«

Najprej je treba priti čez žično ograjo; velik del Košute in njenih obširnih gozdov je namreč ograjen z močno, visoko ograjo. V tem lovskem revirju je bil izvrsten lov: jeleni, srne, divji kozli in druga divjad. Čez to ograjo sva morala in sva obenem prestopila državno mejo.

Tu se nama je odprl nov svet. To je gošča gozdov in nepreglednost pokrajine, da ni bilo lahko najti prave poti. Po dolgem tavanju sem in tja dospeva do pastirske kočice; pastir nama razlaga, kako morava hoditi, da ne zaideva, toda lovec ga ne posluša, češ, da že sam dobro ve za pot, saj je služil v Kortah in je še lani bil tam. A kljub temu sva zašla ...

Vsa upehana, blatna in mokra prideva do prve hiše, kjer se nama odpre razgled na Korte.

Korte so majhna, 991 m visoko ležeča vas z okolico, izredno idiličen kraj. Kraj je na vseh straneh obdan od mogočnih gora. Na zahodu od Košute in Plešivca 1800 m, na severu od Obirja 2142 m, na vzhodu od Pristovnikovega Storžiča 1759 m in na jugu od Virnikovega Grintovca 1654 m.

»Ali je župnik tukaj?« vprašam preprosto oblečenega, golorokega moža, ki prihaja pravkar po veži z vrčem in roki.

»Jaz vam ne morem nič postreči, nimam ničesar, tudi prenočiti vas ne morem.« Pogledam natančneje in spoznam, da govorim z župnikom.

»Jaz sem penzionist,« mi razlaga potem, ko sedi pri kozarcu mošta, ki nama z njim postreže gospodinja, »imam tristo šestdeset dinarjev jugoslovanske pokojnine, drugega ničesar. Ne morem se preživljati. Zato nimam služkinje, sam kuham in delam vse, kar je treba. Za hlapca sem. To je moje zdravilo. Kaj bi sicer počel tu brez dela?«

»Korte ni župnija?«

»Ne, to je podružnica, spada pod Obirsko; tukaj je beneficiatura. Praded tega kmeta, kjer sva sedaj, je pred 60 leti založil glavnico, da so sezidali cerkev in župnišče ter ustanovili beneficij, da je dobival beneficijat letno dva tisoč kron. Sedaj je vse vojska poržrla.«

»Pa ste tako mladeniški videti.«

»A imam že 58 let. — Oprostite, sedaj pa moram na delo, treba je še krompir kopati.« Ostal sem sam; zamislil sem se v usodo ubogega upokojenca. In koliko je bilo v stari Jugoslaviji takih ... Kako vse drugače je v novi Jugoslaviji! Že l. 1952 je dobilo veljavo socialno zavarovanje duhovnikov SRS. Izpolnilo se je, kar je obljubil maršal Tito: »Rešili bomo tudi zavarovanje za duhovnike.« S prvim jan. 1971 so dobili zdravstveno zavarovanje vsi slovenski duhovniki. Ta dan je namreč začel veljati v Sloveniji zakon o obveznem zdravstvenem zavarovanju.

V Kortah je nekaj časa — od jul. do 10. sept. 1916 — preživljal tudi pisatelj Franc Ksaver Meško (umrl 12. 1. 1964). On sam o tem piše: »Da ne bi bil Avstriji nevaren, sem bil med 1. svetovno vojsko nekaj časa konfiniran v Kortah, tri ure nad Jezerskim. Pa sva si vsak večer rekla z Visokim Obirom: 'Lahko noč!' Ko se je svital dan, pa: 'Dobro jutro!' Hrano sem dobival od kmeta Pristovnika ob cerkvi. Ker pa so sami trpeli tedaj pomanjkanje, zlasti moke, sem čez dva meseca šel spet od tam, čeprav je bilo v tisti samotni prijetno in sem mnogo bral in pisal.« — Tam je spisal ganljivo novelo 'Starka'. Svojo kritiko mu je sporočil Sardenko v pismu 29. 7. 1916: »Lepa, sveža, topla, ponekod kar globoka stvar.«

Ko se še nekoliko odpočijem in preobujem, ker sem imel čevlje premočene, grem v cerkev. Ko vstopim, ostrmim. V gorah, daleč od sveta, pa tako lepa cerkvice! Vsa je poslikana. In sedaj še k orglam! Ker so bili v cerkvi turisti iz Železne Kaple, sem orgle lahko poizkusil. Odprem manual: Derničevo delo iz l. 1909. Zaigram! Kako lep, voljan, mil, blažilen glas imajo orgle!

Ogledam si še pokopališče. Na vzidani spominski plošči berem: Janez Božič, beneficiat v Kortah 1879–1884. Prej je bil profesor na Reki, kamor je prišel po posredovanju pisatelja Janeza Trdine (1830–1905). L. 1858 je odšel na Dunaj študirat klasično in slovansko jezikoslovje. L. 1964 je šel v Celovec in je potem, ko je Andrej Einspieler ustanovil 1865 Slovenca, prevzel uredništvo. Ostal je v Celovcu tudi potem, ko je Slovenec prenehal izhajati (1867) in se je udeleževal narodnega dela. L. 1879 pa je šel kot upokojenec v Korte.

Poleg te je še druga nagrobna plošča z napisom: Mihael Karničar, p. d. Pristovnik, ustanovitelj cerkve. To je bil torej oni praded Pristovnikove hiše, ki je zidal cerkev in župnišče. Imel je veliko lesa, saj se po njem cela gora imenuje Pristovnikov Storžič.

Zmrači se. Vrnem se k Pristovniku, kjer mi preskrbe prenočišče. A nisem spal dobro. Preveč sem bil utrujen in vrh tega v skrbeh, kako bom hodil nazaj sam, ker se je lovec že vrnil.

A šlo je po sreči! Ubral sem drugo pot, ki sta mi jo pokazala dva kmeta. Povabila sta me tudi, preden sem se ločil, v svoje hiše, da poizkusim – njihove orgle. V dveh hišah v Kortah imajo namreč orgle, ki so jih kupili od orglarskega mojstra Petra Rojca, 1811–1894, iz Tabora pri Podbrezjah.

Več ur je bilo treba hoditi čez planine in spet sva se našla z lovcem. Spet sem gledal srne, jelene in tokrat prvič slišal, kako jeleni 'rukajo'...

Pozneje se mi je posrečilo, da sem mogel od blizu gledati in občudovati še druge prelepe kraje onkraj Karavank.

V družbi brata in nečakinje smo se peljali z avtom moža moje nečakinje. Kar naenkrat smo bili na ljubeljski cesti nad Tržičem. Blizu Podljubelja smo se ustavili in opazovali spomenike žrtvam fašističnega terorja na Ljubelju. Na drugi strani ceste je bil krematorij francoskih ujetnikov. To so bili jetniki koncentracijskega taborišča Mauthausen, ki so jih naselili v Podljubelju, da bi gradili ljubeljski predor; z delom so začeli l. 1942 in je bil predor prebit decembra 1944. Delalo je okoli 1200 ujetnikov. Na vrhu Ljubelja sta na mejnem prevalu dve vitki piramidi, nekdanj mejnika med Kranjsko in Koroško vojvodino.

Na mejnih prehodih nismo imeli nikakih sitnosti in kar hitro smo bili pri prvih hišah raztresene naselbine Brodi z župno cerkvijo sv. Lenarta. Na Malem Ljubelju ali Sopotnici se odcepi na levo cesta v Slov. Plajberk. Plajberk s svojo slikovito dolino Poden (1052 m) je vedno bolj priljubljen kraj za poletni in zimski turizem v Karavankah.

Od Malega Ljubelja smo se peljali po strmi cesti v Podljubelj, kjer smo zavili na levo in brzeli skozi Podgoro in Kožentavro na Strugo, kjer se odcepi ob Dravi ljubeljska cesta proti Celovcu.

Na severni strani Drave nad mostom kraljuje na zelo strmi, deloma skaloviti rebri Humperški grad (560 m). Z gradu je prelep razgled po Rožu.

»Naš slovenski Rož!« Tako vzklika dr. Jos. Cir. Oblak v svojem spisu »Izprehodi po Koroški Sloveniji« 1920.

V omenjenem spisu takole piše o slovenskem Rožu: »Kdor te je gledal z Golice v jutranjem ali večernem čaru, ne pozabi te nikdar! Kaka neizmerna miloba leži v tej pokrajini, ki se razgrinja ob nogah kraljične Karavank, slavne Golice!« In v spisu »Golica in Kadilnikova koča«, Zgodovinske in potopisne črtice, Ljubljana 1905, piše:

»Koroška nas osvaja in omamlja s svojimi bajnimi jezери in s svojo divno Rožno dolino. V mogočnem pasu se vije pod nami rjava Drava, ki se druži pod Beljakom s svojo sestro Ziljo. Njenemu teku sledimo tja dol po bujnem Rožu, v katerem vidimo raztresena lepa slovenska sela... Oko nam zopet in zopet uhaža v okolico lepo vidnega Celovca, na bregove temnozelenega jezera v podnožje očeta Dobrača, kjer se beli Beljak z vitkim stolpom starodavne cerkve in v čigar bližini blesti v podnožju krasne Kepe svetlozeleno jezero izredne ljubkosti...«

Komaj se v kupeju dobro zavemo, imamo že za seboj zadnjo hišo celovškega mesta in št. Ruperta, ki je Celovčanom to, kar je Ljubljančanom Šiška. Smo na prvi postaji Vetrinji 454 m. Vetrinji je starodaven kraj, omenjen že l. 977. Tu je obstajal od l. 1142 samostan, ki ga je ustanovil grof Bernhard Spanheimski. Pripadali so mu kraji po Rožu, Gurah in južno od Vrbskega jezera. V poslopju 1786 razpuščenega samostana je tovarna sukna. – Kmalu nato smo na Žihpolju, kjer je velika romarska cerkev in se nam odpre prelep pogled na impozantni Vel. Obir, na divje razrito Košuto, na masivni Grlovec nad Borovljami, na drugi strani pa na raztegnjeno Zingarico 1589 m in na prekrasni Rož. Še lepši pogled se nam odpre z brega tik nad Dravo pod gradom Humperk. Tu se nam pokaže skoraj ves Rož. V Rožu promet.

Na postaji – v Svetni vasi –, kjer se odcepi stranska praga za tovarni promet v Borovlje, nam je prost pogled po vsem Gornjem Rožu. Povsod nas pozdravljajo vsi znani vrhovi Karavank, predvsem pa najlepša Kepa, ki se ogleduje v enem najlepših, najsvetlejših jezer koroških. In pred našimi očmi se začno vrstiti v pestri dolini vse te lepe, bele, svetle koroške vasi.

Onstran železniškega tira se svetlika vas Kaplja ob Dravi, 433 m, z najstarejšo cerkvijo v Rožu iz 9. stoletja. Tu je deloval zgodovinar Štef. Singer (1871–1945), ki je opisal kulturno zgodovino Roža.

Brž smo v št. Janžu v Rožu, čez par minut že drdramo, švignemo mimo Podsinje vasi, z nasprotnega brega se pa svetlika mična vas Bilčovs. In že smo v Bistrici, najpomembnejšem industrijskem kraju ob istoimenskem hudourniku v Rožu. L. 1968 je podržavljena družba Dravske elektrarne dogradila veliko hidroelektrarno Bistrica-Bilčovs. Z njo je zgradila tudi most čez Dravo, ki je za srednji Rož ustvaril zvezo s kraji na zahodnih Gurah in s Celovcem.

Na Bistrici se odcepi cesta v Rute-Bärental, po kateri se je mogoče z avtomobilom pripeljati pod Stol, od tam pa po eni uri hoje doseči Mačensko planino (1630 m)

s Celovško kočo—Klagenfurter—Hütte in se od tam povzpeli na Stol (2238 m), najvišji vrh Karavank, ki je na jugoslovanski strani.
V Svečah se je rodil znani slov. politik in publicist Andrej Einspieler (1813—1888), ustanovitelj Moh. družbe v Celovcu.

V Svečah biva najstarejša hči znanke Franje Ziherlove, bivše poštarice v Vodichah n. Ljubljano, Marinka. Poročila se je z dr. Valentinom Inzkom, ki je bil profesor na celovškem slov. učiteljsku in obenem predsednik zveze slov. zadrug. Sedaj je pa slovenski srednješolski nadzornik. Dr. Valentin Inzko je na koroški škofijski sinodi, ki je bila v dneh od 26.—28. okt. 1972 v Celovcu takole govoril: »V več kot eno leto in pol trajajočem delu smo si koroški Slovenci prizadevali, da izdelamo načela za sožitje obeh narodov v deželi. Naša zgodovina je polna razočaranj in ponižanj, ponosni pa smo ob tej ugotovitvi na duhovno in kulturno raven, ki jo je dosegel v zgodovini slov. narod. Večini pa je določena dolžnost, da nas prizna kot enakovredne in enakopravne deželane skupne koroške domovine. Pot, ki jo naj hodimo v vsakdanjem življenju kot kristjani, more biti le skupna.«
Želimo, da bi se te želje izpolnile.

V radiu Celovec govori Marija Inzko vsak mesec enkrat, ko poroča o splošnem slovensk. kulturnem pregledu. Tudi druga hči gospe Ziherlove je na Koroškem poročena; njen mož je dr. Anton Fajnig, ki je dolgo časa govoril v radiu Celovec o hišnih imenih v Humberški graščini. Je profesor na celovski gimnaziji, virtuoz na orglah. Ima tudi svoj pevski zbor. Po gospe Ziherlovi mi je poslal pesem »Rož, Podjuna, Zila, venec treh dolin, moja domovina, narod moj trpin«. Pesem je zložil Pavle Kernjak, skladatelj in pevodnja, ki živi na Trebinji pri Št. Ilju. Pesem oddaja včasih tudi Radio Celovec in jo koroški zbori tako lepo in mogočno zapoje, kakor pri nas še nismo slišali.

Podgorje (Maria Elend) ni le znamenita božja pot, ampak tudi postojanka za turiste, ki hočejo čez Suho na Golico. Tu je krasna pokrajina, nad katero kraljuje Golica in Jepsa s svojimi sosedi. Bujni travniki, rodovitna polja se širijo tja do Drave, ki se drži Bregov, skrajno vzhodnega tistega prijaznega sredogorja, v katerem je posejanih toliko vasic, med katerimi je najsvetlejši Št. Ilj na Dravi.

V Podgorju živi in piše dr. Ferdinand Kolednik, profesor in pisatelj. Ima svoj lepi dom, ki ga je najprej imenoval Jurčičev dom, sedaj se pa imenuje »Altersheim Domus Christi«. Dr. Kolednik je polyglotta non plus ultra, zna mnogo jezikov, v tem oziru mu ni najti enakega. Jurčičevega Jurija Kozjaka je prevedel v 9 jezikov in organiziral prevode te knjige v 37 nadaljnjih jezikih. Prevedel je tudi več Finžgarjevih spisov. Meni je poslal nemški prevod Finžgarjeve 'Dekla Ančka'. V isti knjigi je tudi prevod njegovih 'Stricev'. Podaril mi je tudi 8 prevodov Jurija Kozjaka v nemščini, latinščini, francoščini in angleščini...

V Št. Jakob v Rožu smo prišli iz nasprotne strani. Ko smo se namreč pripeljali čez Ljubelj, smo se po načrtu potovanja takoj odpeljali po ljubeljski cesti in še pred Celovcem zavili na levo.

Na poti proti Otoku (458 m) smo se peljali mimo Sekire, kjer stoji l. 1953 postavljeni hotel slov. celovške hranilnice in posojilnice 'Korotan'; z njegove terase je proti zahodu lep razgled na Otok, Poreče in Krivo Vrbo. Naslednje zelo staro naselje Ribnica se Otoka tako rekoč drži. Otok je zgodovinsko znan kraj že izza časov brižinskih škofov l. 875. Manjša cerkev Marije Pomočnice izvira iz l. 1155. Otok imenujejo tudi 'Biser Koroške' zaradi mnogih zanimivosti.

Iz Ribnice smo zavili na levo k 3 km odaljenemu Hodiškemu jezeru. Kmalu smo bili v Škofičah, nato v Logi vasi. Loga vas, Škofiče in Hodiše in južno od Škofič ležeči Št. Ilj so slovenski svet, kjer najbolj korenini slov. narodna pesem. Njene priredbe, kakor jih je napisal Pavle Kernjak, so znane in priljubljene po vsem slovenskem svetu in daleč zunaj njega.

Iz Loge vasi smo se peljali na Žoprače, nato pa čez Dravo v Rožek, ki je stara naselbina z razvalinami gradu, in z manjšim živalskim vrtom (številni jeleni) iz l. 1820. Po gradu Rožeku je dobila tudi Rožna dolina ali Rož svoje ime. Lični kraj dobiva spričo bližine Vrbskega jezera vse bolj podobo turističnega kraja.

Skozi Reko, kjer smo imeli kosilo in se lepo slovensko pogovorili, smo se pripeljali v Št. Jakob.

Št. Jakob je središče številnih manjših kmečkih naselij, raztresenih po tukaj zelo široki dolini Drave in pobočjih Karavank. Nekoč so v sosednjih Fužinah, Področici še kovali železo. Sedaj so tam le še pomembnejša opekarna, manjša tovarna pohištva in obmejna železniška postaja.

Iz Št. Jakoba smo odhiteli po isti poti, kakor smo bili prišli, nazaj skozi Reko, dokler nismo prišli v Lipo in na glavno cesto Celovec—Beljak.

Iz Lipe dalje smo skrbno pazili, kje se na levo odcepi pot v Skočidol. Kmalu smo jo zagledali in po tej cesti najprej prišli v Podravlje, kjer je 1955 Slov. kmečka zveza ustanovila slov. kmetijsko šolo. Iz Podravlj je še 2 km do Skočidola. In tam smo koj začeli iskati grob župnika Tomaža Ulbinga. Seznanila sva se, ko sva skupaj letovala

ob morju v Lovranu. Rodil se je 29. 5. 1881, umrl 16. 6. 1969. Bil je original, zelo učen, na potujčeni fari ni imel lahkega stališča, a ni klonil... Kolikokrat me je vabil v Skočidol, a ni prišlo do tega, da bi ga obiskal; in danes prihajam na njegov grob. Iz Skočidola odhitimo po glavni cesti proti Vrbi, ki meji na Vrbsko jezero na zahodu. V Porečah, ki so od Vrbe 8,5 km oddaljene, smo najprej iskali naslov bivše baronice Born. Hitro smo ga našli. Vila Renata, Karlstrasse 11. Vila je velika; takrat so imeli v vili 13 strank. Vsi prostori so bili oddani do konca oktobra.

V prelepem, velikem parku smo ob pogrjnjeni mizi obujali spomine. Renata Born je odšla z Jelendola po vojni. Po smrti moža dr. Borna se je poročila z zdravnikom dr. Kamnikarjem.

Brzeli smo ob Vrbskem jezeru in skozi Celovec, prečkali reko Glino, potem pa še Krko, ki se združena z Glino izliva v Dravo. Vozili smo severno od Velikovca in prišli v Grebinj.

In nato smo se po isti poti, po kateri smo bili prišli, čez slavni Ljubelj, ki je ves ena sama znamenitost, vrnili polni neizbrisnih spominov na lepe kraje – onkraj Karavank.

O DELU CENTRALNE PLANINSKE KNJIŽNICE V LJUBLJANI

STONE STROJIN

Č

Čeprav Centralna planinska knjižnica s čitalnico (v nadaljevanju CPK) že vrsto let deluje pri PZS, je bilo o njenem delovanju, posebej pa o knjižnih pridobitvah napisano malo, pravzaprav ničesar. Kljub popularizaciji planinske knjige med javnostjo in celo konkretni akciji – razstavi planinske knjige v Mestni galeriji Ljubljana l. 1970, je ostal odziv pri pristojnih organih, odgovornih za kulturo, zlasti kadar je bilo govora o financiranju planinske knjižnice, enak ničli. Čeprav ne moremo zanikati, da s svoje t. j. planinske strani nismo storili vse za popularizacijo planinske knjige, kar je bilo v naših močeh, pa se moramo le vprašati: ali je bila propaganda zadostna in ustrezna, ali je režim CPK kot strokovne knjižnice zaprtega tipa za planince ustrezen ali ne, ali so bila skromna planinska sredstva dobro naložena, ali je CPK zadostno obveščena o novejši planinski literaturi po svetu, ali so stiki s slovenskimi založbami dobri, skratka, kako CPK deluje kot kulturna ustanova PZS.

Mislím, da na omenjena vprašanja lahko odgovorimo pritrdilno. CPK, seveda pod drugim imenom je bila ustanovljena že v prvih desetletjih delovanja SPD, o čemer nas poučijo starejši letniki Planinskega Vestnika. Po številu knjig najbogatejša je bila knjižnica Osrednjega odbora SPD, ki jo je po vojni prevzelo PD Ljubljana-matica. CPK je bila pod tem imenom ustanovljena s sklepom upravnega odbora PZS l. 1955 kot njen sestavni del. V ta knjižni sklad so se zbrale knjige nekdanje knjižnice OO SPD in poklonjene zapuščine dr. I. C. Oblaka (494 knjig in revij), iz odkupa knjig pok. dr. Arnošta Brileja (ca. 100 knjig, brošur in tiskov) in iz tekočih nakupov planinske literature na antikvaričnem trgu, pri domačih založbah in preko teh v tujini. Številčno stanje knjižnega sklada, povzeto iz predvojnih letnikov Planinskega Vestnika in poročil na povojnih skupščinah PZS je rastlo takole:

l. 1933	l. 1939	l. 1956	l. 1972
746 knjig	2019 knjig	1112 knjig	6132 knjig

Poleg knjig, revij, brošur in drugih tiskov je CKP vzoredno zbirala zemljevide in vodnike.

Ali je bila propaganda za slovensko planinsko knjigo zadostna? Bila je in je naletela na lep odziv javnosti. Če opozorimo samo, da je Avčinova knjiga »Kjer tišina šepeta« doživela tretjo izdajo, Mlakarjeva »Iz mojega nahrbtnika« tretjo, da so bili izbrani spisi dr. Mihe Potočnika razprodani že v prednaročilu, da je Jaka Čop izdal tri foto-

albuma ter da se tudi druga planinska literatura kot prevod ali v posredni zvezi z življenjem v gorah dobro prodaja, potem lahko z zadovoljstvom ugotovimo, da je bil na tem področju storjen velik korak naprej v primerjavi s prejšnjim stanjem. Nemajhna zasluga pri propagandi in realizaciji gre Planinskemu Vestniku z oglaševanjem in njegovemu uredniku pri ponudbah, izboru, jezikovnih korekturah, redakciji in povezavi z založbami. Manj je bilo storjenega pri propagandi CPK. Tu nas bije dejstvo, da smo strokovna knjižnica zaprtega tipa in da zaradi slabih izkušenj iz preteklosti ne kaže, da spreminjamo to svojstvo. Za trditev ali planincem ustreza zaprti tip planinske knjižnice ali ne, pa imamo premalo podatkov. Na voljo je prostora in svetla čitalnica. Najpogostejši so mladi obiskovalci, ki želijo v bogati knjižni zbirki dobiti podatke za plezalne ture, za izdelavo maturitetnih nalog ali prebrirati starejšo slovensko planinsko leposlovje, ki je ni dobiti v ljudskih knjižnicah. Obiskovalci so tudi posamezni strokovnjaki, ki žele določeno literaturo za različna področja npr. v vrstah snega, glaciologiji, flori itd. Vstop v knjižnico in čitalnico je brezplačen, saj bi tudi simbolična vstopnina ne krila najnujnejših izdatkov CPK, temveč prej odvrčala predvsem mladega obiskovalca, ki si ga najbolj želimo. Z brezplačnostjo hočemo poudariti pristop planinske knjige in planinske organizacije sploh. V »Delu« smo med planinskimi noticami objavljali spremembe uradnih ur CPK s čitalnico, ki je zdaj odprta v ponedeljkih in sredah popoldne. To, kar nam bremeni vest, je, da se doslej nismo uspeli priboriti pravice pri delitvi sredstev iz kulturnih skladov, kjer imajo prioriteto mesto NUK, druge velike strokovne knjižnice ter ljudske knjižnice. Čas je, da po več letih moledovanja pridemo na vrsto pri novoustanovljeni kulturni skupnosti Slovenije.

Glede na obstoječi knjižni sklad lahko ugotovimo, da so bila porabljena finančna sredstva dobro naložena. Vprašanje je le, ali smo sredstva uporabili za res najnovejšo literaturo, čeprav je živ interes tudi po literaturi starejšega datuma. Tu se srečamo s problemom, ali je CPK zadostno obveščena o najnovejših knjižnih pridobitvah po svetu. Čeprav nam inozemski oddelek založbe Mladinske knjige Ljubljana redno pošilja na ogled tujo planinsko literaturo, ki je dosegljiva in da občasno prejemamo prospekte tujih založb, da knjižničar in načelnik kulturno-literarne komisije sama zasledujeta planinske knjige v antikvariatih ali inozemskih oddelkih založbe Državne založbe Slovenije in založbe Mladinske knjige, je najzanesljivejši in najpopolnejši vir informacij prebiranje tujih planinskih revij. Le na ta način je obveščena CPK zadovoljena na primerni ravni. Seveda je obseg nabave odvisen od razpoložljivih sredstev. Če upoštevamo, da so slovenske založbe izdale že omenjeno literaturo, ki je doživela nekaj ponatisov in da pri založbi Obzorja Maribor izhaja že več let samostojna zbirka »Domače in tuje gore«, potem lahko rečemo, da je odziv založb na potrebo po planinski knjigi dober. Res pa je, da kulturno-literarna komisija vsaj za nekaj let nazaj, ni dobila od založb nobenega povabila na posvet, katero tujo planinsko knjigo bi kazalo kot prevod uvrstiti v založniški program. Bolj urejena je situacija s tujimi planinskimi revijami, kjer teče zamenjava Planinskega Vestnika s 32 sorodnimi planinskimi glasili iz vsega sveta. Neurejeno je ostalo tudi recenzentstvo domače planinske literature. Založbe bi lahko pošiljale izvod za propagandno založbo, ki bi zadostil recenziji in šel v CPK. Tako slej ko prej planinska recenzija ostaja zadeva dobre volje recenzentov, ki si knjigo sami kupijo ali sposodijo.

CPK ima avtorski in imenski kartotečni katalog, inventurno in izposojeno knjigo tako da je poslovanje s knjigami evidentno in priročno. Kolikor bralec ne ve niti avtorja knjige niti naslova dela, temveč želi samo literaturo o določenem poglavju ali pojavu npr. odpravi na Grenlandijo ali plazovih, pa informacija bralcu zaradi še neizvedene kartoteke gesel po vsebini ne more biti popolna. Zaradi tega smo se oktobra l. 1971 lotili geselskega kazala. Za ta sistem v primerjavi z univerzalno decimalno klasifikacijo (UDK) smo se odločili zato, ker mednarodna pravila knjižničarstva ne dovoljujejo samostojnega razvijanja klasifikatorjev.

V geografskem pomenu so v sistemu UDK najmanjša enota Julijske Alpe, poleg njih pa je omenjen še Triglav. Ob takem stanju je oblika geselskega kataloga bolj primerna in za prakso priročnejša kot univerzalna decimalna klasifikacija.

Delo na geselskem (stvarnem) katalogu poteka v več fazah. Drugo fazo npr. predstavlja obdelava gradiva in dajanje gesel. Ta faza je vsekakor najbolj odgovorna in tesno povezana s spoznavanjem gradiva, ki je v obdelavi. Gesla je treba prilagoditi usmeritvi knjižnice.

Tretja faza je razmnoževanje lističev glede na določena gesla in pomeni pregled že predelanega gradiva zaradi novih pridobitev knjižnice.

Četrta faza je končna postavitev kataloga in navodilo za uporabo in delo s katalogom. Abecedni geselski (stvarni) katalog bo matične narave, torej ga bo uporabljal le knjižničar, ne pa tudi bralec. To je vsekakor boljša rešitev, sicer bi morali o uporabi in funkciji geslovnika poučiti tudi bralca, kar bi bilo zamudno. Pričakujemo, da bomo to delo v letošnjem letu opravili. Kljub še neizdelanemu abecednemu geselskemu katalogu pa bralec že zdaj najde mnogo zanimivega branja, h kateremu ga vabimo.

MOJE SREČANJE Z DR. KUGYJEM

MINKA MALI

B

ilo je 1. 1939. Z Elzo Urbančičevo sva se namenili iti na Sv. Višarje in obenem naprej na kočo Rifugio Pellarini pod Višem. Na Jesenicah smo si tedaj turisti v naglici preskrbeli »propustnico za 2 din« in šli z njo lahko v Italijo ali Avstrijo. S tem listkom sva se z Elzo peljali z vlakom do Zabnic. Od tu pa peš na Višarje.

Vreme je bilo lepo in v treh urah dospeva po kolovozni romarski poti na najin cilj. Razgled z Višarij ob lepem vremenu je nepopisno lep. Gorski velikani stoje v krogu. Gledava Viš in Poliški Špik, tam pod Nabojšem mora biti planinska kočica Rifugio Pellarini, kamor sva jutri namenjeni.

Domačini nama povedo, da pelje pot mimo Lovca čez Prašnikarjevo sedlo, nato čez neko planino; v daljavi bova visoko gori zagledali kočico. Hoje je kake štiri ure, markirano pa ni. In tako se naslednje jutro – polni planinskega zanosa – podava z Elzo na nepoznano pot. Lovca in Prašnikarjevega sedla se je držala gosta megla. Veter jo nekajkrat zavleče in znajdeva se med prekrasnimi gorskimi grebeni, ki so se kot nazobčane čipke dvignili iz megle. Nepozabni pogledi!

Tako sva sestopili proti planini, ki bi jo morali prečkati. A tu se je najin načrt pokvaril. Na veliki čudoviti lepi ravnici so se pasli biki in junci, ki so se naglo bližali in buljili v naju. Jaz se pa še krav bojim, kaj šele bikov! Zastonj sva klicali pastirja, ni ga bilo. In ko se je ena teh pošasti sumljivo približala, sva se v divjem diru spustili po kolovozu navzdol proti Zajzeri. Elza se plašno ozira nazaj, če nama kak štirinožec sledi... Adijo Rifugio Pellarini! Najina želja je šla po vodi.

Razočarani in užaloščeni se ustaviva v peščeni Zajzeri. Kaj sedaj? Elza se prva znajde: »Pa pojdiva v Ovčjo vas dr. Kugyja obiskat!« Saj res! Tam on vsako poletje domuje. – A čaka naju huda preizkušnja. Do Zajzere tečejo hudourniki, ki poderejo vsak prehod. Hodiva po produ in zaman iščeva kak mostiček ali brv. Ne preostane nama drugega, kot sezuti se in prebresti potok. O, gorje! Voda je ledena in peče kot ogenj! Ko sva čez, se sesedeva in tipava noge, če so še za rabo...

Onkraj melišča vidiva cesto in brzeče avtomobile – tja morava? A glej, še enkrat nama hudournik zapre pot!

Begava gor dol – nikjer prehoda!! Bosa ga ne prebredeva več. Tam leži čez potok neotesan hlod in nad njim steguje z nasprotne strani drevo – neznanega izvora – svojo močno vejo na našo stran. Torej tu se domačini motovilijo čez hudournik! Sprva se mi je zdelo nemogoče iti tu preko, hlod se je premaknil, čim si se ga dotaknil.

V daljavi grmi. Hiteti morava. Prva gre Elza – brez nahrbtnika. Z rokami se oprijemlje veje, z nogami pa se dotika bruna, ki ga jaz na vso moč trdno držim. Seveda je bilo krika in vika na pretek. Nato gresta na obeh palicah najina nahrbtnika. Potem pa še jaz, smeh me je tako lomil, da bi se akrobacija kmalu v potoku končala.

Srečno sva čez. Tedaj pa se zabliksa in debele kaplje naju poškrope. Zaviti v dežne plašče hitiva proti cesti. V najhujšem nalivu prideva do hotela »Albergo Seissera«. K prvi mizi pri vratih se usedeva in nič kaj navdušen strežaj nama prinese vroč čaj. Ko nevihta pojenja, greva »iskat« Kugyja.

V veži srečam žensko in jo prosim, naj javi dr. Kugyju, da bi ga dve planinki iz Ljubljane radi pozdravili.

»Nur herauf! Nur herauf!« (Kar gor!) Zaslišiva moški glas in postaven gospod z osivelo brado nama vrh stopnic proži roko. Sprejeti sva, kot bi bili stari znanci. Od kod in kam naju vprašuje in z zanimanjem poslušava.

Moja želja se je izpolnila. Osebnost sem spoznala velikega planinca, oboževalca Julijskih Alp in planinskega pisatelja svetovnega slovesa.

Sedeč pri svoji pisalni mizi pripoveduje, da prav sedaj tu piše svojo poslednjo knjigo »Aus vergangener Zeit«. Da hiti, ker bi rad še dočakal njen izid*. Vidim bele pole papirja popisane z njegovo pisavo.

Pokažem mu svoje planinske zapiske potrjene z žigi in ga prosim za podpis. Tedaj še nisem imela vezane knjižice, ampak samo zveščke in tako mi je na prvo stran novega zvezka zapisal – s svojo značilno gotško pisavo: Začnite ta tretji zvezek s staro ljubeznijo in zvestobo do gora. Dr. Julius Kugy Valbruna–Ovčja vas 14. 8. 1939. Podpiše se nama tudi na vse višarske razglednice, ki sva jih imeli s seboj. Ta njegov

* Zelja se mu je izpolnila. Knjiga je izšla leta 1943, on pa je umrl 4. februarja 1944. leta.

lastnoročni podpis je neizmerno več vreden kot štampljka Rifugia Pellirini. Zdaj nama ni več žal, da so naju biki prepodili.

Dr. Kugy iz prijaznosti pošlje svojo sobarico v vas, da nama poišče sobo za prenočišče. Pove, da je na hrani vis-à-vis v gostilni Gelbmann, naj tudi midve prideva tja večerjat. Še prej pa naju povabi na polurni sprehod po vaški okolici.

Pripovedoval nama je zanimive stvari o svojih turah. Kolikokrat je moral s svojimi vodniki bivakirati na prostem. Kako se je potrudil, da bi v svojih knjigah rabil pravilna slovenska imena, kar mu žal ni povsem uspelo. Kako so ga gore vsega prevzele, da se še poročiti ni utegnil, da mu je njegova mati priporočala simpatično, izobraženo Tržačanko, naj se zaroči z njo, da ga kdo ne prehití ...

On pa je dejal: »Mama, najprvo Monte Rosa! Ko se vrnem, bom mislil na poroko.« Ko pa je čez nekaj tednov prišel iz Švice, je bila dekle že z drugim zaročena. Njegovi materi je bilo zelo žal, njemu pa ne, saj je imel Monte Roso.

Z navdušenjem je govoril o svojih slovenskih trentarskih vodnikih, Tožbarju, ki mu je medved odgriznil čeljust, o Komacu in Tožbarju-sinu, o župniku Abramcu in drugih. da ima več slovenskih planinskih prijateljev. Enega teh je imenoval »moj drugi jaz« (ime sem pozabila). Ta mu je natančno opisal severno triglavsko steno, tako da jo tudi on pozna, kot bi jo bil preplezal, čeprav je nikdar ni.

Dolgo po večerji smo se še živahno pogovarjali. Tudi jaz sem mu pripovedovala o svojih vzponih, načrtih in željah. Pri slovesu mi je dr. Kugy pridržal roko: »Dober nasvet vam dam. Ne poročite se! Mož bi vas oviral pri planinstvu.« Njegov nasvet sem poslušala in se po njem ravnala.

O NARODNEM PARKU LOGARSKA DOLINA – OKREŠELJ

DR. MILKO HRAŠOVEC

S

avinjska podružnica SPD v Celju si je že v predvojnih letih prizadevala za ustanovitev narodnega parka v Logarski dolini, Okrešlju in Robanovem kotu. Akcijo smo vodili sporazumno z lokalnimi oblastmi pri banski upravi v Ljubljani in pri pristojnih občinskih uradih.

Lastnik zemljišč v Gornji Savinjski dolini t. j. predvsem gozdov na hribovju in v planinah, ki obrobajo Gornjo Savinjsko dolino, je bila ljubljanska škofija.

Sporazumno z upravo škofijskih posestev v Nazarjih smo hoteli, da vsaj del škofijskih posestev dobimo v last in na ta način pridobimo močnejše adute, da se vsaj Logarska dolina in Okrešelj okličeta za narodni park.

Upravo posestev ljubljanske škofije je vodil ing. Srečko Žumer. Z njim smo stopili v stik. Nujno je bilo tudi soglasje škofijskih uradov v Ljubljani. Pri njih so predstavniki podružnice SPD tudi osebno intervenirali. Škofijski uradi v Ljubljani so bili zainteresirani in so pokazali popolno soglasje.

Predstavnikom podružnice je škof izjavil, da je škofija pripravljena podružnici prodati svet v gornjem kotu Logarske doline in Okrešlja. Sporazumno z upravo v Nazarjih je bil dogovorjen sestanek v Logarski dolini. Nanj je podružnica povabila tudi geometra. K sestanku so bili povabljeni tudi posestniki nižinskih predelov v Logarski dolini. Pri sestanku v Logarski dolini, ki ga je vodil za škofijsko upravo ing. Žumer, so posestniki pritiskali, da se ponujena zemlja čimbolj utesni. Sklicevali so se, da rabijo tisti svet za ovčjo pašo. Po daljših pogajanjih je končno prišlo do sporazuma. Predstavniki škofije je sporazumno z navzočimi posestniki določil ozemlje, ki ga je škofija odstopila savinjski podružnici za vsoto 17 500 din. Sestavili smo pogodbo, po kateri je ozemlje nekako od vrha Planjave do vrha Mrzle gore prešlo v last Savinjske podružnice SPD v Celju.

Pristojni geometer je izdelal načrte, podružnica je plačala in postala tudi lastnica obširnega ozemlja v koncu Logarske doline in planine Okrešelj. Savinjska podružnica je nato kot lastnik velikega zemljišča postopek za oglasitev Logarske doline in Okrešlja za narodni park z vsem poudarkom nadaljevala.

Pri vstopu v Logarsko dolino in na vseh važnejših poteh od vstopa v Logarsko dolino t. j. na Kamniško sedlo, v Savinjsko sedlo in številnih poteh so bile nameščene table, izdelane v tovarni emajlirane posode v Celju z napisom: »Narodni park Logarska dolina—Okrešelj — zaščitite rastlinstvo in živalstvo«. Nosile so tudi podpis Savinjske podružnice SPD v Celju. Pri vstopu v Logarsko dolino je taka tabla še do nedavnega stala.

Pri namestitvi tabel so nekateri posestniki v Logarski dolini hoteli prekrstiti Logarsko dolino v Logarjevo dolino.

Podružnica je temu nasprotovala in je imela vso podporo tudi v Solčavi, kjer je bil župnik Arko povsem na strani podružnice. Tudi javnost npr. tujsko-prometne ustanove, z njimi rajni Rudolf Badjura, so se z ustreznimi članki zavzeli za Logarsko dolino in je to ime tudi obveljalo. Močno je s svojo polemiko vplival tudi pokojni Branko Zemljčič. Ker je del tega planinskega sveta prišel v last planinske podružnice, je bilo delo za varstvo narave zastavljeno. Uprava hudournikov pri nekdanji banski upravi v Ljubljani je na intervencijo in na prošnjo podružnice napravilo potrebne zaježitve, da se je planina Okrešelj zavarovala.

Zapisal sem to po spominih, ki jih kot nekdanji predsednik Savinjske podružnice SPD v Celju hranim in ki dokazujejo delovanje podružnice za proglasitev prelepega ozemlja Gornje Savinjske doline in Okrešlja za narodni park. — Kako zdaj ta stvar stoji, mi ni znano. Op. pisca.

OVREDNOTENJE IN UVRSTITEV ŠPORTNIH PANOG V SLOVENIJI

VŠTK je na podlagi obsežnega in podrobno proučenega gradiva izdelala nalogo »Valorizacija in klasifikacija športnih panog v SR Sloveniji«.

Objavljamo njene, tudi za nas planince, zelo važne zaključke:

S pomočjo transformacije in kondenzacije ocen **75** strokovnjakov, ki so ocenjevali **športne panoge** na skalah Likartovega tipa po kriterijih:

- pomembnost posamezne športne panoge za psihosomatski status
- pomembnost posamezne športne panoge za rekreacijo
- pomembnost posamezne športne panoge za vseljudski odpor in primere elementarnih katastrof,

je bil ugotovljen položaj posamezne športne panoge v razmerju do vseh drugih.

Položaj 12 najvišje uvrščenih športnih panog **glede na posamezni kriterij in za vse kriterije skupaj**, izražen v Z-vrednostih (delih standardne deviacije), je naslednji:

a) Kriterij pomembnosti za psihosomatski status

1. Atletika, 2. Plavanje, 3. Košarka, 4. Hokej na ledu, 5. **Alpinizem**, 6. Vaterpolo, 7. Tek na smučeh, 8. **Alpsko smučanje** (turno in visokogorsko), 9. Rokomet, 10. Športna gimnastika, 11. Veslanje, 12. **Planinstvo**.

b) Kriterij pomembnosti za rekreacijo

1. **Planinstvo**, 2. Plavanje, 3. **Alpsko smučanje**, 4. Namizni tenis, 5. Kolesarstvo, 6. Odbojka, 7. Badminton, 8. Balinanje, 9. Kegljanje, 10. Drsanje in kotalkanje, 11. Nogomet, 12. **Orientacijski šport**;

c) Kriterij pomembnosti za vseljudski odpor in primer elementarnih katastrof

1. Strelstvo, 2. **Orientacijski šport**, 3. Padalstvo, 4. Letalski športi, 5. **Planinstvo**, 6. **Alpinizem**, 7. Tek na smučeh, 8. Judo, 9. Plavanje, 10. Karate, 11. Atletika, 12. **Alpsko smučanje**;

d) Vsi kriteriji skupaj

1. Atletika, 2. Plavanje, 3. **Alpinizem**, 4. Tek na smučeh, 5. **Alpsko smučanje**, 6. **Planinstvo**, 7. Košarka, 8. Vaterpolo, 9. Judo, 10. Hokej na ledu, 11. Športna gimnastika, 12. **Orientacijski šport**.

Rezultati so ob danih restrikcijah materialnega in strokovnega značaja v tem trenutku najboljša možna pot in pomenijo objektivizacijo sicer nujno subjektivnih strokovnih ocen.

Oblikovanje skupnega kriterija vseh ocenjevalcev za razvrstitev športov glede na njihovo pomembnost je pokazalo težavnost ocenjevanja zlasti v primeru koristnosti športnih panog za psihosomatski status. Vendar pa so rezultati pokazali, da je vseh 75 ocenjevalcev, čeprav se je med postopkom kondenzacije izgubilo precej informacij, imelo tolikšno količino skupne variance, da je bila izvedba projekta opravičena in da je dala sprejemljive rezultate.

Rezultati so tako lahko ena izmed osnov za politiko do posameznih športnih panog, zlasti takrat, kadar se politični kriteriji približujejo kriterijem, izbranim v tej raziskavi. Prav gotovo so možni tudi drugi kriteriji, ki v tej raziskavi niso bili upoštevani, npr. spektakularnost in trenutni interes gledalcev, ki je bil v tej raziskavi zavestno opuščena. Rezultati raziskave kažejo, da so bile visoko uvrščene zlasti tiste športne dejavnosti, ki se izvajajo na prostem in so bogatejše s prirodnimi oblikami gibanja. To velja tako za tiste športne panoge, ki dokazujejo visoko raven telesne kulture (atletika, plavanje), kakor tudi za panoge, ki so specifične za slovenski prostor (planinstvo, alpinizem, smučanje).

Vsekakor zasluži problem valorizacije in klasifikacije športov nadaljnje raziskovanje, ki naj bi bilo bodisi bolj poglobljeno (enačbe specifikacije), bodisi razširjeno arbitrarno vrednotenje, to je uporaba istih raziskovalnih tehnik kot v tej raziskavi, vendar na drugače formiranem ter razširjenem vzorcu ocenjevalcev.

Izdelano na Visoki šoli za telesno kulturo

DRUŠTVENE NOVICE

SPREJEM ZA MOŽE Z MAKALUJA

Preteklo leto je bilo kaj uspešno in bogato. Zvrstile so se kar štiri odprave ter v pisano ogrlico svoje babice osemdesetletnice, častitljive a še vedno mladostne Planinske zveze Slovenije nanizale petero draguljev. Južno steno Makaluja, gore velikanke iz Himalaje, dva prvenstvena vzpona v stenah Mawenzija, množični vzpon na Kibo, velikana črnega kontinenta, zmago na najvišjem vrhu Sovjetske Zveze, Piku Komunizma, in žensko odpravo na najvišjo goro Perzije, Demavend.

Dne 26. januarja je naše odpravarje in nekaj članov UO PZS sprejel predsednik Ljudske skupščine Slovenije tovariš Sergej Kraigher, ki so mu drugovalci članica Predsedstva federacije Lidija Šentjunc, predsednik Izvršnega sveta Slovenije tovariš Andrej Marinc, sekretar CK ZKS Franc Šetinc in številni drugi ugledni gostje.

Goste je pozdravil tovariš Sergej Kraigher, ki se je v daljšem nagovoru pomudil ob snovanju alpinistov in jim izročil odlikovanje zasluge za narod s srebrnimi žarki. Za uspeh v južni steni Makaluja ga je podelil 4. JAHO in preko nje vsem planincem Jugoslavije pokrovitelj odprave tovariš Josip Broz Tito.

V imenu predsedstva Planinske zveze Jugoslavije se je zbranim alpinistom zahvalil za trud in izredne dosežke tovariš dr. Marjan Breclj, predsednik PZJ, in članom 4. JAHO podelil zlati znak naše osrednje planinske organizacije.

V zahvalnih besedah Aleša Kunaverja, vodje 4. JAHO, je bilo zlasti močno čutiti misel, da je uspeh odprave uspeh slovenskih in jugoslovanskih planincev, da dosežki slone na prizadevanjih vse planinske organizacije in podpori najširše javnosti. Če nismo mogli biti med prvimi, ki so stali na himalajskih velikanih, smo tretji, ki jim je uspelo premagati steno himalajskega osemtisočaka. Za planince male Jugoslavije je to uspeh, ki smo ga res lahko veseli, ki nam mora postati vzpodbuda za nadaljnje delo.

Kratkemu predahu je sledil nadvse zanimiv program v kinodvorani, kjer smo ob izbranih barvnih diapozitivih spremljali pot odprav, ki so nam jo po uvodnih besedah predsednika Planinske zveze Slovenije dr. M. Potočnika kratko in jedrnat orisali njihovi vodje in duhovita poročevalka ženske odprave.

Srečanje je bolj kot karkoli potrdilo pravilnost naših prizadevanj: Kakor druge planinske dejavnosti, morajo nenehno delovati tudi odprave. Ciljev, ki so vredni trdnih in krepkih zanesenjakov, je še mnogo.

ING. PAVLE ŠEGULA

S sprejema v Klubu poslancev:
Tovariš Sergej Kraigher izroča
vodji odprave Alešu Kunaverju
Titovo odlikovanje –
zasluge za narod s srebrnimi žarki
Foto ing. P. Segúla

TRIJE ZLATI VENCI ZA BOGUMILA BRINŠKA

Iz deževne Ljubljane sem se 10. decembra 1971 za Postojno zapeljal pod čisto, mdro nebo in zlato sonce. Obsevalo je rjave valovite travnike in griče in bleščéče zasnežene strmine Nanosa ter v sončnih žarkih vso vedro in nasmejano Trnovo, Ilirsko Bistrico. Tam je izredno delavno PD Ilirska Bistrica ob 65. obletnici svojega obstanka odkrilo spominsko ploščo svojemu rojaku Bogumilu Brinšku na njegovi rojstni hiši v Gregorčičevi ulici št. 15, ki se še danes imenuje »Pri Brinškovich«.

Tu je bil rojen
Bogumil Brinšek
1884–1914

Zaslužni planinec
jamar in fotoamater
PD Ilir. Bistrica

Te slovesnosti sem se udeležil in na željo domačinov odkril ploščo, kot eden od njegovih prijateljev – drenovcev. Govornik, predsednik Planinskega društva, prof.

Drago Karolin že 15. leto, je toplo in obširno opisal zasluge pionirja zimskega turizma, plezalstva, jamarstva in planinske fotografije. Ob odkriti plošči so zastopniki društev obesili zlate vence: domači planinci, jamarji in fotoamaterji. Slovesno vzdušje je ogrevalo zlato sonce nad nami, ko smo prisluhnili odlično zapeti Zdravici, na koncu pa posebno navdušeno zapetemu »Oj, Triglav, moj dom!«, ki ga tako čisto in iskreno še nikoli nisem slišal.

Bogumil Brinšek se je rodil l. 1884 v Trnovem pri Ilirski Bistrici, a že prav ob začetku l. svetovne vojne v oktobru l. 1914 ga je nasprotnikova krogla zadela naravnost v njegovo, za vse dobro in lepo vneto srce.

Brez ozira na takratne navade, da je »sezona« za planinstvo le poletje, je Brinšek hodil v vseh letnih časih, posebno pa v zimske gore in vodil tja svoje prijatelje drenovce. Z njimi je navduševal vse planince za obisk gora v vsakem letnem času. Najbolj pri srcu mu je bila nedotaknjena gorska priroda mimo uhojenih, zavarovanih poti. Znameniti Brinškov kamin,

ki ga je sam prvi preplezal, mu je najlepši in najtrajnejši spomenik. V najslabšem vremenu, v najtežjih položajih je bil vedno dobre volje in vzor vsakomur, ki ga je poznal. Danes je še vedno ponos in trajna vzpodbuda planincem pod mogočnim Snežnikom.

Skrivnostni svet podzemlja ga je močno privlačil. Kot samohodec si je v podzemeljskem svetu pridobil toliko praktičnih izkušenj, da je postal l. 1910 poleg dr. Cerka, ki je bil naš znanstveni in strokovni vodja raziskovalne skupine, njen tehnični vodja. To je bilo posebno pomembno, saj smo bili ob nalogi, da raziščemo predvsem dolenijska brezna, ki jih je ljudstvo imelo za dohode do vrata in do škratov, včasih v zadregi. Brinškova hudomušnost in šegavost pa je vsakogar razorožila. Raziskovalcem je bil pogumen, spreten, potrpežljiv in ljubezniv vodnik globoko pod zemljo. V glavnem je njegova zasluga, da je Dolenjski kras postal novo področje speleologije med Slovenci.

Estet in ljubitelj nedotaknjene narave, je hotel najlepše v njej – gore in jame – fotografirati in s fotografijami vzbuditi širše zanimanje zanje. Neskončno potrpežljiv je mogel sam visoko v gorah, zavrt v nepremočljivo ponjavo, ure dolgo vztrajati, v megli in mrzlem vetru pričakati trenutek, da se je pokazal motiv, ki ga je slutil in onem mestu njegov pronicljivi duh. Nesebično je poučeval tovariše v umetnosti fotografije, posebno Ivana Tavčarja in mojega brata Jožeta. Z njima je še po vojni in smrti vplival na neštete mlajše amaterje in na današnji obsežni krog planinskih fotografov.

Četrti venec sem mu spletel v duhu sam in mu ga položil ob vznožje spomske plošče. V imenu planinske mladine!

Saj mi je prav on pokazal toliko neznanih poti in skrivnosti gorske narave, da sem v njegovem imenu že za časa njegovega življenja in nad polstoletja po njegovi smrti deloma prav v spomin nanj vodil v naravo na stotine izletov mladino. Meni so bili v srečo, mladim srcem v korist.

V njegovem imenu domače planinsko društvo pod vodstvom tajnika Vojka Čeligoja in s požrtvovalnimi odraslimi vodniki uspešno goji planinstvo med mladim rodod. Nad sto učencev tamošnje osnovne šole in sosednjih šol je včlanjeno v planinsko društvo. Pod seboj sem z balkona videl mnogo mladih navdušenih oči, strmečih v ploščo, posvečeno njihovemu rojaku. Pričale so, da bodo z delom zvesto izpolnjevali, kar jih uče vodniki.

Spomin na Brinška naj živi med nami!

Pavel Kunaver

MLADINA UIAA

Mladinsko komisijo planinske mednarodne organizacije (Union international des associations alpines) je dolga leta vodil Hans Faber, zdaj pa je na čelu Gerhard Friedl. V Zakonih pa je generalna skupščina dodelila še pet članov komisije. Ti so dr. Luis Lechner za Avstrijo (ÖAV), Marco Ivanov-Minev za Bolgarijo, dr. Carlo Cecchi za Italijo (CAI), Charles Mischler za Švico (CAS) in ing. Danilo Škerbinek za Jugoslavijo. Slovenski planinci ing. Škerbineku k izvolitvi v ta mednarodni planinski organ iskreno čestitamo!

T. O.

TRI KVALITETNE RAZSTAVE V POČASTITEV 70-LETNICE

Na pobudo AO Jesenice je jeseniška planinska srenja pravočasno in načrtno sestavila bogat program in koledar zanimivih prireditev v počastitev 70-letnice planinstva na Jesenicah (1903–1973).

Organizatorji teh prireditev so vključili v prizadevno in aktivno delo poleg planinskih društev tudi kulturnoprosvetne delavce tabornike in člane športnih in telesnovzgojnih organizacij.

S ciklusom predavanj in izletov v domače in tuje gore bodo začeli takoj po novem letu. Osrednje prireditve, delovne akcije ter vzgojna predavanja in tečaji se bodo zvrstili pozneje. Delovne akcije in prireditve v počastitev 70-letnice najstarejšega planinskega društva v Dolini pod gorami bodo dosegle svoj višek sredi poletja na občinski praznik kovinarskega mesta.

V prostorih doma TVD Partizan bodo pripravili vse potrebno za ureditev planinske razstave črno bele in barvne umetniške in dokumentarne fotografije. Razstavljali bodo poleg Slavka Smoleja tudi Jaka Čop, Matevž Mikelj, Stojan Valodij, in Milan Polak.

Istočasno bodo na Jesenicah uredili in otvorili svojo razstavo tudi domači upodabljalajoči umetniki, člani DOLIK. Razstavljena bodo dela v olju, akvarelu, ki so nastala na dveh slikarskih kolonijah na Vršiču leta 1971 in 1972. Obiskovalci te slikarske razstave bodo imeli priliko gledati mojstrovine Ljuba Ravnikarja, Toneta Tomazina, Jaka Torkarja, Adamiča in drugih.

Tretjo planinsko razstavo na Jesenicah pa bodo uredili ljubitelji dragocenih dokumentov, eksponatov in rekvizitov iz naše in še prav posebej triglavske in dolinske planinske zgodovine. Na tej muzejski razstavi bodo muzejski delavci skušali zbrati vsaj del dokumentov naše planinske zgodovine iz Rateč, Podkorena, Kranjske gore, Gozda, Dovjega, Mojstrane in Jesenic, ko so skupaj z Josipom Lavtižar-

jem, dr. Josipom Tičarjem in s »triglavskim kraljem Matjažem«, župnikom z Dovjega, Aljažem, v najtežjih časih ohranjali slovensko podobo našega planinskega sveta.

Občasne planinske razstave so najboljša pot do ustanovitve slovenskega planinskega muzeja.

Pred organizatorji teh treh razstav so postavljene težke in odgovorne naloge, največje težave pa so v tem, ker na Jesenicah primanjkuje primernih prostorov za tako obsežno razstavno dejavnost.

Uroš Župančič

OBČASNE RAZSTAVE – OSNOVA PLANINSKEGA MUZEJA

Potreba po ureditvi slovenske planinske muzejske zbirke je iz leta v leto vedno večja. Slovenci potrebujemo slovenski ali vsaj triglavski planinski muzej.

Žal so vsi poizkusi navdušenih, amaterskih zbirateljev slovenskih planinskih dokumentov naleteli na gluha ušesa. Skromni poizkusi nekaterih entuziastov so ohromeli že na začetku ali na pol poti. Dragoceni eksponati, rekviziti in dokumenti se izgublajo, uničujejo in ostajajo v zapuščenih ropotarnicah.

V zadnjih letih se je delo za ohranitev in zbiranje slovenskega planinskega muzejskega gradiva poživilo. Občasna razstava ob štiridesetletnici ustanovitve TK Skala (1921–1951) na Jesenicah je na primer pokazala, kako bogata je skalaška zgodovina.

Letos pomladi so naši gorski reševalci na Bledu v počastitev kongresa IKAR uredili sicer skromno toda izredno zanimivo razstavo iz dela in življenja naše gorske reševalne službe. Razstava »Slovenska gorska reševalna služba včeraj in danes« urejena v Arkadah na Trgu revolucije v počastitev 60-letnice naše GRS je bogat doprinos k našemu planinskemu muzeju, ki bi moral dobiti svoje mesto v urejenem Ljubljanskem gradu ali drugod v Ljubljani ali kakem drugem slovenskem planinsko turističnem središču.

V Trenti smo pred leti opazili živo prizadevanje za ureditev planinske muzejske zbirke, prav tako na Jesenicah.

Veliko dragocenega gradiva je že izgubljenega in uničenega, še veliko dokumentov pa je ohranjenih pri posameznikih. Morda bi se lahko še kaj našlo iz časov Hacqueta in Zoisla ali vsaj iz časov triglavskih prijateljev, piparjev in drenovcev. Slednji bi nam gotovo radi posredovali vsaj nekaj iz časov, ko je naše planinstvo pred prvo svetovno vojno naglo napredovalo.

Dokumenti planinske zgodovine med obema vojnama so več ali manj ohranjena, skalaši so še živa priča našega vzpona.

Planinska zveza Slovenije s svojimi 125 društvi si prizadeva, da bi ustvarila pogoje za ustanovitev planinskega muzeja, znanstvene in vzgojne ustanove.

Slovenska planinska skupnost s preko 70 000 organiziranimi planinci, plezalci, alpinisti ter gorskimi reševalci se načrtno pripravlja na svoj veliki življenjski jubilej, osemdesetletnico 1893–1973. Ta jubilej je prav gotovo najbolj primeren, da postavimo trdne temelje našemu slovenskemu planinsko-alpinističnemu muzeju.

Uroš Župančič

Dr. TEODOR TOMINŠEK – SEDEMDSESETLETNIK

Z zamudo, zato pa z nič manjšo pozornostjo se spominjamo življenjskega jubileja dr. Teodorja Tomiška, pravnika, javnega in političnega delavca in seveda planinca, ki mu je planinstvo že nekakšna družinska tradicija po očetu dr. Josipu Tomišku, dolgoletnem uredniku PV, in po stricu dr. Franu Tomišku, dolgoletnem predsedniku SPD. Razumljivo je, da je v takem družinskem okolju postal navdušen za hojo v gore že v mladih letih. Kot gimnazijec v Mariboru je prehodil Pohorje in Kozjak in izkoristil vsako priložnost za bližnji ali daljši izlet v naravo. Za sredogorjem so prišli na vrsto Grinčevci in Julijci.

Spominja se svoje prve ture, ko ni bilo toliko koč, poti in markacij. V starosti 18 let je v družbi 12-letnega brata in psička brez planinskih izkušenj v meglenem in deževnem vremenu odrinil na pot. Prvo noč sta prenočila kar na prostem v višini okrog 2000 m, na povratku z Logarske doline pa sta se s »flosom« po Savinji vrnila v Celje. Doživetje se mu je za-

pisalo v srce in se ni izbrisalo. Plezalec kot njegov bratranec dr. Stane Tomišek, jubilarit ni bil nikoli. Je pa z užitkom napravil lastno nemarkirano »plezalno deviacijo«, kot sam hudomušno pravi, če je že tako nanleslo.

Član SPD je bil od študentskih let, štiri leta od 1934–1938 tudi odbornik podružnice SPD v Slovenski Bistrici. Skrbel je za dom pri Treh kraljih na Pohorju. Že kot mlad sodnik si je pridobil ugled, s svojo strokovno usposobljenostjo, objektivnostjo in neodvisnostjo. Že v prvem letu okupacije ga najdemo med organizatorji OF v pravosodnih ustanovah v Ljubljani do oktobra 1942, ko so ga fašisti zaprli. Stik z OF je ohranil tudi v preiskovalnem zaporu, dokler ni septembra 1943 odšel v partizane in tam postal načelnik oddelka za sodstvo glavnega štaba NOV in POJ do novembra 1944, ko je postal član vrhovnih sodnih organov pri vrhovnem štabu v Beogradu. Svoje spomine na sodniško delo v partizanih je objavil v časopisu TV-15.

Še pred demobilizacijo l. 1945 je bil dr. Teodor Tomišek izvoljen za sodnika Vrhovnega sodišča DF Jugoslavije, septembra istega leta pa za podpredsednika tega sodišča. Konec l. 1947 je postal pomočnik ministra za pravosodje LRS, junija 1948 pa predsednik Vrhovnega sodišča LRS, l. 1954 pa državni sekretar za pravosodno upravo vse do upokojitve leta 1959.

Danes je dr. Teodorju Tomišku dnevna rekreacija Šišenski vrh, ki se ji poleti za nekaj dni pridružijo tudi skalnati vrhovi. Med znanci je znan kot »specialist« za Grmado, sicer pa dobro pozna vse hribe v širni ljubljanski okolici. Vsako nedeljo nekam – pač letom primerno – pešačenje po svežem zraku, biti dobre volje in peti, če znaš peti. To je parola, ki ji dnevno sledi, to ga ohranja čilega in zdravega. Kot planincu mu zato želimo čimveč sončnih dni na nedeljskih poteh, kjer ga srečujemo še danes.

Tone Strojín

JOZE KOMAC, ZADNJI KUGYJEV VODNIK

Zadnji Kugyjevi vodnik je nedavno praznoval 80-letnico življenja. Mož zasluži vsaj malo pozornosti, saj je bil celo življenje dober planinec in lovec. Del one stare Trente je, danes že tako malo znane in izumirajoče.

Jožef Komac, po domače Mota iz Trente, se je rodil 21. XI. 1892 v Trenti št. 42. Vsa leta je bil Kugyju zvest spremljevalec na vseh planinskih poteh, živ leksikon tedanje dobe. Vse, kar je v zvezi s planinškim svetom, je zanj najvišja vrednota in

lepota. Njegovih lovskih doživetij ni kraja ne konca. Ljubil je vsako planiko, pa je ni utrgal, vedel je pa zanje na najbolj skritih krajih in jih hodil občudovat, ko so se razcvetale in množile.

Imel je 5 otrok in vse je vzgojil v poštene, delavne ljudi. Kljub izredno težki operaciji pred nekaj leti je še ved-

no čil in dobre volje, še hodi po planinskem svetu, le tam je lepo zanj, kjer so ozke steze in gamsi doma. Vsi ga spoštujejo, povsod je priljubljen, lepo sprejet, Trentar starega kova, morda zadnji. Leta 1964 mu je umrla žena, otroci pa ga niso zapustili. V tej hiši je ljubezen doma.

Gizela Smielowska

O DELU FOTOKLUBA PZS V LETU 1972

V letu 1972 smo imeli 31 klubskih sestankov s povprečno udeležbo 25 članov. Reševali smo klubsko problematiko, zbirali material za razne razstave, prebirali strokovno literaturo in govorili o tehničnih fotografskih problemih.

Organizirali smo začetniški foto-tečaj pod vodstvom mojstra Vlastje Simončiča.

Kot novo obliko strokovne vzgoje smo uvedli praktična snemanja po Ljubljani, ki jih je bilo l. 1972 8 s povprečno udeležbo 8 članov. Strokovno vodstvo je imel mojster Vlastja, ki je predaval tudi o novostih fotografskega sveta FOTOKINA 72.

Tudi letos smo organizirali klubski izlet v Martuljek. Udeležilo se je dvodnevnega fotografskega srečanja 21 članov.

Za obletnico ustanovitve kluba smo krenili na Topol in tam imeli tovariški večer.

Klubske sestanke je poživilo 6 projekcij barvnih diapozitivov, 3 filmske projekcije in 6 slikovnih kritik.

30. aprila in 1. maja smo imeli v gosteh 10-člansko delegacijo fotoamaterjev iz rudnika Fönsdorf. Otvorili smo skupno razstavo fotografij v galeriji Ivan Tavčar v Gorenji vasi, kjer je bilo skupno kosilo, nato pa smo goste spremili v Bohinj, na Vogel in k izviru Savice. V Bohinju je bila skupna večerja. 10. oktobra smo imeli v gosteh delegacijo koroških fotoamaterjev, s katerimi smo postavili v galeriji Ivan Tavčar v Gorenji vasi Prvo koroško-slovensko razstavo fotografij. V Gorenji vasi je bilo skupno kosilo, v vasi Hotavlje pa je bil pripravljen sprejem po starih slovenskih običajih.

Člani so sodelovali v tem letu na 22 razstavah doma in v tujini. Prejeli smo 3 prve nagrade, 4 druge in 3 tretje ter 7 diplom. Letos smo pripravili 4 razstave planinskih fotografij, zadnjo, 14., pa smo postavili v galeriji Ivan Tavčar v počastitev Dneva Republike. Ker se slišijo očitki, da preveč razstavljamo moderno fotografijo, torej neplaninsko, je prav, če opozorimo, da ima klub člane, ki gojijo moderno fotografijo, in tudi člane, ki se posvečajo izključno planinski fotografiji. Dosedaj je naš klub organiziral naslednje razstave planinskih fotografij:

1. Zagreb (1968), 2. Kranj (1969), 3. Vipava (1969), 4. Vrhnika (1969), 5. Ljubljana (1969), 6. Sežana (1970), 7. Šentjur (1970), 8. St. Michael (1970), 9. Ilirska Bistrica (1970), 10. Ljubljana (1971), 11. Bled (1972), 12. Gorica (1972), 13. Beljak (1972), 14. Gorenja vas (1972).

Za razstavo GRS ob 60-letnici smo prispevali 46 fotografij s planinsko tematiko, izdelali pa smo tudi 78 reprodukcij iz zgodovine dokumentacije slovenskega gornštva.

27. aprila smo imeli tovariško srečanje z mladinskim klubom Gorenja vas s piknikom.

Naš fotoklub je na pobudo svojega mentorja Vlaste Simončiča postavil v galeriji Ivan Tavčar samo v letošnjem letu pet fotografskih razstav, do marca pa je v Gorenji vasi visela še šesta razstava, ki je bila odprta konec preteklega leta. Na teh šestih razstavah je **sodelovalo 166 domačih ni tujih avtorjev**, ki so razstavili **505 fotografij**. Po izjavi predstavnikov javnega in kulturnega življenja naših občanov je to izreden prispevek ne samo v slovenskem, temveč tudi v širšem kulturnem prostoru. Razstave so postavili naši člani.

Tudi kinoamaterji so oživelili s svojo dejavnostjo. Jaka Bregar jih je vodil dvakrat na praktično snemanje, pripravili pa so 3 filmske projekcije svojih filmov.

Zal klub še vedno ne razpolaga s primernimi prostori za kvalitetno klubsko delo v temnici. Tudi tokrat nam je bil v pomoč mojster Vlastja, ki nam je posredoval možnost uporabe uradnega fotolaboratorija na Porodniški kliniki. Zavzetost in

vztrajnost članstva je tudi letos bila deležna, kljub težavam, številnih priznanj. Nagrade so prejeli:

Razstava »Dunavski val« – Beograd: Hani Cankar in Vasja Doberlet prejela diplomu;

Razstava »Zlato oko« – Novi Sad: Vasja Doberlet prejel pohvalo;

Mednarodna razstava barvnega planinskega diapozitiva v Gorici: Tone Sazonov – prva nagrada, in Marjan Česnik diploma;

I. razstava koroško-slovenskih fotoamaterjev – Gorenja vas: Marjan Paternost – zlata, Zoran Bešlin – srebrna, Aleš Doberlet – srebrna, Janez Golias – bronasta; **Razstava fotografij treh dežel** v Gradiški: Miro Dvoršak – srebrna;

Športna rekreacija – Zagreb: Joco Balant – druga nagrada, Vida Strašek – četrta nagrada;

II. Republiška razstava barvnega diapozitiva v Novi Gorici: Jelka Simončič – zlata in diploma, Hani Cankar – diploma;

Razstava fotografij »Strojari« na Reki: Metka Vergnion – plaketa;

18. zvezna razstava fotografij v Zagrebu: Vlastja – bron;

Za prihodnje leto smo planirali organizacijo in postavitev štirih razstav ter udeležbo na čim večjem številu domačih in tujih razstav. Ker so srečanja z avstrijskimi amaterji postala v sedanji situaciji na Koroškem nemogoča, smo v razgovorih z madžarskimi avtorji. Kot primarna naloga pa bo razstava planinskih fotografij v čast jubileja Planinske zveze Slovenije.

Vse priznanje za te dosežke pa gre našemu mentorju mojstru Vlastji Simončiču, ki je pobudnik naših razstav in organizator sistematične vzgoje naših članov.

Aleš Doberlet,
predsednik kluba

OBCNI ZBOR PD RADOVLJICA

8. decembra so radovljiški planinci polagali obračun svojega dela. Da ima društvo veliko članov in prijateljev, je dokazala udeležba, saj se je občnega zbora udeležilo okoli 200 ljudi, med njimi precej mladine.

Predsednik Miha Finžgar je v svojem poročilu govoril o delu odbora. Dom na Goški ravni je vrnil občinski skupščini. Dom nima planinskega značaja in je dostopen z avtomobili. Potrebna bi bila velika finančna sredstva za ureditev, ki bi zadostila vsem predpisom. Društvo bo sredstva raje vložilo v druge postojanke. Predvsem je nujno potreben preureditve in obnove Roblekov dom na Begunjščici. Društveni gospodar Janez Pretnar je nanašal uspehe in tudi težave, s katerimi se je odbor srečaval. Predvsem so problem oskrbniki in pomanjkanje finančnih sred-

stev. Za boljšo povezavo med članstvom so se namestile oglasne omarice po okoliških vaseh. Obnovljena, popravljena in na novo markirana so bila vsa pota, ki jih upravlja društvo.

Najbolj delaven je vsekakor mladinski odsek, za kar gre zasluga Marinki Janša. Ustanovili so planinsko šolo in imajo redne sestanke, na katerih se z različnimi predavanji seznanjajo o lepota in nevarnostih v gorah, o opremljenosti in vedenju in ne nazadnje o tovarištvu in pomoči. Dva pionirja sta prejela bronasti znački za dosežene uspehe v akciji »Pionir-planinec«.

Nič manj delovni niso alpinisti in gorski reševalci, ki tesno sodelujejo med seboj. Zabeležili so nekaj lepih in težavnih vzponov in pridobili nekaj novih članov. Največ zaslug pri tem delu ima Peter Ježek.

Najtežjo nalogo je imel gradbeni odbor z adaptacijo Pogačnikovega doma na Križkih podih. Vsa dela je z natančnostjo vodil Jože Pavlin, za prenose materiala in druga dela pa zaslužijo vso pohvalo alpinisti in reševalci.

V diskusiji se je pokazalo, da je pomanjkanje finančnih sredstev boleča točka. Veliko je bilo govora o turistični taksi, katere naj bi društvo bilo oproščeno ali pa naj bi vsaj ostala društvo za popravilo in vzdrževanje potov in urejanje okolice postojank.

Izvoljen je bil nov upravni odbor, za predsednika pa ponovno izvoljen Miha Finžgar.

Navzoči so z odobravanjem sprejeli predlog, da se Pavel Olip za njegovo 70-letnico imenuje za častnega člana društva. Občnemu zboru je sledilo predavanje prof. Marijana Krišlja, ki je s čudovitimi posnetki z naših gora navdušil vse navzoče.

Verena Mencinger

65 LET PLANINSKE TRADICIJE

V petek, 15. dec. 1971, zvečer so bistriški planinci in predstavniki planinskih društev napolnili veliko dvorano doma družbenih organizacij v Ilirski Bistrici, da skupaj proslavijo jubilej domačega planinskega društva.

Skoraj tristo navzočih je prisluhnilo v prijetnem, intimnem planinskem vzdušju bogati družbeni kroniki, ki so jo ustvarjali številni navdušeni domači planinski delavci od leta 1907, ko so narodno zavodni Bistričani ustanovili podružnico Slovenskega planinskega društva – 16. na Slovenskem, in že leta 1914 zgradili Vilharjevo koč v Črnem dolu – prvo slovensko planinsko postojanko na področju Sneznika in daleč okrog.

Bogata društvena zgodovina pripoveduje o številnih žrtvah in trudu planincev, da

obvarujejo najlepši predel svoje domačije z mogočnim Snežnikom najprej pred avstrijsko-nemškimi in pa italijanskimi okupatorji. Spomnili so se svojih zaslužnih velmož Bogumila Brinška, dr. Franca Kovča, Antona Kraigherja in drugih, ki so širili planinstvo pod Snežnikom.

Prikaz društvene zgodovine so sklenili z uspehi sedanjega društva, ki sodi med najaktivnejša na Primorskem in v Sloveniji.

Dobro oskrbovani in obiskani planinski postojanki na Snežniku in Sviščakih, vzdrževane planinske poti prek svojega planinskega področja, nad 500 članov, bogata dejavnost s člani, redna planinska predavanja, številni izleti v gore, marljivo delo z mladino, skrb za šolan vodniški kader in bogato delo prosvetnih delavcev – planinskih mentorjev na vseh osnovnih šolah v občini.

Poseben dogodek za društvo je bilo na slovesnosti razvitje društvenega prapora. V imenu predsednika skupščine občine je razvil društveni prapor tov. Bojan Brožina, direktor lesne industrije TOPOL, in ga izročil v varstvo društvenemu predsedniku tov. Dragu Karolinu, ki že 15 let uspešno vodi bistriško planinsko društvo. Ob visokem jubileju je društvu čestital v imenu vseh primorskih planinskih društev predsednik meddruštvenega odbora tov. Janko Fili in društvu podaril umetniško sliko Mangrta. Prisrčno so navzoči pozdravili besedo predstavnikov zamejskih slovenskih planinskih društev iz Gorice in Trsta.

Predstavniki Planinske zveze Slovenije je društvu za jubilej izročil posebno plaketo PZS, zaslužnemu planincu tov. Slavku Kosu pa srebrni častni znak PZS. Devet prosvetnih delavcev in mladincev je prejelo bronasti častni znak PZS. Na slovesnosti so podelili tudi tri značke za prehojeno planinsko transverzalo, prvim planincem v društvu Hinku Poročniku ter zakoncem Milojki in Ivu Erzetič.

Slovesnost je društvo sklenilo s podelitvijo pismenih priznanj družbeno političnim organizacijam, društvom in posameznikom za dragocen prispevek pri ustvarjanju bogate planinske tradicije v sosesčini Sneznika.

Vojko Čeligoj

NA RAVNAH 984 PLANINCEV

Na občnem zboru l. 1970 je PD Ravne sklenilo v svoje vrste pritegniti čim več pionirjev. To se jim je tudi posrečilo. Tako je bil na osnovni šoli »Prežihov Voranc« ustanovljen močan pionirski odsek, ki šteje okrog 300 članov PD. Da je to število tako veliko, imajo zasluge tudi učiteljice-mentorice.

Prav tako se jim je posrečilo vključiti v svoje vrste tudi več prebivalstva, saj se je

od leta 1970 do 1972 povečalo število članov od 704 na 984. Predvidevajo, da bodo v bližnji bodočnosti dosegli številko 1000 in jo morda celo presegli.

V tem obdobju je bilo za planince 9 predavanj o gorah v Španiji, Maroku, Sahari, Hindukušu, Gorenjski, Izraelu, v vzhodni Afriki in po naših domačih Alpah. Predavanja je obiskalo poprečno 182 članov in nečlanov.

V letih 1971 in 1972 so organizirali 10 izletov. Obiskali so 2141 m visoki Obir v Avstriji, Celovško kočjo in Stol, Logarsko dolino, Vršič, Jalovec in Prisojnik, Golico. Povzpeli so se na Dobrač v Avstriji, Raduho, Razor planino in 3798 m visoki Groslockner v Avstriji. Izleti so bili organizirani v sodelovanju s PD Prevalje. Organizirali so več izletov na Koroško in kot planinci pokazali solidarnost do Slovencev onkraj meje.

Navezali so tudi stike s SPD Gorica in PD Tolmin.

Upravni odbor PD Ravne upravlja tudi s planinsko postojanko pod obronki Uršlje gore na Naravskih ledinah. V letu 1971 jim je uspelo zgraditi vodovod in obenem vodovodni rezervoar. Nabavili so tudi zmrzovalno skrinjo. Na novo so si postavili mize in klopi, montirali rusko kegljišče, postavili otroško gugalnico, namestili košare za odpadke, uredili parkirni prostor in zgradili novo klet.

Predlagali so, naj bi vsa planinska društva na območju koroške regije obvezno odvajala del sredstev od gospodarske dejavnosti za GRS, da naj bi tudi občinska skupščina dala več sredstev za delo GRS in tudi odbor za splošni ljudski odpor.

Franjo Srebotnik

ŽIROVSKI PLANINCI VSE BOLJ AKTIVNI

Program, ki smo ga sprejeli na zadnjem občnem zboru za delo v letu 1972, smo v celoti izpolnili, se lahko pohvalijo žirovski planinci.

Še na koncu prejšnje zime smo organizirali za svoje člane tekmovanje v veleslalomu. To je nekakšno družabno tekmovanje, ki je postalo skoraj tradicionalno. Planinci smučarji so se udeležili tudi Kramarjevega smuka.

Tudi predavanja »Izrael – dežela med morjem in peskom« (Stane Tavčar), je bilo lepo sprejeto.

Čim so dopuščale vremenske razmere, pa smo se lotili pohodov po naših gorah. Nadaljevali smo pohod po slovenski transversali. Letos je precejšnja skupina naših planincev prehodila Grintovce. Povzpeli smo se tudi na Triglav, onstran naših meja pa smo obiskali Veliki Klek. Vemo pa, da so tudi bližnji hribi lepi in privlačni. Tako smo obiskali Ratitovec in nekatere okoliške hribe v okolici Žirov in

Škofje Loke. Sodelujemo pa tudi pri urejanju transversale, ki jo je predlagalo planinsko društvo Škofja Loka ob tisočletnici Loke. Markirali smo pot od Suhlega dola preko Vrha Treh kraljev, Goropek, Vrsnika, Ledin, Sivke in Bevkovega vrha do Hotavelj. Po nekaterih delih te občinske transversale smo že organizirali pohode. Preden so se zaprli planinski domovi, smo se še enkrat podali v planine in na DAN PLANINCEV obiskali Stol. Nato pa smo se udeležili osrednje prslave, ki je bila organizirana v počastitev tega dne v Žirovnici. Udeležba je bila zelo lepa, saj se je proslave udeležilo približno 50 pionirjev in 25 članov, ki so prišli s Stola.

Vsakega izleta ali pohoda se udeleži več članov in zadovoljni so. Torej trud in delo organizatorjev našega društva le ni zaman. To je lepo zadoščenje in pobuda, da se bomo v prihodnje še bolj potrudili za uspešno delo našega društva.

Fanči Trček

JAMARSTVO PRODIRA TUDI V POMURJE

V Pomurju delujejo planinska društva že vrsto let. SO za planinstvo pri ObZTK združujejo PD Ljutomer, G. Radgona in M. Sobota s pododborom v Beltincih. Tako v Prekmurju deluje eno samo PD, ki ima svoj sedež v M. Soboti. V tem PD, ki že vrsto let uspešno deluje ter iz leta v leto žanje vse večje in pomembnejše uspehe, gojijo specifične dejavnosti, ki drugim tovrstnim PD niso poznane. Tako ima v svojem okrilju kolesarski odsek, ki deluje več ali manj v MO na gimnaziji, tekmovalno pa posebej v Beltincih pri pododboru. Tudi vodni odsek sodi v domeno planinske dejavnosti posebno na Ravenskem, kjer ni niti gričev, drugi vrhovi pa so za mnoge odmaknjeni. V okviru tega je tudi skromna skupina vodnih reševalcev. V zadnjem času, posebno pa po letošnji sezoni so pristopili k pripravam za ustanovitev alpinističnega odseka. Skratka zelo pestra dejavnost, ob kateri se je letos ustanovil še jamarski odsek, prvi v Pomurju.

* * *

Jamarski MO PD ŠŠD Enotnost je na gimnaziji v Murski Soboti ustanovil svoj jamarski odsek. Le-ta je pod vodstvom prof. Cipota organiziral s svojimi člani prvo jamarsko ekskurzijo v Laze pri Logatcu. Skupina novicev je v dneh 10., 11. in 12. nov. 1972 obiskala jamo. O tem obisku poročamo:

V petek zvečer so se s spačkom – preobremenjenim podali na pot. Po gosti megli so prispeli v Ljubljano in prespali v ŠN. Zjutraj so nadaljevali pot v Laze,

kjer jih je že čakal znanec prof. Metod Abrahamsberg. Prvega spuščanja prekmurskih jamarjev v jamo Logarček so se udeležili: Janez Merica, 4. c, Željko Bje-dov, 3. a, Miran Žilavec, 3. a, Nikolaj Lanščak, 3. a, vodič prof. Cipot in njegov kolega prof. Abrahamsberg in štud. veterine Tibor Bagar. S seboj so imeli 30 m lestev in 50 m naylonske vrvi. Pri spustu so varovali začetniki jamarji novinci. Vsi skupaj so uspešno osvojili prvi navpični spust približno 20 m. Po tej prvi stopnici je sledilo nekaj ravnega dela z dvoranami in ozkimi rovi. Le-teh je bilo več in paziti je bilo treba, da niso zašli v slepo. Drugi spust je bil 10 m dolg. Znašli so se pri vodi. Novinci so bili presenečeni. Kar hlatali so po njej, ko je božala kamnito polico, po kateri so jo opazili. Pot so potem nadaljevali do konca levega rova, prav do sifona. Doživetje doseže vrhunec, ko opazujejo človeške ribice. Po krajšem počitku se sedaj vračajo precej utrujeni. Korak za korakom, prijem za prijemom, vedno višje in višje. Vodnik Cipot prvi nese vrv na površje, da bi lahko varoval. V jami so bili od pol enajstih do pol petih popoldne.

Prvi prekmurski jamarji so se pri plezanju dobro odrezali. Spremljal jih je le strah, vendar tega ni bilo lahko opaziti. Potem so prestali uspešno jamarjski krst (z umazanimi rokami so se namazali drug drugega po licu). Po obilni večerji pri prijatelju in okrepčilu so prespali sobotni večer na seniku v spalnih vrečah, medtem ko je zunaj snežilo. Tako prva ekskurzija jamarjev Pomurja ostane samo v najlepšem spominu.

OTVORITEV SAVINJSKE POTI

Na vrhu Homa, nedelja 15. oktobra 1972. Nedelja, kakršnih je bilo malo v prestopnem letu: gozdovi v mavrici jesenskih barv, sonca zvrhan koš in čudovit pogled na velik del Savinjske doline.

Pred Dragovim domom se zbirajo ljubitelji planin: od cicibana do viharnika osemdesetih let. In zvrhana mera veselja na obrazih, v srcih. Tu so zbrane glave vseh obnavinjskih planinskih društev, občinski funkcionarji, člani republiške zveze. Tu najdeš skoraj vse poklice, najdeš ljudi, ki jih že dolgo nisi videl.

Zbor! Prične se glavna slovesnost: otvoritev in proglašenje Savinjske poti, nanovo markirane poti s tridesetimi postojankami, s tridesetimi žigi. Nekateri so jo že prehodili. Prehodili so jo pionirji, mladinci in tudi starejši; med njimi mlada slepa planinka iz Celja, ki se je kasneje povzpela celo na Triglav.

Mnogi drže v rokah knjižico z zelenkastim ovitkom, na katerem piše: Savinjska pot – Vodnik z opisom doline. Na drugi strani: urednik Božidar Jordan. Sodelavci:

Milan Natek – Opis Savinjske doline, opis poti: Štefan Kočar, Florjan Šon in Stane Štorman; zemljevid poti je izdelal Jernej Veber. Za vsem gradivom se nesebično skriva stotine za planinstvo darovanih ur, skrivajo se plemenita srca, ki že leta gorijo za nenehno večanje števila ljubiteljev gora. Namesto uvoda so zapisali besede iz leta 1868: »Eden izmed virov ljubezni do domovine je poznavanje domovine. Domovino poznati vzbuja novo in živejšo ljubezen, njena lepota nas povzdiga, njene rane nas opominjajo, naj jih celimo.« (Slovenski Štajer, Dežela in ljudstvo – I. snopič.)

Preko sto let stare besede in še kako tudi danes veljavne! To sta v govorih poudarjala tovariš Jordan kot urednik Vodnika, tovariš Kovač kot predsednik PD Zabukovica, oba planinca s srcem in telesom. Tovariš ing. Jordan je živo popisal čudovito Savinjsko pot, kjer najde popotnik zvrhana bero tihega užitja. Pozval je Savinjsčane, da množično stopijo na to stezo.

Tovariš Kovač je poudaril, da je vse, kar je povezano s hramom na Homu, storjeno tako rekoč s tisoči prostovoljnih ur. Skoraj do pod vrha sta speljani cesti, to je zamisel, ki jo je načel pokojni predsednik Slavko Miklavc. V vrstah PD Zabukovica je vsako leto več članov, vsak čas jih bo tisoč. Tu so cicibani, pionirji, mladinci, delavci, uslužbenci, upokojenci. Še bodo hram na Homu polepšali, razširili, še bodo prirejali izlete, tečaje prve pomoči, poskrbeli za predvajanje filmov, poučnih predavanj. Še bodo delili značke, organizirali skupinske pohode, stiki s sosednjimi društvi morajo biti še tesnejši, utrimo si v zavest: bodimo zdravi, pošteni planinski prijatelji.

Tudi jesensko sonce je govorilo. Govorile so mavrice v širnih gozdovih, spregovorile so zadnje jesenske rožice, najzaslužnejši pred kočo na Homu so prejeli pohvale, diplome, značke. Mnogi so, ki imajo za seboj kar več poti: Savinjsko, Zasavsko, Slovensko transverzalo.

Ljudje prihajajo. Zmeraj več jih je. Stojijo, posedajo, globoko dihaajo, kramlajajo. Razgled v dolino se počasi megli, razpoloženje vrh Homa pa vre iz planinskih src. Tam zgoraj, čisto na robu si prileten očanec natika očala in prebira 1. člen Pravil Savinjske poti: Namen planinske Savinjske poti po hribovskem obrobju Savinjske doline, ki jo oskrbujejo planinska društva Laško, Polzela, Prebold, Sentjur pri Celju, Vransko-Tabor, Zabukovica, Zalec, je, da planinci na tej poti spoznajo naravne lepote in zanimivosti hribovskih predelov, ki so zanimivi po naravnih pojavih (npr. se seznanjajo s spomeniki in slavnimi hribovskimi kraji iz NOB ter še kaj). Tu najdemo tudi kraške pojave in razne etnografske posebnosti. Spoznajo pa naj tudi dolino iz višje in

daljše perspektive. Pot je namenjena tudi rekreaciji delovnega človeka, posebno še mladine in za vzdrževanje njihove telesnovzgojne dejavnosti, ki je tudi pomembna za SLO.

Savinjska pot – srečno – brez nezgod!

Drago Kumer

POLOM – IZLETNIŠKA TOČKA NA GORJANCIH

Dom je bil pred nekako 10 leti last GG Brežice. Poklonilo ga je PD Kostanjevica. Gozdarski delavci in planinci so ga skupaj uporabljali. Bil je dobro obiskan in imeli so stalno svojega oskrbnika, ki je postregel tudi planincem in izletnikom. Ko se je oskrbnik odselil in ko si je GG Brežice zgradilo novo kočjo na Opatovi gori, je ostala zgradba prazna. Velika škoda je, da sedaj stavba prazna sameva in seveda propada. Je namreč precej prostrana, ima v 1. nadstropju 9 sob, v pritličju pa tudi več prostorov. Manjkata samo voda in elektrika. PD Kostanjevica baje nima interesa za to, da bi se postavil planinski dom, ker sami nimajo sredstev za obnovo.

Vsi planinci se še dobro spomnijo, kako so zasavska planinska društva: Trbovlje, Trbovlje Rudar, Zagorje, Hrastnik in Radeče, združeno postavile važno visokogorsko planinsko postojanko na Prehodavcih pod Kanjavcem, a so jo predale v oskrbo PD Radeče, ki jo z vso vnemo upravlja in jo je sedaj že samo adaptiralo s prispevkom PZ.

Drug primer: PD Radeče, posebej še planinci v Zidanem mostu, so si postavili lep dom – Gašperjevo kočjo, 514 m, ter jo opremili z vodovodom in električno razsvetljavo. Požrtvovalnost planincev iz Radeč in Zidanega mosta naj bo v vzpodbudo tudi drugim.

Morda bi Polom prevzelo PD Brežice? Ali ne bi bila ravno sedaj priložnost, da bi se pomenili s Kostanjevičani in s Krčani, da bi morda skupno vzpostavili dom na Polomu?

Stanko Skočir

PLANINSKI PLES V ROGAŠKI SLATINI

Planinsko društvo Rogaška Slatina je s soboto 25. XI. 1972 priredila svoj sedmi ples, planinsko zabavno prireditev, ki se je takoj ob začetku uveljavila in leto za letom združi na prijateljskem večeru društvene člane, njihove znance in simpatizerje. Na lanski prireditvi je bilo nekaj novih domislic, ki so še bolj zblížale pisano družbo mladih in starejših iz raznih slojev tega lepega starodavnega zdraviliškega kraja med panonskim Triglavom – Bočem in Rogaško ali Donačko goro, ki od Podplata sem pozornemu popotniku

kaže obris slovitega Matterhorna. Samo da je Rogaška gora vsa zelena, vsa obložena z gostimi hostami in celo s pragozdom. Zabava je bila v veliki dvorani hotela Pošta, ki je v zadnjih letih z notranjo adaptacijo, dograditvami in ureditvami okolja stopil na pot napredka.

Prav je, da se je pred leti tu ustanovilo na temeljih izročila planinsko društvo in čestitati je treba predsedniku društva in njegovim sodelavcem, da so društvo v kratkem času družbeno in družabno tako uveljavili. Lepa, nova, moderno urejena, akustična, nabitno polna dvorana, godba, ki je s svojimi melodijami stregla okusu, močem in znanju mladih in dajala tudi viže, ki so zlahka vpeljali na plesišče tudi umirjene goste, prijazna postrežba, domačnost, ki jo je s svojimi predstavniki na čelu s tov. Meciloškom in Komeričkim intoniralo društvo, srečolov, razne igre in šale pa spet viža za vižo, vse to je prireditev naredilo mikavno, prijetno, skratka sproščujočo in vedrilno. Kaj hočemo še več? Kvečjemu to, da bi društvo pri svojem delu vselej imelo srečno roko pri izbiri svojih vodnikov, da bi nikoli ne izgubilo stika s članstvom, da bi kraju, ki spada med najiminenitnejše v naši republiki, vedno toliko pomenilo, kot pomeni danes.

T. O.

PLANINSKA SKUPINA JLA »BORIS KIDRIČ« POSTOJNA

Vojaki komande stana v Komandi garnizona Postojna smo dne 24. maja 1972 ustanovili v okviru PD Postojna svojo planinsko skupino, ki je štel ob ustanovitvi 15 članov, sedaj pa jih ima dvakrat več. Do sedaj v komandi še ni bilo nobene podobne organizacije, zato se srečujemo s problemi in težavami. Zaradi dolžnosti, ki jih imamo kot vojaki, ne moremo pripraviti predavanj pred vsakim izletom, kakor bi radi. Nekateri naši planinci so prikrajšani, saj ne morejo iti na izlete. Pohvalimo pa se lahko, da smo organizirali dva samostojna izleta v Rakov Škocjan (10 udeležencev), v bolnico Franjo (23 udeležencev) in več izletov skupno s PD Postojna: Mangrt (3 vojaki), Triglav (1 vojak – Slavko Ogrizek, eden izmed vodij izleta), Golaki, Čaven (6 vokalov), Učka (6 vokalov); dva predstavnika sta se udeležila proslave rojstnega dne maršala Tita na Nanosu; 8 vokalov je sodelovalo pri organizaciji orientacijskega tekmovanja za Vojkov memorial na Nanosu, vojak Slavko Ogrizek pa je tekmoval za ekipo PD Postojna, ki je zasedla odlično tretje mesto. Izdali smo »Planinski informator«, časopis naše skupine. Tesno sodelujemo s PD Postojna in skupaj pripravljamo malo planinsko šolo in želimo organizirati tečaj gorske straže.

Te šole in tečaja bi se udeležili tudi planinci PS »Boris Kidrič«.

PS »Boris Kidrič« ima kolektivno štiričlansko vodstvo. Vsi člani odbora imajo pravico odločanja in so odgovorni. Dolžni so voditi PS »Boris Kidrič«, skrbeti za njen obstoj in skrbeti za razširitev dejavnosti.

Slavko Ogrizek

OBISK V ŠOLI ZA SMUČANJE IN ALPINIZEM (ENSA) CHAMONIX 1972

I. UVOD

Na srečanju in skupščini I.K.A.R., 16. in 17. 9. 1972 v Chamonixu, sem želel dobiti tudi nekaj več podatkov naši komisiji za planinsko vzgojo. Zato sem se pogovarjal z enim vodilnih ljudi te šole z Robinojem. Temeljitejši pogovor bi morali pozneje pripraviti pismeno, zato sem uspel dobiti le okvirni program za šolanje vodnikov in vodnikov pripravnikov. Podrobnejše delitve mi ni bilo mogoče dobiti, prav tako so podatki o času predavanj le okvirni.

Kljub temu menim, da so ti podatki vsaj neko izhodišče. Morda bi se dobila kaka štipendija pri »Zavodu za tehnično pomoč SRS«, da bi se kak organizator planinske šole lahko podal v Chamonix, Pariz in še kam drugam, kjer bi lahko temeljito obdelal principe in programe šolanja ter tako zbral gradivo, uporabno pri oblikovanju programa naše šole.

II. PROGRAM ZA VODNIKE PRIPRAVNIKE (1971)

Tečaj oblikuje pripravnik, ki so deležni popolnega tehničnega pouka, nato pa postopoma prehajajo k praktičnemu delu na gori, kjer slednjic samostojno vodijo navezo.

2.1. Tehnika, šolanje, šolsko plezanje

2.1.1. Plezanje v skali, 2.1.2. Plezanje v snegu in ledu, 2.1.3. Varovanje, uporaba vrvi, spust ob vrvi, 2.1.4. Reševanje.

2.2. Teorija

2.2.1. Nevarnosti v gorah, sneg in plazovi, ca. 4 ure; 2.2.2. Zgodovina in geografija Alp in Pirenejev, ca. 6 ur; 2.2.3. Kartografija, topografija, osnove orientiranja, ca. 4 ure; 2.2.4. Reševanje v gorah, ca. 1 ura; 2.2.5. Anatomija, fiziologija, prva pomoč, ca. 2 uri.

2.3. Pedagoško znanje

Poučevanje osnovnih elementov tehnike.

2.4. Praktični del

2.4.1. Plezanje v skali, na snegu in ledu, 2.4.2. Mešano plezanje, gojenci se postopoma izučijo za vodstvo naveze, 2.4.3. Praktične vaje: uporaba tehničnega in teoretičnega znanja za vzpone na gori.

III. PROGRAM ZA VODNIKE (1972)

Tečajniki so pripravniki za poklic vodnika, ki imajo že nekaj praktičnih izkušenj. S šolanjem poglobljajo svoje znanje o gorah in izkušnje, ki so si

jih pridobili po večletnem praktičnem delu, v katerem so utrdili znanje, pridobljeno na pripravniškem tečaju.

Cilj tečaja je:

1. Izpopolnitev tehničnega znanja.
 2. Pridobitev širšega splošnega znanja.
 3. Pedagoško znanje.
- Prvenstveni namen vodniškega tečaja je priprava kandidata na izvrševanje vodniškega poklica.

Tečaj obsega dva dela:

– visokogorsko turno smučanje, 1 teden; – alpinizem, 4 tedni.

Kljub temu pa predstavlja celoto, saj povsod, kjer je to mogoče, poudarja povezavo med obema disciplinama.

Tečajniki kandidati morajo opraviti osebno vsa tista dela, ki zadevajo:

- priprave in vodstvo naveze ali pouka,
- študij na podlagi dokumentacije,
- organizacijo reševanja.

Od tečajnikov se lahko zahteva, da obvladajo najtežje tehnične podvige. Varnostna načela je treba uporabljati stalno in s skrajno pozornostjo..

3.1. Tehnika

- 3.1.1. Tehnika plezanja v skali, snegu in ledu.
- 3.1.2. Tehnično plezanje (artificiel) v skali in ledu.
- 3.1.3. Sestop v vseh okoliščinah; prosto plezanje, spust ob vrvi
- 3.1.4. Visokogorsko smučanje.
- 3.1.5. Varovanje.
- 3.1.6. Reševanje

3.2. Praktične vaje iz tehnike

To so vzponi v skali, v snegu in ledu, mešani vzponi in vzponi s smučmi. Tečajnike postopoma pripravljamo, da izberejo, pripravijo vse potrebno za podvig in da vodijo navezo:

- 2 ali 3 ture visokogorskega smučanja,
 - 2 ali 3 ture tedensko za alpinistične vzpone.
- Med vzponi opravijo kandidati tudi vse praktične vaje iz posebnih področij dela, ki jih mora poznati in obvladati vodnik: navezovanje, varovanje, reševanje, prva pomoč, čitanje karte, orientacija, bivakiranje, itd.

3.3. Pedagoško znanje

- 3.3.1. Vaje v skali, v snegu in ledu.
- 3.3.2. Praktični vzpon.

3.4. Teorija – ekspoziji – konference

- 3.4.1. Tura – izbira, priprava, vodenje, ca. 1 ura;
- 3.4.2. Zgodovina in geografija velikih gorstev izven Evrope, ca. 4 ure;
- 3.4.3. Splošno o nastanku gora. Delovanje ledenikov, ca. 2 uri;
- 3.4.4. Vreme. Vremenska napoved. Meteorologija in oblikovitost zemlje, ca. 2 uri;
- 3.4.5. Kartografija, orientiranje, topografija, ca. 4–5 ur;
- 3.4.6. Osnove anatomije, ca. 2–3 ure;
- 3.4.7. Prehrana, utrujenost, preživetje, ca. 1 ura;
- 3.4.8. Vzgoja v reševanju (praktično), ca. 1 ura;
- 3.4.9. Vodniški poklic – razvoj, pravni problemi, vodnik in klient, ca. 1 ura;
- 3.4.10. Predeli, primerni za turno smučanje, klasične smeri, ca. 1 ura;
- 3.4.11. Turno smučanje: zgodovina, sedanje stanje, perspektive, ca. 2 uri;
- 3.4.12. Trije ekspoziji iz zgodovine in geografije, ca. 3 ure;
- 3.4.13. Konference, ki jih pripravijo nekatere znane alpinistične osebnosti, ca. 2 uri.

TOV. LUDVIK ZORZUT NAM JE 9. FEBR. T. L. SPOROČIL:

V soboto 27. januarja 1973 je v goriški bolnici umrl Peter Čermelj-Ciklaminček – ustanovitelj SPD Gorica, odlikovan s srebrnim odličjem PZS. – Pokopali so ga 29. januarja na mestnem pokopališču v Gorici. Dopolnil je 72 let. Na grobu mu je govoril Ivo Marinčič v imenu goriških planincev. Peter Čermelj je bil slovenski trgovec v severnem delu mesta. Zgodaj se je oprijel planinstva. Zelo je ljubil planinsko cvetje, zato smo mu dali cvetoč vzdevek »Ciklaminček«. V odboru SPD v stari Gorici je imel funkcijo gospodarja. Bil je odličen aranžer planinskih prireditev, na sestankih, zborovanjih, na izletih najboljši tovariš. –

Svojem naše iskreno sožalje!

ALPINISTIČNE NOVICE

CHRIS BONINGTON, JUŽNA STENA ANNAPURNE

O velikem podvigu Angležev v l. 1970 smo obširneje poročali po članku v »La Montagne 1971«. Vodja angleške ekspedicije Chris Bonington je izdal zajetno knjigo o uspehu v južni steni Annapurne, dokler je bil dogodek še svež, že v l. 1971 pa je bilo poskrbljeno za prevode. V Švici je izšla Boningtonova knjiga v prevodu Doris Kuhn Maierhans na 282 straneh s 60 večinoma barvnimi podobami. Južna stena Annapurne, to je tiste Annapurne, ki sta jo l. 1950 premagala Maurice Herzog in Louis Lachenal in s tem prestopila magično mejo 8000 m, je visoka 3500 m in jo štejejo med najbolj odbijajoče stene na svetu. Dvajset let je Annapurna samevala, potem pa je prišel Bonington s svojim moštvom in dokazal, da človek zmore tudi take stvari. Knjigo je izdala založba Huber Frauenfeld.

T. O.

TRI ČEŠKE NAVEZE V EIGERJU

Čehi so uspeli v severni steni Eigerja že l. 1961, nato ponovno l. 1967, torej še v dobi, ko se je vsak vzpon v Eigerju zabeležil na vidnem mestu. Jeseni l. 1971 so preplezale severno steno Eigerja kar tri naveze ČSSR. Imeli so res srečo. 5. septembra so vstopili, izstopili 8. septembra, ena naveza pa 9. septembra. V steni so se torej precej časa zadržali, vendar poročajo, da je šlo brez dramatičnih dogodkov. Vzpon pa je imel hud epilog – dan nato je bil v Eigerju vihar, ki je steno vso prekril s snegom.

T. O.

ALPINISTI IZ NDR VSAKO LETO NA KAVKAZU, PAMIRO IN V MONGOLII

Tudi v l. 1971 je bilo na Kavkazu mnogo vzhodnonemških navez. Državno moštvo je imelo svojo bazo v dolini Baksan v hotelu Itkol od 26. 7. do 12. 8. Istočasno so bili tam tudi pripravniki Heine, Potyka in W. Rump in so se povzpeli na Pik Ščurovski po severozapadni steni, po smeri Abalakova (5b). Hering, Jensen in Krause so preplezali Užbin križ (5b), Hauer, Heinke in Renner so prečili Užbo od severa na jug (5b) in sestopili v Svanetijo, Brückner, Günther, Jentsch in dr. Schultze so bili na Dongusorunu po severovzhodnem grebenu (4a) in prečili na Nakratau. Jugovzhodno steno Užbe (5b) so preplezali Popp Viehrig in Kurella. Alpinisti iz Dresdena so bili v ozebniku Ailame na Čegetau-Čana, na Bže-

duchu in Dongusorunu in tam preplezali nekaj smeri 3a in 4a. V glavnem alpinisti iz NDR s svojo kavkaško sezono 1971 niso bili zadovoljni. Poročajo o pogajanjih, da bi bilo v prihodnje bolje. Alpinisti iz Erfurta in Magdeburga so hoteli priti na Pik Korženevsko (7105 m) in to po vzhodni steni. Zaradi neugodnega vremena so morali obrniti z višine 6400 m. Alpinisti iz Dresdena so prečili severni Tien-San od Alma-ate do jezera Issykkul. Na Pamiro-Alaiu so bili alpinisti iz Weimarja.

Mongoli prirejajo v svojih gorah mednarodno alpinado. Povabili so tudi vzhodnonemške alpiniste, ki so na alpinadi opravili več vzponov v mongolskem pogorju Turgen Oola.

T. O.

NOVOSTI V PLEZALNI TEHNIKI

Köllensperger, znani himalajec izpred 20 let, zdaj že 20 let vodi alpinističnega odseka pri Schusterju v Münchnu, je na vprašanje, kaj je novega v alpinistični opremi spomladi 1971, takole odgovarjal (Bergsteiger 1972/5).

Vrvi: Schuster je že l. 1950 kot prvi prodajal perlonske vrvi. V l. 1971 je uvedel 15% rezerve, tj. pri 40-metrski vrvi je vrvi 6 m (posebej označenih) več, da drugi plezalec ve, kdaj mora prvega ustaviti pri napredovanju. Ta rezerva pride prav v primeru nesreče za manevriranje. Nove niso bikolorne vrvi (na polovico), pač pa je nov podatek, da vedno bolj gredo v denar 50–60 metrske vrvi.

Plezalni pas: Vedno bolj se prodaja obnem s sednim pasom. Če plezalec obvisi v plezalnem pasu, ne preživi, če je treba čakati na reševalce. Pomaga le sedni pas. Klini: Železni klini niso več pomembni, gredo v glavnem le še materiali krom – vanadij – molibdensko jeklo, več vzdržje. Največ gredo profili V, U, Z. Svedrovci stopajo v ozadje. Ledni vijaki so votli le do polovice.

Cepini: Kovinsko toporišče ni več novost, vsak čas bo na trgu tudi ratišče iz umet. snovi. Lok okla in lopatice je bolj upogiben, poskusi so dokazali, da tako orodje bolje zagradi. Dolžina 80 cm.

Dereze: Nič novega. Le to, da je za ledno plezanje drugi par zob zasukan naprej. S prvima dvema – horizontalnima – in drugima, ki štrlita kakor kremplja naprej, dereze bolje grabijo. Navezovanje derez pozna novost »Interalp« (Model Piazza). Je zelo olajšano.

Cela vrsta novosti je v obleki, vrečah za bivak, anorakih itd. Vrhnje hlače z vdeleno »astronavtsko folijo« drže vodo in veter.

T. O.

OPTIMALNI ZAVIRALNI OBSEG DINAMIČNEGA VAROVANJA

V Bull. mes. Les Alpes 1972/1 in 4 razpravlja Werner Munter o vrveh, o dinamičnem varovanju, o njihovem staranju in svetuje plezalcem, naj ne zaupajo slepo nobeni od dosedanjih varovalnih metod. Izbera naj si metodo z avtotestom in z vpadno težo 70 kg v plezalnem vrtcu, preden jo uporabijo na turi. Tudi svoje metode pri tem ne izvzema.

V št. 4 mu je na izvajanju v št. 1 odgovoril dr. Jean Juge, o katerem smo že večkrat pisali. Svoj odgovor končuje takole: »Munter je povedal mnogo dobrega in novega, žal pa tisto, kar je dobro, ni novo, kar pa je novo, ni dobro.« Munterju očita, da se je glede staranja vrvi naslonil na dunajskega strokovnjaka dr. E. Kosmatha (o njegovih ugotovitvah smo pred leti poročali), čeprav ga ne citira in napada njega in švicarsko firmo, ki ima edina značko UIAA na veliko jezo mnogih drugih tovarn. Munterjeve zahteve za vrvi so daleč pretirane in eksperimentalno neosnovane. »Rad bi vedel,« pravi dr. Juge, »če ta alpinistični Jeremija res vsakih pet dni v težkem terenu menja svojo vrv. V pristojni komisiji UIAA delajo že vrsto let znani alpinisti, inženirji in znanstveniki, Munter pa študira filozofijo.« Munter na ta odgovor ni ostal dolžan. A o tem prihodnjic.

T. O.

POENOTENJE VODNIŠKEGA PRAVA V AVSTRIJI

Docent dr. E. Rabofsky, sekretar avstrijskega kuratorija za zavarovanje pred nesrečami v gorah, je OAZ 1972/5 poročal o naporih avstrijske zakonodaje za enotne zakonske predpise za gorske vodnike. V primeri s pravnim položajem smu-

čarskih učiteljev so gorski vodniki precej na slabšem, ker se dele v take, ki jim je vodništvo dodaten poklic, in take, ki jih obravnavajo po obrtniškem zakonu. Eni spadajo pod deželni, drugi pod zvezni zakon. Različne so zahteve o znanju vodnika in prav to zadnje čase terja reformo pravnega stanja: Za vse en zakon, enake zahteve in temu primerne takse. Zvezo gorskih vodnikov je parlament pozval, naj izdela svoj predlog, ki verjetno ne bo čisto tak, kot želi zvezna vlada, vsekakor pa ne bo mogel mimo potrebe in zahteve po enotnem pravnem obravnavanju poklica, ki ima v Avstriji dolgoletno tradicijo in precejšen gospodarski pomen.

T. O.

ODPRAVE PO VSEM SVETU

Alpinisti večjih bogatejših narodov spreminjajo prvotno naravo ekspedicionizma že zato, ker so ga tako razširili, da postaja sorazmerno množičen. Pri roki imamo poročilo CAI za l. 1971 (RM 1972/5), iz katerega posnemamo, da so samo Italijani v tem letu kot odpravarji delovali skoro na vseh kontinentih. 18 različnih sekcij CAI je poslalo svoje može na razne vrhove v Hindukuš, na Aljasko, v Peru, na Nevado Caras, Rasac in Huascarán, na Grenlandijo, v Upernivik, Angmagssalik in Agpartut, na Pamir, v Turčijo, na Novo Gvinejo, v Patagonijo na Fritz Roy in ne nazadnje na Severni tečaj (Guido Monzino z Minuzzom in Carrelom). Poleg tega so italijanski plezalci tudi v Alpah preplezali vrsto novih smeri, čeprav že 20 let tožimo, da so Alpe odkrite in oddelane do kraja. Pa še so možnosti: Od 15. do 22. marca 1972 sta brata Giovanni in Antonio Rusconi s tremi drugimi (Crimella, Villa in Tessari) v severni steni Civette splezala zimsko direttissimo.

T. O.

VARSTVO NARAVE

NOVI GOZDNI ZAKON V AVSTRIJI PRED SODNIM STOLOM JAVNOSTI

Avstrijska planinska društva so ostro grajala načrt novega gozdnega zakona in poudarila da gozd nima samo gospodarskega pomena, marveč ima tudi svojo kulturno vlogo pri rekreaciji delovnega človeka. Zakon, ki bi prepovedal ljudem prost dostop v dobrotno zavetje gozdov, bi bil ravno v današnjem času pravi anahronizem. Avstrijsko državljansko pravo iz l. 1811 in gozdni zakon iz l. 1852 o pro-

stem dostopu v gozd ne govorita, niti ga ne prepovedujeta, medtem ko švicarski zakon izrecno dovoljuje nabiranje gob in jagod. Pravno stanje v Avstriji so označevali z Goethejevo izjavo: »Zahajal sem v gozd, ne da bi tam kaj iskal, v tem sem videl smisel.«

Nekateri veleposestniki so – posebno zaradi lovskih zadev – uveljavljali lastninsko pravico in zapirali svoje gozdove, posebno veliki fevdalci in industrijalci.

Pravico svobodnega zahajanja v gozdove so zdajšnja demokratična gibanja dobro

utemeljevala s potrebami delovnega človeka in turizma pa tudi z zakonskimi ureditvami v Švici, na Norveškem in tudi v Nemčiji, ki je l. 1970 izdala nov gozdni zakon in v Westfaliji takoj odprla za prost dostop 19 000 ha gozda, obenem pa natančno predpisala, kdaj se sme zapreti kaka gozdna površina iz gojitvenih ali kakršnih koli razlogov. S tem zakonom je vlada stopila na prste velikemu kapitalu, ki je vse opravičeval z nemškim gospodarskim čudežem, in gozd demokratizirala.

Načrt novega avstrijskega gozdnega zakona iz l. 1971 v členih 39, 44, 45 močno omejuje dostop v gozdove. Predsednik NF (Prijatelj prirode), je z daljšim protestnim pismom nastopil zoper taka pravna stališča in se skliceval ponovno na švicarski zakon, pa tudi na pravno ureditev na Madžarskem, ČSSR in v Jugoslaviji. Zanimivo je, da načrt novega avstrijskega gozdnega zakona govori o škodi, ki jo v gozdu delajo sprehajalci, nič pa ne ve o škodi, ki jo dela velika divjačina. Pri tem se sklicuje na podatke poskusnega gozdnega zavoda, ki ga vodi dr. Donnerbauer. Zavod je izračunal, da je napačno usmerjeno lovno gospodarstvo mnogo bolj škodljivo, govori o več 100 milijonih šilingov letne škode, ki jo naredi v gozdu velika divjačina. Predsednik NF očita, da tak zakon ščiti tenko plast športnikov, oškodoval pa bi množico delovnih ljudi, ki so potrebni oddiha in blagodat gozda. Zakon sicer govori o rekreacijskih gozdnih površinah, to pa pomeni, da bi večina gozdov ne bila na razpoložljivo za telesno in duševno zdravje prebivalstva.

Predsednik NF je pritegnil tudi ÖAV, ki se sklicuje na resolucijo VAVO (vrhovno organizacija avstrijskih planinskih društev). Načrt novega gozdnega zakona ne upošteva svobode gozdnih poti niti načel varstva narave, veliko škode pa bi zaradi njega utrpela turizem in smučarstvo.

Vsekakor zanimiva pravda, v kateri merijo svojo moč na prvi pogled veliki in mali ljudje. Stališča, ki jih zagovarja predvsem NF, je danes res težko spraviti z dnevnega reda. Če bo ta avstrijski zakonodajalec storil, bo to eno znamenje več: Nič ne pride samo od sebe!

T. O.

30 000 ŠILINGOV GLOBE ZARADI SMETI

Tirolska deželna vlada je sprejela zakon o odlaganju smeti. Zakon prepoveduje odlagati smeti, odpadke in izrabljene tehnične in druge predmete na travnikih, v gozdovih in na sprehajalnih stezah in potih. Kdor bo kršil ta zakon, bo kaznovan z do 30 000 šilingov kazni ali z zapornikom do 6 tednov. — Koliko je velikih in majhnih smeti in odpadkov tam, kjer jih

še pred nekaj leti ni bilo! Res je tudi, da organizirana javna snaga »odpadnemu svetu« s svojimi sredstvi in pripomočki še ni kos. Prehitro je prišla nad nas kuga, ki jo širi porabniška industrija.

T. O.

VARSTVO NARAVE NA DANSKEM

Da bi zavrli razprodajo narave, važne za rekreacijo, bodo na Danskem 20 % svojega ozemlja posebej zaščitili in onemogočili na teh predelih vsako gradnjo. Največ tega ozemlja bo na otokih in na obali.

T. O.

ZLOČIN PROTI ŽIVLJENSKEMU OKOLJU

Japonski zakoni za varstvo narave in življenjskega okolja so najbrž najbolj energični. Japonska država je prva v zgodovini opredelila nov zločin, zločin »nad življenjskim okoljem«.

T. O.

VZHODNI BERLIN CENI ZELENILO

Glavno mesto NDR hoče postati zeleno mesto. Z zelenimi površinami, ki jih že oskrbujejo, in s tistimi, ki jih nameravajo še urediti, bo imel vzhodni Berlin 60 % zelenine na mestnem pomeriju.

T. O.

ANTARKTIKA – ZAKLAD DIVJINE

Kljub strastnemu raziskovanju manj znanih površin našega planeta je še ostalo precej divjine, kamor še ni stopila človeška noga. Med raziskovalce takih predelov se sem in tja vrine tudi kak alpinist. Na Antarktiki se gnetejo postaje največjih svetovnih sil; gotovo ne samo zaradi znanstvenih ciljev in razlogov. Največ raziskovalnih postaj je seveda ameriških. Ne samo ZDA, tudi Argentina kot najbližja velika soseda igra precejšnjo vlogo. Na delu je tudi Sovjetska zveza. Na zemljevidu Antarktike so zarisane kar štiri postaje SZ: Novolazarevskaja, Molodčevnaja, Vostok in Mirny. Po Der Turist 72/7.

T. O.

IZ PLANINSKE LITERATURE

ZEMLJEVID ŠKOFJE LOKE ZA 1000-LETNICO

27. decembra 1972 je bila v prostorih Centralne Planinske knjižnice tiskovna konferenca ob izidu Turistične karte Škofje Loke. Udeležili so se je novinarji Dela, Dnevnika, revije Avto, RTV Ljubljana, Turistični vestnik ter zastopniki Geodetskega zavoda in sklad za založništvo pri Planinski zvezi Slovenije. Predstavniki tiska so se v sproščenem pogovoru seznanili s tehniko izdelovanja te karte, ki jo je podal tov. Kos iz Geodetskega zavoda.

Karta Škofje Loke je tiskana v osmih barvah v razmerju 1:40 000. Izšla je ob 1000. obletnici Škofje Loke. Karta je že v prodaji in sicer po 22 dinarjev na Planinski zvezi Slovenije. Pri nakupu nad 15 izv. velja 20% popust.

To je doslej prav gotovo ena izmed naših najbolj kvalitetnih kart. Naša kulturna in planinska javnost je s to karto dobila učinkovit pripomoček za spoznavanje do sedaj premalo obiskanega dela Slovenije.

Sonja Hutter

KOMUNISTIČNA MORALA V TELESNI VZGOJI

Mesečnik »Turista na cesti«, letnik XI/6 piše, da je dr. Miroslav Jech v založbi »Olimpia« izdal v 2. zvezku zbirke Spartakus 80 strani obsegajočo brošuro z gornjim naslovom. V delu je podrobno obravnavan poglavitni namen in vzgojno izobraževalni cilj telesne vzgoje: vzgaja svoje člane v duhu socialističnega patriotizma in proletarskega internacionalizma, razvija v njih moralne lastnosti, jih vodi k vsestranskemu in dejavnemu udeleževanju v življenju za uspešno prihodnost socialistične skupnosti in tako prispeva k doseganju njene moralnopolitične enotnosti.

Prednost knjige je v tem, da teoretične postavke utemeljuje s praktičnimi primeri, pojasnjuje ob znanih dogodkih, odgovarja na dopise in probleme iz šolskega življenja.

T. O.

TRENTO 1973

Trenutni filmski festival se je v 20 letih v svetu močno uveljavil, postal je simbol za to staro, mikavno mesto ob Adiži, povezano z Dantejevim življenjem. 21. trentski festival v l. 1973 ne bo več jeseni, premestili so ga na pomlad ob 29. aprila do 5. maja, predvsem zato ker je jeseni

več drugih mednarodnih filmskih prireditelj in so poklicni kritiki in časnikarji močno razpršeni po svetu, drugič pa zato, da bi filmarji lažje nastopili s filmi izdelanimi do konca prejšnjega leta.

Novi pravilnik festivala so že izdelali jeseni 1972. Eno mesto v žiriji je kakor doslej rezervirano za zastopnika UIAA.

T. O.

ZEMLJEVID HINDUKUŠA

Avstrijska kartografija je l. 1970 na ekspediciji v Hindukuš zbrala gradivo za list »Koh-e-Keshnikhan« 1:25 000 in ga maja 1972 izdala v skladu z eksaktnim geodetsko-kartografskim snemanjem. Geodetski posnetek na terenu sta opravila ing. R. Kostka in ing. W. Kuschel. Elektronsko izračunavanje triangulacije in višine ter ovrednotenje fotogrametričnega snemanja terena je opravil geodetski oddelek na graški tehnični visoki šoli. Topografsko obdelavo je prispeval znani sodelavec ing. Schneiderja ing. F. Ebster. Karto so izdelali v osmih barvah, za tisk je poskrbela znamenita firma kartografski zavod Freytag Berndt und Artaria na Dunaju. Karta obsega vrhove Mandaras, Vark in Keshnikhan (6628 m, 6755 m in 6104 m).

T. O.

ANTON CEVC, VELIKA PLANINA

Okusno opremljena knjiga z obetajočim naslovom znanega planinskega in smučarskega središča je te dni premamila marsikaterega ljubitelja gora, da jo je vzel v roke, hoteč o tej planini zvedeti še kaj več.

In res prebiralec ne more ostati razočaran. Avtorju Antonu Cevcu je v 15 letih intenzivnega etnografskega dela, ki je zajelo delo življenje in izročilo velikoplaninskih pastirjev, uspelo na znanstven, vendar tudi za planinca izredno prikupen način, približati življenje na Veliki planini.

Vsebina dela je poleg uvoda razdeljena na poglavja o zgodovini in pravni ureditvi, o stavbah na planini, pastirjevi opravi in o pastirjih. Delo posega »do prvih kali pastirskega izročila« in zapiše kar je še ohranjenega. Avtor v uvodu poudarja, da ta zapis še vedno orje ledino v raziskovanju Velike planine, posebej ker za primerjavo pogrešamo orisov pastirskega življenja in kulture tudi za druga območja slovenskega alpskega prostora.

L. 1957 je velikoplaninskim stanovom že huda predla, da jih bo preveč zagnana

človeška pamet podrla in namesto njih zgradila kolektivne hleve. Takratni referent za spomeniško varstvo pri OLO Ljubljana arch. Vlasto Kopač je izdelal osnutek o razglasitvi Velike planine za narodni park. Z odredbo o zavarovanju zemljišč na Veliki planini (Ur. list SRS št. 7/65) je bilo znotraj s to odredbo zavarovanega zemljišča dovoljeno postavljati samo take gradnje, ki so potrebne za vzdrževanje, zavarovanje ali uporabo teh zemljišč in jih prezidavati ali obnavljati. Zaradi obratovanja gondolske žičnice na Šimnovec je spomeniško varstvena služba izdelala urbanističen program in varstveni režim ter zavarovala pastirski del Velike planine. Ljubljansko in kamniško turistično naselje, ki sta nastali, se po obliki, materialu in izvedbi držita obstoječih koč ovalnega in oglatega tlorisa velikosti planinskega stana. S tem je celotna pokrajina Velike planine ohranila svojo podobo z elementi pastirske kulture.

Nekako časovno vzporedno z naravovarstvenimi in urbanističnimi prizadevanji je Veliko planino etnografsko raziskoval Anton Cevc. Čeprav so uvodna poglavja o nastelitvi Velike planine zanimiva – zlasti pomembna je ugotovitev, da je bila naseljena že v predzgodovinski dobi, saj o tem pričajo arheološke najdbe v Tihni dolini in Dovji griči – je pri preučevanju običajev izredno zanimivo zaglavje o pastirskih skupnostih z elementi pastirske demokracije, posebej pa poglavje o živini in planini. Zapoglavja: živina pred odhodom na planino, odhod na planino, imena živine, vabljenje in kravji zvonci so osrednja tema. Ta in druga poglavja ponazarja z izvrstnimi risbami arch. Vlasto Kopač. Pastirjeva oprava in opravila, hrana in oblačila, izkušnje o vremenu in času, pastirske igre, pripovedke v narečju, so prav zanimivo branje. Planine in pastirji so pravzaprav zadnji otoki nekdanje podobe življenja, ki jih še ni zagnila plima dolinskega življenja. Ob stanju, v kakršnem je danes pretežna večina planin, je Velika planina srečna planina, saj zanjo skrbi nekaj večjih in prizadevnih mož.

Marsikaj poučnega, predvsem pa vire odkrivajo opombe k posameznim poglavjem. Opis manj znanih narečnih besed, predvsem pa pregled literature, ki se nanaša na pastirsko kulturo v Alpah, so dragocen prispevek k spoznavanju te problematike. V pogledu literature pa pogrešamo delo dr. Draga Mezeta, ki je ob raziskovanju gorskih kmetij v Zgornji Šavinski dolini odkril marsikaj zanimivega in članek v nadaljevanjih pok. Vladka Fajglja. Od Ojstrice do Boskovca s posebnim ozirom na planšarstvo (PV 1954), nadalje knjige ing. Spiller Muysa, ki je med obema svetovnima vojnoma pri nas proučeval gozdarstvo in planšarstvo.

V knjigi Antona Cevca je dodan povzetek dr. Nika Kureta v nemščini, kar širi uporabnost knjig, in prezentacija urednika PV T. Orla.

V slikovnih prilogah je dopolnjeno to, kar sta s peresom Anton Cevc in z risbo arch. Vlasto Kopač prikazala med tekstovnim delom. Bralcu pomenijo spominsko predstavo. Za tiste, ki bi vsaj nekatere predmete želeli videti v naravi, naj opozorimo, da nekatere hrani muzej v Kamniku. Leta 1968 je bila pripravljena tudi razstava pod naslovom »Planšarstvo na Veliki, Mali in Gajški planini«, posamezne predmete pa je na razstavah ob 60-letnici GRS v Ljubljani l. 1972 in ob zasedanju IKAR na Bledu posodil PZS na ogled arch. Vlasto Kopač.

Knjiga Antona Cevca je pri nas doslej najtehtnejše etnografsko delo o pastirski kulturi. Poleg Kocbeka, Frischaufa, Badjurre, Režka, Kozaka idr., ki so vsak po svoje ohranjali nekdanjo podobo Velike planine – dela in spisi so naštetih med literaturo – pa sta predvsem Anton Cevc in arch. Vlasto Kopač, prvi v etnografske, drugi z naravovarstvene plati prispevala, da je kolikor toliko ohranjena podoba Velike planine. Da bi bilo takih del in mož čim več tudi za druga področja v naših Alpah!

Tone Stojin

O knjigi dr. Cevca je 25. XII. 1972 pisal uredništvu PV prof. Pavel Kunaver. Ker je pismo značilno za tega velikega ljubitelja narave in koristno za knjigo o Veliki planini in za Veliko planino, ga bralcem posredujemo:

V Ljubljani, 25. XII. 1972.

Spoštovani tov. uredniki!

Pred menoj je knjiga Velika planina. Z njo vstaja ves čar, ki ga mi je darovala ta prečudna pokrajina že od mladih let, največ prav tedaj, ko je bila še vsa prvobitna in smo jo začeli uživati tudi pozimi. Z besedami se vse to ne da povedati, tudi tega ne, kakšno zadovoljstvo je ta knjiga vzbudila v meni.

Seveda sem pregledal tudi seznam literature, kjer pa sem našel majhno vrzel. Ker trdno verujem, da bo knjiga doživela, verjetno še obogatena z barvnimi posnetki, vsaj drugo izdajo, omenjam to vrzel, in ker nimam naslova glavnih avtorjev, Vas vljudno prosim, da sporočite spodnje njima, da bi s tem zamašila sicer neznan to vrzel.

Miss Fanny Copeland, ki je posebno v angleškem svetu zbujala zanimanje za lepote naših gor, je v The Alpine Journalu Vol. LII MAY 1940, No 260, stran 90–97 priobčila članek *Lost World in Carniola*, v katerem opisuje čar Velike planine in se poglablja predvsem v obliko in nastanek ter izvor svojevrstne oblike pastirskih stanov na Veliki planini.

Zdi se mi, da smo ranjki Miss Copeland dolžni, da bi dobila mesto v navedbah literature v tako važni knjigi, kakor je »Velika planina«.

Vam in Planinskemu Vestniku želim prav srečno in uspešno novo leto!

S planinskimi pozdravi
Pavel Kunaver

RAZGLED PO SVETU

PRVENSTVENI VZPON PO SEVEROVZHODNEM STEBRU ARARATA

Dr. Arnošt Černik iz Prage je bil po vojni eden najvidnejših čeških alpinistov. Bil je nenavadno delaven in je v nekaj letih ustvaril velika dela, ki so trajne vrednosti za češko planinsko kulturo in nepogrešljiv temelj za nadaljnje delo. Bil je tudi naš dober znanec, večkrat je bil pri nas kot turist, vselej pa tudi kot publicist in organizator, vedno poln načrtov, vedno usmerjen in zaposlen. Takega sem imel priložnost spoznati tudi v Pragi. S svojim delom si je kmalu pridobil mednarodni ugled. Smrt ga je dohitela v daljnem Peruru, zasul ga je plaz s Huscarana.

Pri roki imamo njegov članek o severovzhodnem stebru Ararata, objavljen v »Les Alpes« 1972/l. Steber je l. 1968 preplezala češka ekspedicija. Izbrali so si Ararat, biblijsko goro, bajeslovno rešiteljico človeškega rodu gore torej, ki je stopila v zgodovino, preden so se ji posvetili alpinisti.

Z dr. Černikom so bili še Brabec, brata Meierja, Koupal in Krecbah, imeli srečo pri dostopu, na roke jim je šel v tej rubriki že nekajkrat omenjeni ing. Latif Osman Cikigil, predsednik turške planinske zveze. Pridružili so se turški skupini, ki je imela s seboj zastopnike vojske in tako so lahko prišli na severno stran gore Büyük Ogrü Dag – Veliki Ararat, 5156 m. Robert Lendenfeld piše v knjigi »Die Hochgebirge der Erde«, Freiburg 1899, da vzpon po severni strani zaradi strmih sten, preko katerih vise ledeniki, skoraj ne pride v poštev. Ta vabljiva karakteristika in pokrajina Kurdov je zamikala dr. Černika, da je ekspedicijo organiziral. Iz Prage do Ankare so vozili od 16. do 21. avgusta, prava ekspedicija pa se je začela šele v Erzerumu (Arz-arum – dežela Rimljanov) zaradi izredno pestre in zanimive pokrajine do Karakurtu in nato do Kagismana, kjer se je začela cesta ožiti, tako da so ob reki Aras napredovali po njej s 15 km na uro v strašnem prahu in podnebnju, za katerega pravijo, da je najbolj kontinentalno subtropsko podnebje v Turčiji. V Igdiru so zagledali Ararat: »Neverjetno, kako vpliva pogled na to goro.«

Erzerum, Kagisman in Igdir imajo v glavnem kurdsko prebivalstvo. Poprečno je standard zelo nizek. Imajo svoj jezik, soroden perzijskemu, vendar mnogi razumejo samo še turški. Kurdi za turško državo niso tak problem kot za Irak, vendar do l. 1962 tujci niso smeli na kurdsko ozemlje, torej tudi ne na severno stran Ararata.

Čehi so s turškim terenskim vozilom v enem dnevu prišli od Igdira v Aralik Yurda v vznožju Ararata (2300 m). Tu so si postavili šotor. Ararat je tipičen, razmeroma mlad (pliocen) strato vulkan, ki raste iz široke planote. Teme glavnega vrha je pokrito z ledom, na vse strani pa gre enajst ledeniških jezikov, od katerih sta samo dva daljša od dveh km. Eden se imenuje po Parrotu, ki je prvi stopil na Ararat l. 1829, drugi pa po Abichu, avstrijskem geologu. Vsega ledu je na Araratu 12 do 13 km². Vulkansko žrelo je zatrpáno z ledom, po pobočjih pa je še več parazitnih žrel. V diluviju je bil Ararat še aktiven, v zgodovinskem času ni podatkov o kaki erupciji. Ima več imen. Turško Agri Dag pomeni razklano goro, Armenci ji pravijo Masis, vzvišena, Perzijci Koh-i-Nu, Noetova gora. Mojzes piše v knjigi Genesis, da je sedemnajsti dan sedmega meseca vesoljnega potopa na Araratu pristal Noe s sinovi: Semom, Hamom in Jafetom. Ladja, 300 kometcev dolga, 50 široka in 30 kometcev visoka, naj bi bila ostala na Araratu. Goro so pastirska ljudstva že od davna čistila. Pozneje so na njenih pobočjih nastali samostani, z njimi so prišli romarji. Dolgo časa je bilo prepovedano vzpenjati se po njenih pobočjih. Ko je bil Ararat pod Armenijo, so pristope stražili. Še l. 1715 so ga šteli za najvišjo goro na svetu.

Ko so se časi spremenili, so najprej prišli raziskovalci, ki so iskali Noetovo barko. Sem in tja so našli kak skrivnostno obdelan les: M. J. Bruce l. 1876 v višini 4000 m, l. 1893 dr. Nousi, jeruzalemski arhidiacon, baje celo krmo ladje, celo Parrot je ugotovil, da je ledeniški plato primeren za pristanek. Tudi letalci so opazili kak ostank. L. 1953 se je odločil Francoz F. Novara, da barko za vsako ceno poišče. Takole piše: »Smo na višini 4110 m. Nenadoma nekdo zakliče ‚Barka! Vsi jo zagledamo, vsa črna moli iznad skal... ko pridemo bliže se spremeni v skalno krmoljo.«

Čehi seveda niso prišli zaradi barke. Mikala jih je 2000 m visoka in nekaj kilometrov široka, doslej še ne preplezana severna stena. Toda mudilo se jim je, stene pa je za en dan preveč. Zato so se odločili za klasični pristop po stebru med dvema ledenikom. Kazalo je, da ne bo pretežko. S tovornimi živalmi so prenesli šotor in drugo v višino 2900 m k izviru Haydar dagi Yalyyasi. Turški alpinisti so imeli v načrtu vzhodno steno in pristop na Mali Ararat, druga skupina pa Parrotovo pot, z zahoda rekognosciranje severne stene. Turki so Čehi vsestransko podprli. »Vaš uspeh bo tudi naš uspeh.«

30. avgusta so vstali ob pol enih ponoči. Koupal, eden najbolj izkušenih alpinistov, se je slabo počutil, moral je ostati doma. Napredovali so hitro po pečevju, snežiščih, po grušču v žlebovih. V višini 4000 m so navezali dereze. Do višine 4200 m je šlo še vedno hitro, tu pa se je začelo plezanje v ledu, mestoma v strmini 60°. Priganjal jih je ledeni veter in oblaki, ki so se začeli grmaditi na nebu. V višini 4500 m je bilo v ledeni steni ključno mesto. Tudi tega so srečno premagali in si kmalu stisnili roke na vzhodnem vrhu. Prvenstveni vzpon jim je uspel. V megli in snežnem viharju so nato dosegli še glavni vrh 5156 m. V desetih urah in pol so prišli z vznožja do vrha. Sestop po južni steni je minil v šestih urah. Naslednji dan so obiskali nomadsko vas, v kateri so imeli znance – nosače oz. gonjače. Njihovi veliki črni šotori eliptičnega tlorisa so različno veliki. Stoje brez reda, vseh so našteji 30. Odprti so proti vzhodu, na treh straneh jih zavarujejo s trsem in kamenjem. Araratski Kurdi so krepki, ponosni, visoki ljudje. Prebivajo v višinah okoli 2000 m in okoli Ararata in se preživljajo z živinorejo. Poleti gonijo na pašo ovce, krave (buše) in iskre konje tudi do višine 3500 m. Žene si ne pokrivajo obrazov, rade imajo pisane obleke in orglice – Evine hčere so take kakor drugod. Fotografirati pa jih ni treba, če možje ne dovolijo.

Čehi so si ogledali tudi Ahoro, edino stalno naselje pod Velikim Araratom. Pravijo, da ga je ustanovil Noe in tu posadil vinsko trto. Pravijo tudi, da je najstarejša naseljitvena skupnost na svetu. Leži na višini 1900 m in ima veliko vode, ki prihaja z ledenikov. Vaščani jo večje izrabljajo za namakanje ječmenovih njiv. Šteje kakih 30–40 zidanih hišic, sem in tja stoji kako drevo, vsaka hiša ima skladišče drv – posušeno govejo govno. Sprejel jih je Adem Uhal, imami-hodži, svetni in duhovni predstojnik vasi. Pogostil jih je z melono. Hišo pa so kmalu napolnili domačini, seveda samo moški. Vas šteje kakih 400 ljudi, samih Kurdov. L. 1840 jo je popolnoma uničil potres, zasulo jo je kamenje z Ararata. Kmalu se je opomogla in ostaja živa priča davnih dni pod 2000 m visoko Araratovo steno. Ararat ni tura velikega formata. Opis ture pa kaže format dr. Černika.

T. O.

ALPINISTIČNI »TREKKING« V NEPALU

Alex. v. Wandau, Dunajčan, je v Les Alpes 1972/1 popisal, kakšne možnosti so v Nepalju za navadno potovanje. O tem se manj piše, kajti vse oči so obrnjene v velike dogodke v visokih vrhah Himalaje. Vendar je že prišel čas, ko po nepalskih stezah – začrtane so na nepalski karti

1 : 62 000 (državna skrivnost!) – že hodijo ljudje, ki jim potovanje organizira nepalski potovalni biro: preskrbi nosače, šotore in vso opremo. Nepalski vstopni vizum dovoljuje samo obisk Kathmanduja in Pokhara, za trening pa obstoji poseben trekking vizum, v katerem so navedene pglavitne točke potovanja. Trekking – permit večkrat kontrolira policija. Do 6000 m visoki vrhovi so v tak permit zajeti, oblast jih ne »prodaja« posebej. Nekatera področja v Nepalju ostajajo za turiste zaprta. Temna točka so doline blizu Tibeta, v katere so Kitajci čez mejo pognali razbojniške tolpe, ki jih je Sven Hedín imenoval »kampe«. Zdaj jih ZDA snubijo kot antikomuniste, dajejo jim denar in orožje. Koliko pa je resnice, tujec ne more vedeti. Nepalska vlada miži in se nasmiha obema stranema, Kitajcem in »svobodnemu svetu«. Od tega dobiva gospodarsko pomoč, Kitajci pa vzdržujejo svojo vojaško cesto.

Kdor pride v Nepal, bi rad prišel v bližino osemtisočaka, najraje do Everesta. Od Kathmanduja je kakih 16 dni hoda do področja, kamor ni ravno težko priti, da bi čutili sosesčino tretjega zemeljskega pola. Tudi trekking se je doslej moral nasloniti na šerpe, to je na pripadnike plemena iz tibetske skupine plemen, ki naseljuje področje Čomolungme. Wandau je pot od Kathmanduja do Pokhara (150 km) preletel z letalom Nepal Airlines. Notranjost letala je bila podobna nekdanjemu 4. razredu na vlakih. Na letališču v Pokhari jih je sprejel. J. O. Roberts, pozdravil je večkrat omenjenega Hermanna Köllenspergerja, ki je trekking vodil, in mu predstavil 10 šerp, ki jih je naročila firma Schuster. Eden med njimi je bil Angtsering, ki je bil z Diembergerjem prvi na Dhaulagiriju, 8172 m. Žadeva z nosači, ki jo ekspedicionisti omenjajo vselej kot kočljivo, je v organizaciji polkovnika Roberta stekla kot po maslu. Komaj so dobro izstopili iz letala, je že kolona nosačev krenila proti vasi Henja. Skupina turistov je štela 20 ljudi, največ Holandcev. Šli so najprej po cestnem gradbišču, kjer so ženske tolkle kamenje, prišli so do 800 m visokega ležečega jezera Pheva – razgled na Annapurne – z otočkom na sredi, na otočku budistični tempelj. Srečevali so šolarčke in »folkloro«, o kakršni bi niti sanjati ne mogli. Za vasjo Henja je bilo treba v breg proti dolini reke Kali-Gandaki, ki je ena od šestih velikih poti iz Nepala v Tibet. Na teh poteh je – po računu Švicarja Tonija Hagena – vsako leto po 300 000 Nepalcev vsaj osem mesecev, da pridejo v Tibet in nazaj v Nepal. V petih dneh je Köllenspergerjev trekking prekoračil dva prelaza s 1700 m višinske razlike, da so prišli do Kali Gandaki. Wandau se je predvsem zanimal za razlike v zidavi

bivališč. Stara nepalska plemena postavljajo hiše iz kamna in lesa, delajo značilna okna, mongoloidno plemo Gurung na južni strani Annapurne pa biva v zidanih, eliptičnih, s sljudo pokritih seliščih. Plemo Thakali ima večje hiše s skoraj ravnimi strehami in velikimi notranjimi dvorišči. Vse povsod so njive s koruzo in riževa polja. Dežela okoli prelaza Ghorapani, 2885 m, je bila v potovalnem načrtu vrh tipične himalajske kultivirane pokrajine s polji, travniki, gozdovi, z do 20 m visokim rododendronom. Bilo je tako zanimivo in lepo, da niso čutili slabega vremena ne mraza -6°C .

S prelaza Ghorapani je čudovit razgled. Na nekaj kilometrih zračne linije približa Dhaulagiri in njegove trabante. Z Ghorapanija so se spustili v vas Totopani, 1162 m. Blizu vasi so tople žveplene kopeli, v kraju samem pa rastejo ogromne pomaranče, ki jih Thakaliji radi prodajajo. Naslednje dni so šli spet vkreber po Kali Gandaki. Če so šli čez reko, se niso guncali po starih visečih mostovih, šli so po solidnih švicarskih objektih.

Osem dni kasneje se je Wandau vračal po isti poti na hrbtu rjavega žrebca. Tedaj šele je videl, kako globoko je zarezana dolina. Končno so doživeli še vzpon nad 4000 m. Prvi tabor so jim postavili na višini 4000 m, kjer se še pasejo jaki in zopkiji, mešanica jaka in nepalskega goveda. Drugi tabor je bil na višini 4600 m, prav na jeziku ledenika. Šerpe niso ubogali Köllenspergerja, da bi drugi tabor postavili višje. Naslednji dan ni šlo vse gladko. Nekdo je tožil, da mu je slabo, zdravnici je na višini 5200 m zmanjkovalo sape. Tudi Wandau je v tej višini začutil potrebo po mirovanju. Prišli so na prelaz Tihiči, 5460 m, odtod pa še na 5639 m visoki Tiki Peak. Vse je bilo v megli in snežilo je.

Naslednji dan so z grebena Jhomson gledali Tibet in prišel je čas, da se vrnejo v Pokhara. Izbrali so pot čez prelaz Deorali, 3085 m, ves čas po novem snegu. Spet se je zjasnilo in še enkrat so lahko gledali verigo Annapurn, med drugim pa Mačapučare, v vsej izjemni veličastnosti. Tu blizu sta Tent Peak, 5550 m, in Mardi Himal, 5440 m, s katerih lahko doživiš od blizu pogled na osemtisočake. Everest pa je možno videti še bolj iz oči v oči, če plačaš 23 dolarjev za krožni polet okoli najvišje gore na svetu.

1. marca so se usedli v dvomotorno letalo v Kathmanduju in že po nekaj sekundah nad meglo ugledali prve osemtisočake. Mislili so, da je Everest, pa je bil le Gaurishankar, 7145 m. Potem je prišla Sagarmatha; po nepalsko je to Everest – in smeli so iti v pilotovo kabino po informacije. In tako je Köllenspergerjeva skupina dobila še diplomu »letalcev okoli Sagarmante.«

T. O.

MUNGUN-TAJGA

Mungun-tajga (3976 m) je najvišji vrh v vzhodni Sibiriji. Henry Lewenstein, informator vzhodnonemškega »Der Tourist«, je v št. 8/72 popisal vzpon na ta komaj znani vrh. Pobudo je dal Lewensteinov prijatelj Valerij Svetlakov, alpinist iz Krasnojarska. Bil je že dvakrat tam in tamkajšnja pokrajina mu je tako všeč, da se je rad odločil še za tretji vzpon. Prileteli so nad rajonski center Mungur-asky, na široko dolino, poraslo s suho travo, obdano z valovitimi hribi, iz ozadja pa gledajo nanjo zasneženi vrhovi. Reki Mungur in Kargy, ki oklepata strogo urejeno mestece, se zamrznjeni vijeta med visokimi macesni. Čeprav je mraza za -25°C , leži le sem in tja lisa snega. Okolica Mungur-askyja je najbolj suho področje Tuve, kakor se imenuje ta sovjetska pokrajina.

Zgodaj zjutraj jih je čakal avto partijskega rajonskega komiteja. Peljali so se ob Mungurju navzgor proti Mungun-tajgi, ki z okoliškimi vrhovi vred nima prav nič alpskega značaja. Po eni uri vožnje so se začeli pretikati skozi grmovje, se kabacali čez bivališča svizcev in preplašili nekaj jakov, ki so se tam pasli. Zavili so na greben in napredovali po lahkem svetu. Potem so bivakirali, naslednji dan pa spet po lahkem svetu hiteli proti vrhu. Tu šele se jim je ta gora kazala v vsej silnosti. Na njeno severno stran visi velik ledenik, pristop sam sprva ni bil težak. Ker pa so nosili na hrbtih po 30 kg in skoraj nič duškali, jih je močno upehalo. Grizel jih je hud mraz, tako da so drugi bivak komaj zdržali. Zjutraj so gazili nov sneg in naleteli na precejšnjo strmino, ki jih je vprašala, po čem so. Poleg tega je mraz še bolj pritisnil. Zaviti v šale, so prisopli na teme mogočne gore in našli na vrhu Leninov kip in plastično vrečko z listki vzponov. Lewenstein je poskusil fotografirati. Z rokavicami ni mogel, ko pa jih je potegnil z rok, so mu prsti pri prič odreveneli.

T. O.

HELIKOPTERSKA URA

Helikopter ima iz leta v leto večjo vlogo v turizmu pa tudi v planinstvu. Dobrodošel je v turističnem letnem in zimskem prometu, še posebej pa pomeni napredek za gorsko reševalno službo, saj omogoča naglavo pri reševanju, pri prenosu ponesrečenca iz stene do prve zdravniške pomoči oz. do operacijske mize. Helikopterska ura pa je seveda draga, pri nas precej nad en milijon starih, v Franciji na primer 2300 novih frankov, kar tudi ni malo.

T. O.

1873

IZDELUJE

brisače v rolah
toaletni papir v lističih in rolah
papirnate robčke
papirnate serviete
papirnate sete
papirje za nadaljnjo predelavo

TOVARNA DOKUMENTNEGA IN KARTNEGA PAPIRJA RADEČE PRI ZIDANEM MOSTU

Pošta: 61433 Radeče — Tel.: Radeče 819-050, 819-051, 819-111, 819-112, — Telex:
35136 yu pap — Brzjav: Papirnica Radeče — Tek r. pri SDK Laško: 50710-601-16039
— Železniška postaja: Zidani most

Proizvaja: vse vrste brezlesnih papirjev in kartonov, specialne papirje, surovi heliografski papir, paus papir, kartografski papir, specialni risalni »Radeče«, premazne kartone, papirje za filtre itd.

Izdeluje: vse vrste kartic za luknjanje v standardni velikosti in tisku. Po želji izdeluje kartice v posebnem tisku v rdeči, modri ali sivi barvi

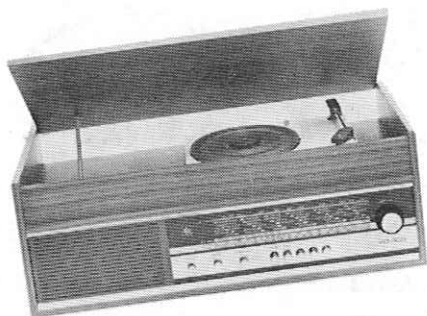
**BOMBAŽNA
PREDILNICA
IN TKALNICA
TRŽIČ**

CESTA JLA 14

Telefon 70-340

Telegram Predilnica Tržič

- Industrijska bombažna preja, česana in kardirana do Nm 70
- Beljene, surove in barvane bombažne tkanine v širini od 80 do 252 cm
- Beljene, barvane in tiskane tkanine iz mešanice bombaža in polinoznih vlaken
- Konfekcioniranje posteljnega perila

Nov radijski sprejemnik
bo prijetna sprememba v vašem domu

- naj sodobnejša tehnika (popolna tranzistoriziranost)
- čist in naraven ton na vseh treh valovnih območjih (UKV, KV, SV)
- velika občutljivost za sprejem programa drugih radijskih postaj
- moderna oblika
- nakup na kredit
- garancija

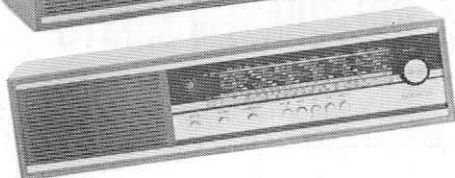
SAVICA GR SN 112 z gramofonom

Iskra

SAVICA MG s kasetnim magnetofonom

SAVICA SN 111

ZDRUŽENE PAPIRNICE

Vevče — Ljubljana

Z najboljšimi strokovnjaki v državi, novimi stroji in 130-letno tradicijo izdelovanja papirja nudimo domačemu in inozemskemu tržišču nove papirje za najbolj zahtevno tiskarsko tehnologijo

Papirji z zaščitnimi imeni: Emona, Avala, Slavija, Planica, Istra, Bled in Jadran so primerni za tiskanje reprodukcij umetniških slik starih in novih mojstrov, vseh vrst barvnih fotografij in drugih zahtevnih barvnih tiskanih reprodukcij. V rednem produkcijskem programu imamo še večino klasičnih papirjev s priznano kvaliteto

Zahtevajte vzorce!

